

รายงานการวิจัย

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร
จังหวัดนครปฐม

DEVELOPMENT FOR INCREASING POTENTIAL OF FULLY INTEGRATED
TOURISM ON CRADLE OF BUDDHIST CIVILIZATION,
NAKHON PATHOM PROVINCE

ธนะชัย สามล

อัยรวี วีระพันธ์พงศ์

จินดา อัมระอารยกุล

นฤมล เจริญใจ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย
การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร
จังหวัดนครปฐม
DEVELOPMENT FOR INCREASING POTENTIAL OF FULLY INTEGRATED
TOURISM ON CRADLE OF BUDDHIST CIVILIZATION,
NAKHON PATHOM PROVINCE

ธนะชัย สามล
อัยรวี วีระพันธ์พงศ์
จินดา อารังอาจริยกุล
นฤมล เจริญใจ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนา และ 2) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดนครปฐม ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายในการเก็บข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม มีศักยภาพครบทุกด้าน และมีอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเป็นด้านที่มีศักยภาพมากที่สุด จากการศึกษาได้ค้นพบองค์ความรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร ที่จำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาให้ครบทั้งองค์ประกอบ 7 ด้าน ซึ่งประกอบไปด้วย 1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว 2) ความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว 3) สิ่งอำนวยความสะดวก 4) สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว 5) ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว 6) การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว 7) การบริหารจัดการ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยวและส่งเสริมชุมชนให้มีการพัฒนาและมีความเข้มแข็งมากขึ้น ทั้งในแง่ของเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีความยั่งยืน

คำสำคัญ: 1. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว 2. แหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนา 3. จังหวัดนครปฐม

ABSTRACT

This research aimed to 1) explore and collect data of the Buddhist cultural-based tourist attraction and 2) to analyze the potential tourist attraction of comprehensive tourist attraction of the Buddhist civilization of Nakhon Pathom Province. This research was quantitative research. The population of this study were Thai tourists who come to travel at historical tourism, and cultural and traditional tourism in Nakhon Pathom Province. Simple random sampling was used to collect data. The tools used for data collection were questionnaires. The data were analyzed using a statistical program, descriptive statistics were used to analyze the data. The results found that the potential tourist attraction of comprehensive tourist attraction of the Buddhist civilization of Nakhon Pathom Province had potential in all aspects; at a high level. There was knowledge, which was an essential factor in the development of the potential tourist attraction of comprehensive tourist attraction of the Buddhist civilization: 1) value of attraction, 2) safety, 3) facilities, 4) environment, 5) readiness of the tourism destinations, 6) tourism activities organizing, and 7) management. In order to make tourist attractions to be ready to accommodate tourists and encourage community development, in terms of economy, culture, and sustainability.

Keywords: 1. Potential Tourist Attraction 2. tourist attractions of Buddhist civilization 3. Nakhon Pathom Province

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง“การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบ
ครบวงจร จังหวัดนครปฐม” ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏ
ราชวิทยาลัย เพื่อให้ดำเนินงานวิจัยตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยว่าด้วยความเป็นเลิศทางวิชาการ
ตามแนวพระพุทธศาสนา

สัมฤทธิ์ผลแห่งการครั้งนี้ลุล่วงแล้วเสร็จด้วยดี เพราะความเมตตาอนุเคราะห์ของ
พระเถรานุเถระ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชน ที่ได้สละเวลาเอื้ออาทรมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เป็น
ประโยชน์ พร้อมบริการอาคารสถานที่ตามฐานานุกรม

ขออนุโมทนาคารวะขอบพระคุณ อธิการบดี คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏ
ราชวิทยาลัย พระมหารามฆวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. รองอธิการบดี ด้านวิจัยและนวัตกรรมการ
ศาสตราจารย์ ดร.สิริชัย อติศักดิ์วัฒนา รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ
พระธรรมศากยวงศ์วิสุทธิ์, ดร. ในนามผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ข้อเสนอแนะ เพื่อการแก้ไขงานวิจัยให้
ความสมบูรณ์

สารวิชาการหรือประโยชน์ที่จะพึงมีจากการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบเป็นกุศลกิจแก่ผู้มี
อุปการคุณทุกท่าน และหากมีความบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ยินดีน้อมรับเพื่อปรับปรุงโดย
ประการทั้งปวง

นายชนะชัย สามล
หัวหน้าโครงการวิจัย
1 ธันวาคม 2565

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญรูปภาพ	ช
บทที่	
1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญญาวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมทวารวดี	6
2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมัยทวารวดีกับจังหวัดนครปฐม	8
2.3 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	26
2.4 แนวคิดเรื่องศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว	28
2.5 พฤติกรรมนักท่องเที่ยว	35
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน	37
2.7 แนวคิดเกี่ยวกับโมเดลเศรษฐกิจใหม่	40
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	45
2.9 สรุปกรอบแนวความคิด	54

3	วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1	รูปแบบการวิจัย	55
3.2	ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	55
3.3	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	56
3.4	การสร้างเครื่องมือ และการวัดคุณภาพเครื่องมือ	57
3.5	การรวบรวมข้อมูล	58
3.6	การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	59
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
4.1	ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา แบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม	60
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1	สรุปผลการวิจัย	76
5.2	การอภิปรายผลการวิจัย	78
5.3	ข้อเสนอแนะ	81
	บรรณานุกรม	82
	ภาคผนวก	
	ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	88
	ภาคผนวก ข แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	90
	ภาคผนวก ค ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย	99
	ประวัตินักวิจัย	117

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	60
4.2	พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม	63
4.3	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม	67
4.4	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว	68
4.5	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว	69
4.6	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	70
4.7	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว	71
4.8	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว	72
4.9	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	74
4.10	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านการบริหารจัดการ	75

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว	40
2.2	สรุปกรอบแนวความคิด	54

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างมาก การท่องเที่ยวสามารถเข้าประเทศเป็นมูลค่ามหาศาลติดต่อกันมาเป็นเวลานานหลายปี รายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวมีมูลค่าเป็น อันดับต้น ๆ ของประเทศเมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ ในปี 2562 มีชาวไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ 166 ล้านคน-ครั้ง ส่วนรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวในประเทศอยู่ที่ 1.08 ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้น 1.18% ซึ่งจังหวัดที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวของชาวไทยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ กรุงเทพฯ เชียงใหม่ และภูเก็ต และมีรายได้รวมจากการท่องเที่ยว 3.01 ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.37 จากปี 2561 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563: ออนไลน์) นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังส่งผลให้ธุรกิจการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องขยายตัวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ อาทิ โรงแรมและที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น ธุรกิจต่าง ๆ ดังกล่าวยังคงได้รับความนิยมและมีการแข่งขันสูง ก่อให้เกิดการแข่งขัน และยังเป็นกลไกที่สำคัญในการกระจายรายได้และความเจริญสู่ภูมิภาค

แนวโน้มการท่องเที่ยวในปัจจุบันเกิดกระแสมุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กล่าวคือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการสร้างคุณค่าบนพื้นฐานอัตลักษณ์ความเป็นไทย วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับประสบการณ์ใหม่ที่ไม่เหมือนเดิม จากการลงมือทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เอกลักษณ์ท้องถิ่นและเข้าถึงความรู้สึกที่มีต่อชุมชน การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและทำให้คนในชุมชนเชื่อมั่นในตนเอง มากยิ่งขึ้น ถือเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่แท้จริง (เกริก ริชาร์ดส และคณะ, 2561: 4) รูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวคือ การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) และการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) เนื่องจากการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วม และจากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ และยังเป็นการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่

ข้อมูลผลจากการประชุม World Economic Forum ปี ค.ศ. 2019 พบว่า ประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในอันดับที่ 31 ของโลก และเป็นอันดับที่ 3

ของอาเซียน (World economic Forum: The Travel and Tourism Competitiveness Report 2019) และมีวิวัฒนาการของการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติและ รูปแบบต่าง ๆ เกิดขึ้นในประเทศมากมายเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นต้น อย่างไรก็ตามถึงแม้ประเทศไทยจะมีพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวมาเป็นระยะเวลายาวนาน หากแต่สิ่งหนึ่งที่ประเทศไทยยังคงถูกมองว่าเป็นการท่องเที่ยวราคาถูก (Cheap destination) (กรมการท่องเที่ยว, 2560: 17) ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยว จึงเป็นแนวทางสำคัญของการพัฒนาและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในปัจจุบันและอนาคต

จังหวัดนครปฐมมีวิสัยทัศน์ คือ “เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตร อุตสาหกรรมที่ปลอดภัยได้มาตรฐานสากล การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี” โดยมีพันธกิจที่สำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานทางการท่องเที่ยว และพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันให้อยู่ในระดับต้นของประเทศ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดนครปฐมได้แก่ องค์พระปฐมเจดีย์ พระราชวังสนามจันทร์ พุทธมณฑล พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อื่น ๆ เช่น กำแพงเมืองโบราณกำแพงแสน พระประโทณเจดีย์ เป็นต้น (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2560) ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาศักยภาพ ในด้านต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในจังหวัดนครปฐม เพื่อรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย นอกจากนี้ ยังจำเป็นที่จะต้องศึกษาความเปลี่ยนแปลงของนักท่องเที่ยวที่มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย เพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน อย่างไรก็ตาม การรับรู้ของนักท่องเที่ยวและการจดจำเรื่องราวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในจังหวัดนครปฐม เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งผลต่อภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวและจำนวนของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในจังหวัดนครปฐม สืบเนื่องมาจากความ พร้อมและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ โดยศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมุมมองจากนักท่องเที่ยวจะสามารถสะท้อนศักยภาพที่แท้จริง ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในจังหวัดนครปฐม ซึ่งชัดเจนกว่ามุมมองที่เกิดจากการประเมินศักยภาพโดยหน่วยงานภายในหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพียงทางเดียวเท่านั้น

จากสถานการณ์และเหตุผลข้างต้น จึงนำมาสู่การศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร โดยจังหวัดนครปฐมเป็นกรณีศึกษา ผลการวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) แหล่งท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural And

Traditional Tourism) และแหล่งท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) ที่สามารถนำผลการศึกษาไปเปรียบเทียบกับ การประเมิน ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่สำคัญอื่น ๆ เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยให้สอดคล้องกับความต้องการและรูปแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวจากทั่วโลกมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้น พร้อมทั้งยังเป็นการช่วยส่งเสริมในการประเมินความพร้อมในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาเยือน จนพัฒนาไปเป็นนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง และในระดับประเทศที่จะสามารถวางแผนทางการสื่อสารและ ประชาสัมพันธ์ให้ทั่วโลกได้รับรู้อย่างกว้างขวาง

1.2 ปัญหาวิจัย

1. ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวอยู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร
2. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอยู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร
3. องค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอยู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวอยู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอยู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอยู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอยู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม จะดำเนินศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ที่ครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมทวารวดี
- 2) ความสัมพันธ์ระหว่างสมัยทวารวดีกับจังหวัดนครปฐม
- 3) แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

- 4) แนวคิดเรื่องศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว
- 5) พฤติกรรมนักท่องเที่ยว
- 6) แนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 7) แนวคิดเกี่ยวกับโมเดลเศรษฐกิจใหม่
- 8) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ (Arts and Sciences Educational Attraction Standard) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Attraction) และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction) ในจังหวัดนครปฐม อาทิ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร วัดพระงาม พระอารามหลวง วัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร พิพิธภัณฑ์ทวารวดี เจดีย์จุลประโทน โบราณสถานวัดพระเมรุ วัดกลางบางแก้ว เมืองเก่ากำแพงแสน พุทธมณฑล เป็นต้น

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

สถานที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย

- 1) วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง
- 2) วัดพระงาม พระอารามหลวง ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง
- 3) วัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง
- 4) พิพิธภัณฑ์ทวารวดี ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง
- 5) เจดีย์จุลประโทน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง
- 6) โบราณสถานวัดพระเมรุ ตำบลห้วยจรเข้ม อำเภอเมือง
- 7) วัดกลางบางแก้ว ตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี
- 8) เมืองเก่ากำแพงแสน ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน
- 9) พุทธมณฑล ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล

1.4.4 ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยทั้งหมด 1 ปี (ตุลาคม 2564 - กันยายน 2565)

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.5.1 ผลผลิต (Output)

- 1) ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีสถานที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ของจังหวัดนครปฐม
- 2) ได้ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาภายในพื้นที่จังหวัดนครปฐม
- 3) ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรภายในพื้นที่จังหวัดนครปฐม

1.5.2 ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ได้รับการยอมรับการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม จะส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพ การจ้างงานและเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการส่งเสริมให้คนในผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้รับรู้ถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พร้อมกับการส่งเสริมให้เกิดคุณค่าทางประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นตามมา ตลอดจนวางมาตรการป้องกันผลกระทบต่อแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ประกอบด้วย เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม และเพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม ดังนั้นเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ไว้ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมทวารวดี
- 2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมัยทวารวดีกับจังหวัดนครปฐม
- 2.3 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
- 2.4 แนวคิดเรื่องศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว
- 2.5 พฤติกรรมนักท่องเที่ยว
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2.7 แนวคิดเกี่ยวกับโมเดลเศรษฐกิจใหม่
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.9 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมทวารวดี

ทวารวดีเป็นอาณาจักรและมีเมืองเป็นศูนย์กลางมีนักวิชาการที่เชื่อในทฤษฎีนี้เชื่อว่าทวารวดีมี รูปแบบการปกครองเป็นอาณาจักรและมีเมืองในภาคกลางหรือบริเวณลุ่มแม่น้ำพระยาตอนล่างเป็นศูนย์กลางอำนาจอาจเป็นเมืองนครปฐมโบราณหรือเมืองอู่ทอง ที่อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี หรือเมืองลพบุรีทฤษฎีทวารวดีเป็นกลุ่มเมืองหรือรัฐอิสระไม่ขึ้นต่อกัน จากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีในระยะหลังนักโบราณคดีได้พบเมืองสมัยทวารวดีมากขึ้นเรื่อย ๆ และยังพบกระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

จากแนวคิดของศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2562) ได้กล่าวถึง ทวารวดีว่าอาณาจักรทวารวดีที่อาจเกิดขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 9-10 หลักฐานที่สามารถยืนยันได้นั้นพบในช่วง พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นหลักฐานทางศิลปกรรมและจารึก ซึ่งช่วงนี้ศิลปกรรมส่วนใหญ่เป็นของที่นำเข้ามาจากผู้เผยแผ่

ศาสนาหรือการค้า โดยพบพระพุทธรูปกลุ่มหนึ่งเป็นพระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ เรียกว่า “พระพุทธรูปรุ่นเก่า” ต่อมามีการเผยแพร่พุทธศาสนาจึงเริ่มมีรูปแบบงานศิลปกรรม คือ ทวารวดี ซึ่งตรงกับราชวงศ์คุปตะของอินเดียและตะวันออกของอินเดียทางอมราวดี ทางตอนใต้ของอินเดียสู่ลังกา บางทีผ่านกวางตุ้งเป็นเอกสารที่กล่าวในเอกสารของพระภิกษุอั้งหรืออั้งซึ่ง ที่เดินทางไปจาริกศาสนาในอินเดียและเดินทางกลับทางสุมาตรา กล่าวว่าศาสนาพุทธมหายานในสุมาตรารุ่งเรืองมากและมีการติดต่อค้าขายและรับอิทธิพลอินเดียเป็นระยะ ๆ ก่อนพุทธศาสนาเข้ามาสังคมของไทยเป็นช่วงก่อนประวัติศาสตร์อยู่แบบดั้งเดิมหาของป่าสัตว์ที่กำหนดการรับอิทธิพลภายนอกสิ่งหนึ่ง คือ วัฒนธรรมการฝังศพ แต่พอรับอิทธิพลจากอินเดียจึงเริ่มมีการเผาศพ ตัวอย่างชิ้นแรกภาพเขียนสีที่ผาแต้มเป็นศิลปกรรมในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ ในการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์เดิมจะเริ่มเมื่อมีการจารึกแล้วอ่านออก เราถือเป็นช่วงประวัติศาสตร์ อักษรที่เก่าแก่ที่สุดพบทางภาคใต้คือ “อักษรปาลาเว” ภายหลังชาวพื้นเมืองรู้จักเขียนตัวอักษรใช้เองแต่ไม่ใช่อักษรปาลาเว จึงเรียก “อักษรหลังปาลาเว” พบในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-14 และเปลี่ยนไปเป็นอักษรมอญเป็นอักษรขอมและในสมัยพ่อขุนรามคำแหงก็นำอักษรมอญและขอมมาผสมกันเป็นอักษรไทยจารึกด้านขวามือเป็นจารึกที่เก่าอีกชิ้นที่ พบทางตะวันออกเฉียงเหนือเป็นจารึกของพระเจ้าจितเสนอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-12 ชื่อทวารวดีมาจากคำว่า “ทวารวดี” ในเอกสารจีนเรียก “โกลโลโปตี” บันทึกไว้ตั้งแต่รุ่นพระเจ้าจางอานาจักรโกลโลโปตี อยู่ระหว่างอาณาจักรศรีเกษตร (พม่า) และอีสานปุระ (เขมร) ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดย์ พบเหรียญเงินที่มีจารึก ว่า “ศรีทวารวดี ศวรปุณยะ” แปลว่าบุญกุศลของพระราชแห่งทวารวดี น่าจะมีอาณาจักรและมีกษัตริย์ปกครองศูนย์กลางอยู่ทางภาคกลางของประเทศไทย นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี เลี้ยวไปจนถึงลำพูน ส่วนสายตะวันออก ชลบุรี บุรีรัมย์ จนถึงอีสานเหนือเป็นดินแดนที่แพร่หลายใหญ่ที่สุด

นอกจากนี้ยังพบจารึกที่ด้านหลังของเหรียญกษาปณ์มีข้อความภาษาสันสกฤตว่า “ศรีทวารวดีศวรปุณยะ” หมายถึง ผู้มีบุญกุศลของพระเจ้าเป็นเจ้าแห่งทวารวดี จากหลักฐานทางโบราณคดีในอำเภอคูบัว จังหวัดราชบุรีและอำเภออุททอง จังหวัดสุพรรณบุรีนั้น ได้กล่าวว่า มีการแต่งกาย เช่น คนอินเดียทวารวดี ผู้หญิงทำทรงผมของในทรงสูงหรือมีถักผมและไค้งเหนือหัวหน้าผากของพวกเขา นอกจากนี้ยังมีการสวมใส่ต่างหู กำไล สร้อยคอ และแผ่นหน้าอก โดยอุปกรณ์เรียกว่า ลูกปัดทวารวดีที่บ่งบอกถึงการมีอารยธรรมและการแต่งกายของคนในสมัยนั้น (Khunsong, 2012, pp. 43-98) ซึ่งนักท่องเที่ยวจะดูความสวยงามลูกปัดทวารวดีได้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุททอง จังหวัดสุพรรณบุรี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกรุงเทพมหานคร

จากหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏแสดงถึงการมีกษัตริย์ปกครองรัฐที่ชื่อ อาณาจักรทวารวดีจากการค้นพบสถานที่ต่าง ๆ ทำให้สามารถพัฒนาพื้นที่ที่มาจัดทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเป็นการอนุรักษ์มรดกทางประวัติศาสตร์ ให้กลับมาเฟื่องฟูอีกครั้งและเพื่อเพิ่มกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ให้มี

ความหลากหลายแปลกใหม่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคมมีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณีรูปแบบการดำรงชีวิต การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน งานเทศกาล ประเพณี เป็นต้น

นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังเป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ และภูมิปัญญา ทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อไปและเป็นอยู่มาจนถึงปัจจุบัน และสามารถเจริญงอกงามต่อไปและการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรม การมีขนบธรรมเนียมของชุมชน เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมัยทวารวดีกับจังหวัดนครปฐม

2.2.1 ที่ตั้ง และสภาพทางภูมิศาสตร์ของเมืองนครปฐมในอดีต

เมืองนครปฐมโบราณ ตั้งอยู่บนแนวชายฝั่งทะเลเดิม และมีบทบาทในฐานะเมืองท่าชายฝั่งทะเลที่เจริญรุ่งเรืองราวช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 11–16 หรือราว 1,500 ปี มาแล้ว และตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 13 47' เหนือ และเส้นแวงที่ 100 06' ตะวันออก โดยอยู่ทางตะวันออกขององค์พระปฐมเจดีย์อันเป็นศาสนสถานที่อยู่นอกเมืองไปทางตะวันตกประมาณ 2 กิโลเมตร (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2509 : 118–130)

เมืองโบราณนครปฐม มีผังเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าค่อนข้างมนยาว 3.6 กิโลเมตร กว้าง 2 กิโลเมตร มีกำแพงคูเมือง (คูน้ำ คันดิน) ซึ่งนับเป็นเมืองโบราณที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาเมืองโบราณในประเทศไทยก่อนสมัยอยุธยา และใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ลักษณะกำแพงคูเมืองมีส่วนที่เป็นเส้นตรงเฉพาะด้านตะวันตกและด้านใต้คูน้ำ โดยรอบยาวประมาณ 10 กิโลเมตร กว้างประมาณ 60 เมตร ตรงกลางใจเมืองมีเจดีย์โบราณ คือ พระประโทณเจดีย์ และมี “คลองพระประ โทณ” เป็นคลองขุดตรงผ่าด้านตะวันตกของเจดีย์เชื่อมคูน้ำ ด้านเหนือกับคูน้ำ ด้านใต้ ภายในตัวเมืองมีสระน้ำ ขนาดใหญ่และเล็กจำนวนมาก และที่ยังปรากฏให้เห็นในปัจจุบันมีประมาณ 6 แห่งด้วยกัน ที่สำคัญคือสระที่อยู่ใจกลางเมืองทางตะวันตกของเจดีย์พระประโทณ ซึ่งมีร่องรอยของการขุดคลองนำน้ำเข้ามาหล่อเลี้ยงสระนี้อยู่หลายครั้ง

ลำน้ำสำคัญที่ไหลผ่านตัวเมืองนครปฐมโบราณและเอื้อประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ การเกษตร และการคมนาคมของเมือง มีดังนี้ 1) ลำคลองพระประโทณ ซึ่งขุดผ่านกลางเมือง เชื่อมคูเมืองด้านใต้กับด้านเหนือ ลำ คลองนี้ตัดผ่านถนนเพชรเกษมและวัดพระประโทณ ไปบรรจบกับคูเมืองด้านเหนือบริเวณหลังสถานีต้นสำโรง 2) ลำคลองบางแก้วไหลมาจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือผ่านตัวเมืองโบราณเข้ามาตัดลำคลองพระประโทณผ่านไปยังคูเมืองด้านตะวันออกผ่านวัดธรรมศาลา วกลง

ทางใต้ผ่านบ้านภูมิ บ้านห้วยตะโก แล้วไหลไปทางตะวันออกผ่านบ้านเพี้ยดบ้านกลางบ้านบางแก้ว วัดไทรไปออกแม่น้ำนครชัยศรีในบริเวณตลาดนครชัยศรี 3) คูเมืองด้านตะวันตกซึ่งเป็นคูเมืองที่ขุดขึ้นนั้นเชื่อมต่อกับลำน้ำบางแหมซึ่งไหลมาทางตะวันตกเฉียงเหนือ 4) คูเมืองด้านใต้ คือลำคลองพระยาางเริ่มจากบริเวณบ้านหัวถนน ซึ่งอยู่มุมเมืองด้านตะวันตกเฉียงใต้ มาทางตะวันออกแล้ววกขึ้นเหนือแถวบ้านพระอบ 5) คูเมืองด้านตะวันออก ตัดผ่านลำน้ำคลองบางแก้ว (ไหลผ่านตัวเมือง) แล้วไปบรรจบกับลำคลองเจดีย์บูชาทางมุมเมืองด้านตะวันออกเฉียงเหนือ 6) คูเมืองด้านเหนือ คือลำคลองเจดีย์บูชาเก่าไหลขนานไปกับทางรถไฟ ผ่านหลังสถานีต้นสำโรงไปบรรจบกับลำคลองพระยาางที่มุมเมืองด้านตะวันออกเฉียงเหนือ และไหลขนานทางรถไฟด้านตะวันออกไปผ่านสถานีรถไฟแล้วไปออกแม่น้ำนครชัยศรีใกล้ ๆ กับบ้านเขมร (ผาสุข อินทราวุธ, 2527 : 28-29 ; ผาสุข อินทราวุธ, 2528 : 2)

นอกจากนี้จากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศเมืองโบราณต่าง ๆ ในประเทศไทย ของทิวา ศุภจรรยา และผ่องศรี วนาสิน เพื่อกำหนดแนวชายฝั่งทะเลเดิมบริเวณที่ราบเจ้าพระยาและศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างเมืองโบราณนั้น พบว่า เมืองโบราณสมัยทวารวดีจะมีความสัมพันธ์อยู่กับแนวชายฝั่งทะเลเดิมที่มีระดับความสูง 3.5-4 เมตร โดยที่เมืองโบราณเหล่านี้ตั้งอยู่บนภูมิประเทศที่สูงกว่าแนวชายฝั่งทะเลขึ้นไป และทุก เมืองจะมีทางน้ำเข้า-ออก ต่อกับฝั่งทะเลโดยตรงได้ ซึ่งเมืองนครปฐมโบราณตั้งอยู่บนฝั่งทะเลด้านตะวันตก มีอาณาเขตเรื่อยมาทางตะวันออกจนถึงตำบลดอนยายหอม และเป็นเมืองชายฝั่งทะเลด้านเดียวกับเมืองกำแพงแสน เมืองอู่ทอง และเมืองคูบัว และขนาดคูเมืองของนครปฐมโบราณมีขนาดกว้างใหญ่ และเชื่อมต่อกับทางน้ำที่ออกสู่ทะเลได้และเมืองนครปฐมโบราณ มีลำคลองบางแก้วผ่านกลางเมือง โดยไม่มีคันดินสูงกั้นและมีร่องรอยของคลองหลายแห่งขุดเชื่อมกับทางน้ำทางด้านใต้ของเมือง จึงสันนิษฐานว่าคูเมืองน่าจะใช้เป็นทางคมนาคมโดยที่เรือขนาดใหญ่สามารถเข้ามาถึงตัวเมืองได้และสามารถติดต่อกับเมืองอื่น ๆ ที่อยู่ริมฝั่งทะเลได้โดยสะดวก ซึ่งลักษณะของเมืองที่มีทางน้ำเชื่อมต่อกับทะเล ทำให้เอื้อต่อการติดต่อกับพ่อค้า นักเดินเรือ ต่างถิ่น อีกทั้งสามารถติดต่อกับชุมชนที่อยู่ลึกเข้าไปในชายฝั่งได้ ทำให้เมืองนครปฐมโบราณเป็นศูนย์กลางการติดต่อระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับชุมชนภายนอกที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งบทบาทดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมอันส่งผลต่อเมืองนครปฐมโบราณและเหลือร่องรอยหลักฐานให้เห็นในปัจจุบัน (ทิวา ศุภจรรยา และผ่องศรี วนาสิน, 2524 : 3-5 ; ผาสุข อินทราวุธ, 2528 : 2)

2.2.2 ความสำคัญของเมืองนครปฐมในอดีต

การศึกษาพัฒนาการความเจริญรุ่งเรืองและความสำคัญของเมืองและรัฐโบราณต่าง ๆ คงไม่อาจใช้การตีความจากหลักฐานอย่างหนึ่งอย่างใดได้ หากต้องใช้การศึกษาและตีความจากหลักฐานต่าง ๆ ประกอบเข้าด้วยกัน ทั้งด้านที่ตั้งขนาดของเมือง ศาสนสถานและโบราณวัตถุที่พบ

รวมทั้งการติดต่อกับโลกภายนอก ซึ่งการศึกษาเท่าที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าเมืองนครปฐมโบราณมีความสำคัญมาตั้งแต่เป็นชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์จนเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ ในดินแดนประเทศไทยราวพุทธศตวรรษที่ 10-11 ซึ่งตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 9-11 กลุ่มชนในดินแดนแถบนี้มีพัฒนาการของตนเอง อย่างเห็นได้ชัดจากหลักฐานทางศิลปกรรมอันแสดงร่องรอยการรับอารยธรรมทางภายนอกและการสร้างสรรค์งานอันมีลักษณะเฉพาะของตนเอง (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543 : 11, 30 -37) ซึ่งพอจะสรุปความสำคัญของเมืองนครปฐมโบราณ ดังนี้

2.2.3 ศูนย์กลางของเมืองโบราณสมัยทวารวดี

เมืองแห่งศูนย์กลางของเมืองโบราณสมัยทวารวดี แม่ว่านักวิชาการได้ ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับเมืองที่น่าจะเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดีไว้ 3 แห่ง คือ เมืองอู่ทอง เมืองลพบุรี และเมืองนครปฐมโบราณ ด้วยเหตุที่ทุกเมืองนั้นมีขนาดใหญ่กว่าเมืองอื่น ๆ มีที่ตั้งเหมาะต่อการติดต่อกับภายนอกทางทะเล และที่สำคัญคือ พบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก อาทิ พระพุทธรูปธรรมจักร และเหรียญเงิน เป็นต้น ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะเมืองนครปฐมโบราณ

เมืองนครปฐมโบราณ เป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในกลุ่มเมืองโบราณสมัยทวารวดี (รูปแบบเมืองโบราณสมัยทวารวดีมีรูปแบบไม่ตายตัว พบทั้งแบบวงกลม วงรี และเกือบเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศและการวางตัวเมืองตามลำน้ำ โดยตัวเมืองด้านหนึ่งมักตั้งอยู่กับลำน้ำ มีคูน้ำ และคันดินล้อมรอบ เพื่อป้องกันอุทกภัยและข้าศึก) คือ มีขนาด 3.6 x 2 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังได้พบโบราณสถานที่มีขนาดใหญ่กว่าที่อื่น ๆ อีกเช่นกัน ได้แก่ เจดีย์องค์เดิมของพระปฐมเจดีย์ (เจดีย์ที่เห็นในปัจจุบันได้รับการบูรณะตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ส่วนรูปแบบเจดีย์องค์เดิม ดูได้จากเจดีย์จำลองด้านทิศตะวันตก ภายในบริเวณกำแพงขององค์พระปฐมเจดีย์องค์ปัจจุบัน) พระประโทณเจดีย์ จุลประโทณเจดีย์และเจดีย์วัดพระเมรุ เป็นต้น และยังพบประติมากรรมสำคัญบางชิ้นมีขนาดใหญ่อีกจำนวนมาก ได้แก่ ศิลาธรรมจักร เหรียญเงินมีจารึกคำว่า “ศรีทวารวดี ศวรปุณยะ” จารึกพระพิมพ์ตราประทับดินเผา เป็นต้น

2.2.4 เมืองสำคัญทางการค้าโบราณ

การศึกษาจากหลักฐานที่พบกล่าวได้ว่า บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางถึงภาคตะวันตก โดยเฉพาะบริเวณเมืองอู่ทอง และนครปฐมโบราณ น่าจะเป็นแหล่งที่รับอารยธรรมจากภายนอกเข้ามาและพัฒนาเป็นงานศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นของตนเองขึ้นก่อนบริเวณอื่นยิ่งเมื่อพิจารณาจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของแนวชายฝั่งทะเลเดิมของเมืองโบราณสมัยทวารวดีแล้วจะเห็นว่าอ่าวไทยอยู่ลึกเข้ามาประมาณ 142 กิโลเมตร ฉะนั้นเมืองโบราณอย่างอู่ทอง คูบัว และนครปฐมโบราณ จึงน่าจะเคยเป็นเมืองท่าที่สำคัญ โดยเฉพาะเมืองนครปฐมโบราณที่มีทางน้ำขนาดใหญ่ผ่ากลางเมืองอย่าง

คลองบางแก้วเชื่อมต่อกับทะเลดังกล่าวไปแล้ว รวมทั้งยังพบหลักฐานด้านศิลปกรรมและโบราณวัตถุ เช่น ลูกปัด ตราประทับ ฯลฯ ที่บ่งบอกถึงการเป็นเมืองท่าการค้าที่สำคัญ ซึ่งความเจริญของเมืองนครปฐมโบราณ อันเป็นผลเนื่องมาจากปัจจัยของที่ตั้งและสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เคยตั้งอยู่ติดชายฝั่งทะเลเดิมนั้น แสดงถึงความสำคัญของการเป็นเมืองท่าการค้า ซึ่งสอดคล้องกับการพบหลักฐานโบราณวัตถุที่บ่งบอกถึงการติดต่อค้าขายกับชุมชนภายในและชุมชนต่างถิ่นหลายแห่ง ได้แก่ การพบตราดินเผา รูปเรือสำเภา แผ่นดินเผา รูปคชลักษณ์ และท้าวกระเวที่อาจเป็นเครื่องรางของพ้อค้า และได้พบหลักฐานที่น่าสนใจยิ่งเป็นตราดินเผาหนึ่งชิ้นพบที่เมืองนครปฐม แต่ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร ซึ่งผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาโบราณวิเคราะห์ว่าเป็นจารึกอักษรพราหมณ์ ภาษาปรากฤต อ่านว่า “Varapata (na) ” (วรูปตน) แปลว่า “เมืองท่าประเสริฐ” (สฤชดีพงศ์ ขุนทรง , 2557 : 11-12)

นอกจากนี้จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองนครปฐมโดย สฤชดีพงศ์ ขุนทรงใน พ.ศ. 2552-2553 ที่แหล่งโบราณคดีหอยเอ็ก หมู่ 1 ตำบลพระประโทน และ หมู่ 4 ตำบลธรรมศาลา ได้พบโบราณวัตถุประเภทสินค้าที่สะท้อนถึงการผลิตและการติดต่อทางการค้าสมัยทวารวดีได้อย่างดี ในที่นี้ขอยกตัวอย่างผลการศึกษาที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีหอยเอ็ก ที่ได้พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผา ขาม จำนวน 27 ชิ้น ซึ่งมีลักษณะคล้ายภาชนะแบบพิมายคำที่เป็นประเภทของภาชนะอันโดดเด่นในยุคเหล็กของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และยังได้ขุดค้นพบภาชนะแบบพิมายคำนี้ในเมืองโบราณสมัยทวารวดีอีกหลายแห่งในภาคกลาง เช่น ที่เมืองจันทเสน จังหวัดนครสวรรค์ ที่เมืองชัยจำปา จังหวัดลพบุรีและยังได้พบเศษภาชนะดินเผาหนึ่งชิ้นที่ตกแต่งลายเขียนสีเป็นแนกคล้ายรูปดวงอาทิตย์หรือดอกไม้ ซึ่งเทียบได้กับลายเขียนสีที่ปรากฏบนหม้อมีพวยหรือกุ่มที่พบในกัมพูชา กำหนดอายุไว้ในราวพุทธศตวรรษที่ 9-11 (สฤชดีพงศ์ ขุนทรง, 2557 : 12-13) หลักฐานเหล่านี้แสดงถึงการติดต่อสัมพันธ์กันของชุมชนภายในและภายนอกที่ไกลออกไปที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย (ยุคเหล็ก) ถึงสมัยต้นประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

ดังนั้น เมื่อพิจารณาลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และศิลปกรรมจากหลักฐานโบราณคดีรวมทั้งจำนวนศิลปวัตถุเด่น ๆ ที่พบในเมืองนครปฐมโบราณ เช่น ศิลารธรรมจักร ทำให้นักวิชาการต่างสันนิษฐานให้เมืองนครปฐมโบราณเป็นศูนย์กลางของรัฐทวารวดี และน่าจะเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุดของอารยธรรมทวารวดีด้วย

2.2.5 หลักฐานจากตำนานและศิลาจารึก

หลักฐานลายลักษณ์อักษรของยุคต้นประวัติศาสตร์สมัยทวารวดีที่พบในประเทศไทย ปัจจุบัน โดยเฉพาะที่พบในเมืองโบราณนครปฐมแม้มีไม่มากนัก แต่หลักฐานเท่าที่พบได้ให้ข้อมูลความเจริญและใช้ตรวจสอบอ้างอิงความถูกต้องของเนื้อหาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์จากการศึกษา

วิเคราะห์และตีความได้ ซึ่งหลักฐานลายลักษณ์อักษรกลุ่มตำนานที่กล่าวถึงเมืองนครปฐมโบราณ มี 4 ฉบับ คือ 1) ตำนานพระประโทณเจติย์ ฉบับของนายอ่องไว กำลังเป็นสมุดไทยชาวเขียนเส้นหมึก 2) ตำนานพระปฐมเจติย์ฉบับพระราชสัณการากรแลฉบับตาปะขาวรอด ซึ่งเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้รวบรวมเรียบเรียงไว้เมื่อ พ.ศ. 2408 อยู่ในหนังสือเรื่องพระปฐมเจติย์ 3) ตำนานพระปฐมเจติย์และพระประโทณเจติย์ฉบับพระยามหาอรรณนิกรและฉบับนายทอง 4) ตำนานพระยาทรงพระยาพานในพงศาวดารเหนือ เนื้อหาในตำนานเหล่านี้โดยสรุป คือ การมุ่งอธิบายสาเหตุการสร้างพระธาตุเจติย์เป็นการสร้างเรื่องราวขึ้นประกอบหลักฐานโบราณสถาน ซึ่งในระยะแรกอยู่ในรูปการเล่าเรื่องสืบต่อกันมาก่อนที่จะบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยใช้โครงเรื่องในพุทธศาสนา เกี่ยวกับบาป-บุญ (อารยะหญิง ศรันยพตฺธิ, 2534 : 17-25)

เมื่อไม่อาจใช้ตำนาน ซึ่งถือเป็นหลักฐานลายลักษณ์อักษรทางประวัติศาสตร์ในการให้เนื้อหาที่ชัดเจนเกี่ยวกับเมืองนครปฐมโบราณยุคทวารวดี ทำให้ในการศึกษาจึงต้องหันมาให้ความสำคัญกับหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์อื่น ๆ ประกอบการศึกษาแทน หลักฐานชิ้นต้นอีกอย่างหนึ่งที่พบมากในเมืองนครปฐมโบราณ คือ จารึกต่าง ๆ เช่น เหรียญมีจารึก จารึกบนสถูปศิลา จารึกบนฐานรองศิลาธรรมจักร ซึ่งเรื่องราวในอดีตส่วนหนึ่งของเมืองนครปฐมโบราณ ที่บันทึกโดยการจารึกลงบนศิลปวัตถุต่าง ๆ นั้น ส่วนใหญ่เขียนด้วยอักษรปัลลวะ (อักษรที่ใช้ในอินเดียภาคใต้ราวพุทธ ศตวรรษที่ 12) ใช้ภาษาทั้งภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และภาษามอญโบราณ ข้อความจารึกในระยะแรกที่พบปรากฏอยู่บนเหรียญเงิน ซึ่งจารึกด้วยอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต ความเป็น “ศรีทวารวดี ศรวณยะ” แปลว่า “บุญกุศลของพระราชแห่งทวารวดี” เหรียญจารึกพบแพร่กระจายในหลายเมืองสมัยทวารวดี เช่น อุทอง คูบัว นครปฐมโบราณ คงดอน และคูเมือง

ส่วนจารึกอื่น ๆ ที่พบในเมืองนครปฐมโบราณส่วนใหญ่ มีความมุ่งหมายเพื่อถ่ายทอดธรรมะทางพุทธศาสนา หรือเป็นบันทึกเกี่ยวกับการสร้างวัดและการก่อกำเนิดสิ่งต่าง ๆ ให้วัด เช่น จารึกภาษาบาลีบนธรรมจักร โดยปัจจุบันจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร กรุงเทพฯ มีข้อความว่า

“จักรคือพระธรรมของพระ (สัมมาสัมพุทธเจ้า) ผู้ทรง แสงหาคุณอันยิ่งใหญ่ทรงแสดงไว้ 4 อย่าง (คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ทั้ง 4 อย่างหมุนวนครบ 3 รอบ เป็นสัจจญาณ กิจจญาณกตญาณ...”

จารึกภาษามอญโบราณพบที่วัดโพธิ์ร้าง ในบริเวณเมืองนครปฐมโบราณ (กรม ศิลปากร, 2542 : 44) มีข้อความว่า

“บริเวณอารามที่มีเนื้อที่ดินจำนวน 170 มีแนวตันมะพร้าว เป็นเครื่องหมายเขตของอาราม พร้อมด้วยเสาหงส์ 1 ต้น ภาชนะ อาบเงิน พระพุทธรูปและวิหารได้เกิดขึ้นจากการกระทำของคนทรงเจ้าทั้งสอง”

อย่างไรก็ตามได้พบจารึกบางชิ้นที่บ่งบอกการมีระบบกษัตริย์ในด้านการปกครอง เช่น จารึกบนฐานธรรมจักร พบที่ ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ได้กล่าวถึงพระมหาลีของพระมหากษัตริย์ที่เป็นผู้โปรดให้สร้างจารึกขึ้น (ผาสุข อินทราวุธ, 2542 : 171) และจากการศึกษาข้อความในจารึกสมัยทวารวดีส่วนใหญ่ รวมทั้งที่พบในเมืองนครปฐมโบราณเกือบทั้งหมดเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนา เช่น จารึกคาถา “เย ธมมา” อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ซึ่งพบจารึกอยู่มากบนศิลปวัตถุต่าง ๆ ดังนั้นจารึกจึงไม่อาจบอกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สมัยทวารวดีได้มากนัก ต้องค้นคว้าศึกษาและตีความจากหลักฐานอื่น ๆ ต่อไป แต่อย่างน้อยจารึกที่พบเป็นสิ่งยืนยันการมีอยู่ของรัฐทวารวดีและข้อความที่พบมากบนเหรียญเงินมีจารึกว่า “ศรีทวารวดี ศวรปุณยะ” ยิ่งเป็นการสนับสนุนตามบันทึกการเดินทางของพระภิกษุเหียนจิงจากจีนไปอินเดีย ช่วง พ.ศ. 1172 ถึง พ.ศ. 1188 และบันทึกของพระภิกษุอี้จิงที่เดินทางไปสืบทอดพุทธศาสนาเช่นกันจากจีนไปอินเดีย ในช่วง พ.ศ. 1214 ถึง พ.ศ. 1218 โดยทางน้ำที่กล่าวถึง อาณาจักร “โกลโปกติ” ซึ่งนักวิชาการเชื่อว่าตรงกับภาษาสันสกฤต คือ “ทวารวดี” และเชื่อว่าตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในภาคกลางของประเทศไทย

2.2.6 หลักฐานสถาปัตยกรรม ประติมากรรมเนื่องในพุทธศาสนา และโบราณวัตถุอื่น ๆ

อรุณศักดิ์ กิ่งมณี (2549 : 1-3) กล่าวถึง ชุมชนโบราณในประเทศไทยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ถึงสมัยต้นประวัติศาสตร์ว่ามีได้้อย่างโดดเด่น หากมีการติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับภายนอก โดยเฉพาะการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมอินเดียที่แพร่หลายเข้ามาอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7-8 แต่อารยธรรมอินเดียที่แพร่เข้ามาและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นคงราวพุทธศตวรรษที่ 9-10 เป็นต้นมา เพราะเมื่อพิจารณาจากหลักฐานทางโบราณคดี โดยเฉพาะงานศิลปกรรมต่าง ๆ อันได้แก่ รูปเคารพทางศาสนามีทั้งประติมากรรมเนื่องในศาสนาฮินดู เช่น รูปพระวิษณุ พระศิวะ พระกฤษณะ สุริยเทพและศิวลึงค์ ซึ่งประติมากรรมในศาสนาฮินดูแพร่หลายมากในภาคใต้ของไทยช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-12 ถึงพุทธศตวรรษที่ 15-16 แต่ในส่วนบริเวณภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

หลักฐานด้านศิลปกรรมต่าง ๆ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16 เป็นสมัยของอารยธรรมทวารวดีที่รับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียเนื่องในพุทธศาสนานิกายเถรวาทมากกว่ารับอิทธิพลทางศาสนาฮินดู เช่น การพบจารึกกาลา “เย ธมมา” ภาษาบาลีเป็นจำนวนมาก (ที่พบในเมืองนครปฐมโบราณ เช่น จารึกบน ศิลารธรรมจักร ฐานรองธรรมจักร สลุปเจดีย์จำลอง และเหรียญเงิน) ซึ่งภาษาบาลีเป็นภาษาที่ใช้ในการเขียนคัมภีร์ทางพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท (หินยาน) ทั้งที่แต่งขึ้นในอินเดียได้และลังกา นอกจากนี้ยังพบประติมากรรมอื่น ๆ เนื่องในพุทธศาสนาเถรวาทอีกจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามได้พบหลักฐานทางประติมากรรมในพุทธศาสนามหายานอยู่บ้างในสังคมสมัยทวารวดี เช่น ประติมากรรมพระโพธิสัตว์ต่าง ๆ ซึ่งถือว่ามีความสำคัญเท่ากับหรือบางกรณีมากกว่าพระพุทธรูป เช่น พระโพธิสัตว์อาโลกิตศวร พระโพธิสัตว์เมตไตรย

ส่วนหลักฐานศิลปกรรมต่าง ๆ ทั้งสถาปัตยกรรมและประติมากรรมที่พบในเมืองโบราณนครปฐม ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา (ทั้งสองนิกาย คือ เถรวาท และมหายาน และมีศิลปกรรมเนื่องในศาสนาฮินดูอยู่บ้างด้วย) มีอายุในสมัยอารยธรรมทวารวดีรุ่งเรือง คือ พุทธศตวรรษที่ 12- 6 ร่องรอยหลักฐานสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมืองโบราณนครปฐมที่มีพระประโทณเจดีย์เป็นศูนย์กลางและบริเวณใกล้เคียง เช่น พระปฐมเจดีย์ พระประโทณเจดีย์ เจดีย์จุลประโทณ วัดพระเมรุ วัดธรรมศาลา และเนินพระ (เนินดอนยายหอม) และยังมีเมืองโบราณกำแพงแสนในเขตอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ปัจจุบันที่พบร่องรอยหลักฐานโบราณคดีสมัยทวารวดีอยู่ด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม ข้อมูลใหม่จากการขุดค้นศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทางโบราณคดีของสฤณีพงศ์ ขุนทรง ช่วง พ.ศ. 2552-2553 ที่หมู่ 4 ตำบลธรรมศาลา อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม ทำให้ทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่องของเมืองนครปฐม โบราณจากขนาดและการก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมที่มีทั้งเจดีย์และวิหาร ซึ่งน่าจะก่อส่วนฐานด้วยอิฐและมีเครื่องไม้เป็นโครงสร้างส่วนบนที่ต้องมุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผา ซึ่งได้พบชิ้นส่วนกระเบื้องดินเผาจำนวน 44 ชิ้น ตั้งแต่ระดับพื้นดินจนถึงระดับล่างสุดของการขุดค้นที่มีความลึกประมาณ 2.20 เมตร ถึงแม้หลักฐานเหล่านั้นจะอยู่ในสภาพแตกหักชำรุด แต่กำหนดอายุได้ว่าเกิดในสมัยทวารวดีเท่านั้น และกระเบื้องดินเผาที่ขุดพบคงจะเริ่มทำตั้งแต่ช่วงต้นสมัยทวารวดีในราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 และ เรื่อยมาถึงช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 ก่อนที่จะมีการทิ้งร้างไป (สฤณีพงศ์ ขุนทรง, 2556 : 307-308)

ดังนั้นหลักฐานประติมากรรมที่พบมีทั้งที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ฮินดู และมีศิลปะโบราณวัตถุอื่น ๆ ด้วย เช่น พระพุทธรูป ศิลารธรรมจักร และฐานรอง พระพุทธรูปปางแสดงธรรม (ปฐมเทศนา) จารึกต่าง ๆ พระพุทธรูปยืนเหนือพนักสบดี พระพิมพ์ พระพักตร์พระพุทธรูป ประติมากรรมใบหน้าบุคคล เหรียญ เงินมีจารึก ต่างหู และเครื่องประดับต่าง ๆ ตะเกียงดินเผา เป็นต้น ซึ่งในที่นี่จะนำเสนอเฉพาะหลักฐานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และศิลปะโบราณวัตถุอันโดดเด่น มีลักษณะเฉพาะที่พบในบริเวณเมืองโบราณนครปฐม ได้แก่ พระปฐมเจดีย์ พระประโทณ

เจดีย์ เจดีย์จุลประโทน วัดพระเมรุ พระพุทธรูปปางแสดงธรรม พระพิมพ์ ศิลธรรมจักร พระพุทธรูป
เหนือพนัสนิคม เหรียญเงินมีจารึกประติมากรรมรูปใบหน้าบุคคลประติมากรรมหินจำหลัก ฐานศิลา
จำหลัก เครื่องประดับ และแผ่นจุมเจิม เป็นต้น

2.2.7 พระปฐมเจดีย์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เมื่อทรงพระราชอิสริยยศเป็นเจ้า
ฟ้ามงกุฎได้ทรงผนวช ใน พ.ศ. 2367 มีพระนามว่า “วชิรญาณภิกขุ” หลังจากทรงผนวชได้ 7 พรรษา
ใน พ.ศ. 2374 ช่วงฤดูแล้งได้เสด็จฯ ไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ พร้อมกับพระสงฆ์อีกหลายรูปการ
เสด็จฯ มานมัสการครั้งนี้ ทำให้พบว่าพระปฐมเจดีย์มีขนาดใหญ่และเก่าแก่มาก และทรงแน่วพระทัยว่า
ภายในพระมหาเจดีย์มีพระบรมธาตุบรรจุไว้ด้วย ดังที่ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ บันทึกไว้ว่า

“...เป็นมหาเจดีย์ใหญ่กว่าพระเจดีย์ในประเทศสยามทุก ๆ แห่งสืบดูทั้งพระ
ราชอาณาจักรฝ่ายเหนือ ตั้งแต่เชียงแสน เชียงใหม่ ตลอดลงมาฝ่ายใต้จนถึงเมืองนครศรีธรรมราช และ
เมืองลาว เมืองเขมรฝ่ายตะวันออก พระสถูปเจดีย์ซึ่งจะโตใหญ่กว่าพระปฐมเจดีย์ ไม่มีพิเคราะห์ดูเห็น
จะเป็นของเก่ามาช้านานก่อนพระเจดีย์ในประเทศสยาม จึงได้เรียกว่าพระปฐมเจดีย์ ทอดพระเนตรดู
ฝีมือทำอิฐและก่อเห็นจะเป็นของทำแล้วเก่าแก่มาหลายครั้งหลายครา ...พิเคราะห์ดูเห็นว่าจะเป็นองค์
พระเจดีย์เดิม จะหักพังลงมามีผู้ศรัทธามาเกลี้ยอิฐให้เป็นเกาะขึ้นแล้วมาก่อเป็นพระเจดีย์กล่มขึ้นอีก
คราว 1 เหมือนอย่างพระเจดีย์ในเกาะลังกา... คงจะมีพระบรมธาตุบรรจุไว้เป็นแน่ ไม่เป็นที่สงสัยเลย
พระปฐมเจดีย์มีหนังสือเก่า ๆ ว่ามีปรากฏก่อนที่คนได้พบพระพุทธรูป พระฉายกว่า 1,000 ปี ไม่ควร
ที่จะทิ้งให้รกร้างอยู่...”

ดังนั้นรัชกาลที่ 4 จึงได้ทรงอธิษฐานขอแบ่งพระบรมธาตุ จำนวน 2 องค์ เพื่อทรงนำ
กลับไปบูชาที่กรุงเทพฯ หลังจากนั้นมาราว 1 เดือนได้มีพระบรมธาตุปรากฏที่พระพุทธรูปสำริดในหอ
พระวัดมหาธาตุ พระองค์จึงนำพระบรมธาตุองค์หนึ่งบรรจุไว้ในพระพุทธรูปสัมพุทธพรรณี ส่วนอีก
องค์หนึ่งบรรจุไว้ในพระเจดีย์สุพรรณผลึก หลังจากนั้นก่อนเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ ได้เสด็จฯ ไป
นมัสการพระปฐมเจดีย์อีกหลายครั้ง และทรงดำริที่จะบูรณปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์ ตั้งแต่สมัย
รัชกาลที่ 3 แต่รัชกาลที่ 3 ทรงดำริว่าเป็นของอยู่ในป่ากรถึงบูรณะขึ้นก็ไม่เป็นประโยชน์นัก ดังนั้นเมื่อ
รัชกาลที่ 4 ได้ครองราชย์สมบัติจึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการบูรณปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์ (ศิลปากร,
2506 : 789-799)

การบูรณปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์เป็นการสร้างขึ้นใหม่ เพราะได้มีการออกแบบรูปทรงพระเจดีย์ต่างจากองค์เดิม แล้วสร้างพระเจดีย์องค์ใหม่ตามแบบที่สร้างขึ้นครอบเจดีย์องค์เดิม เจดีย์องค์เดิมนั้นเป็นเจดีย์ทรงบาตรคว่ำ ข้างบนมีพุทธอาสนะสี่เหลี่ยม ยอดมีฉัตรฐานพระสถูปสี่เหลี่ยมมีทางเดินประทักษิณล้อมรอบ ลักษณะเช่นนี้คล้ายกับพระสถูปสถูปเจดีย์ ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างไว้ ณ อินเดีย ต่อมามีการซ่อมแซมและดัดแปลงจนกลายเป็นรูปพระปรางค์ (รัชกาลที่ 4 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จำลองเจดีย์รูปพระปรางค์ไว้ด้านใต้ขององค์พระปฐมเจดีย์ปัจจุบัน) พระปฐมเจดีย์รูปพระปรางค์สูง 19 วา 2 ศอก หรือ 39 เมตร ส่วนพระเจดีย์ (องค์ปัจจุบัน) ที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างครอบองค์เดิมที่เป็นรูปพระปรางค์นั้น มีลักษณะเป็นทรงระฆังคว่ำ มีพุทธบัลลังก์ฐานสี่เหลี่ยมซ้อนบนรูประฆัง มียอดนภศูลและมณฑปกุฎสวมไว้บนยอดองค์พระเจดีย์มีส่วนสูงจากฐานถึงยอดวัดได้ 3 เส้น 1 คืบ 6 นิ้ว หรือ 120.5 เมตร

การบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์ในสมัยรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2396 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างทหารในทำแบบเจดีย์ใหม่ถวายดังกล่าวไปแล้ว และโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์เป็นแม่กองในการบูรณะให้พระศิริสมบัติ หลวงพิทักษ์โยธา หลวงนราเรืองเดช เจ้ากรมไพร่หลวงอาสาใหม่ หลวงโยธาไพจิตรช่างทหาร ออกไปเป็นนายงาน ซึ่งหลังจากลงมือถากต้นไม้ ขุดคลองทำการบูรณะได้เพียงปีเศษ สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ได้ถึงแก่พิราลัยจึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี เป็นแม่กองทำการบูรณะต่อไป ถึงแม้ว่าองค์พระปฐมเจดีย์ที่เห็นในปัจจุบันได้รับการบูรณะและสร้างเจดีย์ใหม่ครอบเจดีย์องค์เดิมไว้ตั้งแต่สมัยสมัรัชกาลที่ 4 มาแล้วในสมัยรัชกาลที่ 5 แล้วจึงได้มีการบูรณะและก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น ระเบียงคต หอระฆัง อุโบสถและวิหารทั้งสี่ทิศ โดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์ มาถึงสมัยรัชกาลที่ 7 นั้น (คณะกรรมการฉลองวันพระบรมราชสมภพครบ 8 รอบ และ 100 ปี ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2524 : 315-323; ศศิพัชร จำ ปา, 2553 : 200-206) แต่ข้อมูลการสันนิษฐานถึงองค์พระเจดีย์แบบเดิมที่ได้ศึกษาตีความข้อมูลจากจารึกสุโขทัยหลักที่ 2 จารึกวัดศรีชุม ที่ได้กล่าวถึงประวัติของพระมหาเถร ศรีศรัทธาราชจุฬามณีที่ได้ออกผนวชแล้วเดินทางแสวงบุญไปยังที่ต่าง ๆ นั้น มีข้อความที่ดีความได้ว่าหมายถึงองค์พระปฐมเจดีย์ ที่น่าจะสร้างสมัยทวารวดีและได้รับการบูรณะเรื่อยมาตามพัฒนาการของชุมชนและเมืองในบริเวณจังหวัดนครปฐมปัจจุบัน และแม้ว่าที่ตั้งเมืองนครปฐมได้ย้ายมาที่บ้านท่านาในเขตอำเภอนครชัยศรีปัจจุบัน ตามที่มีหลักฐานลายลักษณ์ว่าได้สร้างขึ้นเพื่อรวบรวมไพร่พลไว้เป็นกำลังของบ้านเมืองอีกครั้ง หลังสงครามกับพม่า พ.ศ. 2086 ในคราวที่เสียสมเด็จพระสุริโยทัย และเจดีย์สำคัญของเมืองที่สร้างตั้งแต่สมัยทวารวดีทั้งองค์พระปฐมเจดีย์และเจดีย์จุล-ประโทน ก็เป็นที่รู้จักกันอยู่ในสมัยอยุธยาด้วย (ศศิพัชร จำ ปา, 2553 : 203-206 ; สถษดีพงศ์ ขุนทรง, 2553 : 34-35)

2.2.8 พระประโทณเจดีย์

พระประโทณเจดีย์ปัจจุบันตั้งอยู่ภายในวัดพระประโทณเจดีย์วรวิหาร อยู่ริมถนนเพชรเกษม หลักกิโลเมตรที่ 52 หมู่ 1 ตำบลพระประโทณ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นเจดีย์สมัยทวารวดี แต่มีการบูรณปฏิสังขรณ์ต่อ ๆ มาจนไม่สามารถเห็นรูปแบบเดิมของเจดีย์เมื่อแรกสร้าง อาทิ เมื่อ พ.ศ.2504 พระประโทณเจดีย์ชำรุด พระครูวินยาภินันท์เจ้าอาวาสขณะนั้นได้ซ่อมแซมโดยการเทปูนแบบเป็นชั้น ๆ เพื่อป้องกันการพังทลายขององค์เจดีย์ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ, 2544 : 58-59)

พระประโทณเจดีย์ มีลักษณะเดิมเป็นเนินดินขนาดใหญ่สูงประมาณ 50 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางเนินประมาณ 60 เมตร สันนิษฐานว่าน่าจะมีอายุร่วมสมัยกับจุลประโทณเจดีย์ พระปฐมเจดีย์ และวัดพระเมรุ สมัยรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่ออิฐเป็นฐานรอบเนินเพื่อกันดินพัง ทำให้ดูเหมือนเนินดินตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมบนยอดเนินมีพระปรางค์องค์หนึ่ง ทรวดทรงเตี้ยกว่าองค์ที่สร้างบนเนิน พระปฐมเจดีย์ (องค์เดิม) พระปรางค์มีลักษณะเป็นศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลายบนฐานมีชานกว้าง สามารถเดินได้รอบองค์ปรางค์ ด้านทิศตะวันออกมีบันไดขึ้นสู่องค์พระปรางค์ ซึ่งภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย ส่วนโบราณวัตถุที่ได้พบใน บริเวณนี้คือเศียรพระพุทธรูป ศิระประติมากรรมรูปบุคคล เป็นต้น (อุษา จ้วนเพียรภาค, 2549 : 36)

ปี พ.ศ. 2545 กรมศิลปากร โดยสำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี ได้ขุดหลุมทดสอบบริเวณฐานดินด้านทิศเหนือขององค์เจดีย์ พบอิฐขนาดใหญ่แบบทวารวดี ต่อมาในเดือนกรกฎาคม-กันยายน พ.ศ. 2548 กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่งบริเวณเนินดินดังกล่าว พบว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบสลุบหรือเจดีย์สมัยทวารวดี มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมก่อด้วยอิฐสอดินบริเวณที่ขุดค้นน่าจะเป็นช่วงกลางของเจดีย์ พบภาพปูนปั้นรูปใบหน้าบุคคลบ้างเล็กน้อยในปี พ.ศ. 2549-2550 ได้ดำเนินการขุดแต่งส่วนฐานของเจดีย์และเสริมความมั่นคงซึ่งหากแล้วเสร็จคงได้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และอายุสมัย รวมทั้งทำให้ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของเมืองนครปฐมโบราณชัดเจนขึ้น (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543 : 74 ; อุษา จ้วนเพียรภาค, 2549 : 36)

2.2.9 เจดีย์จุลประโทณ

เจดีย์จุลประโทณ ตั้งอยู่บริเวณเดียวกับพระประโทณเจดีย์ ห่างออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 500 เมตร (ปัจจุบันตั้งอยู่ข้างวิทยาลัยเทคนิคนครปฐม เข้าทางซอยวัดสามกระบือเผือก เลียบรั้ววิทยาลัยไปราว 200 เมตร) เป็นเจดีย์สมัยทวารวดีที่สำคัญมากองค์หนึ่ง เพราะได้พบหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะจำนวนมาก เช่น ภาพปูนปั้นรูปบุคคลเล่าเรื่องชาดกในพุทธศาสนา (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543 : 74)

ลักษณะของเจดีย์จุลประโทนจากรายงานการขุดแต่งระหว่าง พ.ศ. 2482–2483 โดย นายปิแอร์ ดูปองต์ ร่วมกับกรมศิลปากรได้ขุดแต่งต่อจากวัดพระเมรุ หลังจากนั้น ใน พ.ศ. 2511 กรมศิลปากรและ ศาสตราจารย์ ฌอง บวสเชอเลียร์ นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส ได้ร่วมกันขุดแต่งเพิ่มเติมอีกครั้งหนึ่งทำให้ได้พบงานประติมากรรมปูนปั้นเป็นภาพเล่าเรื่องชาดกในพระพุทธศาสนา ซึ่งผลการศึกษาสรุปว่ามีการก่อสร้างและ ดัดแปลงแก้ไขรูปแบบองค์เจดีย์ 3 ครั้ง คือ สมัยที่ 1 นับถือพุทธศาสนาลัทธิเถรวาท นิยมใช้ดินเผาตกแต่งสถาปัตยกรรม (พุทธศตวรรษที่ 12–13) สมัยที่ 2 ได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาเถรวาทจากศรีวิชัย นิยมใช้ปูนปั้นตกแต่งสถาปัตยกรรม (พุทธศตวรรษที่ 14–15) และสมัยที่ 3 กลับไปนับถือพุทธศาสนาเถรวาทเหมือนเดิมแต่เป็นยุคเสื่อม แต่การศึกษาตีความภาพเล่าเรื่องชาดกนั้นยังไม่อาจหาข้อยุติว่าเป็นภาพชาดกในพุทธศาสนานิกายมุลสรวาสติวาท ซึ่งใช้คัมภีร์สันสกฤต ช่วงพุทธศตวรรษที่ 12–13 ตามความเห็นของ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ หรือเป็นภาพเล่าเรื่องชาดกในพุทธศาสนาที่มีได้อยู่ในนิกายใดโดยเฉพาะ เพราะนิทานเหล่านี้มีต้นกำเนิดในสมัยก่อนที่พุทธศาสนาจะแตกแยกออกเป็นหลายนิกายและสรุปตามความเห็นของ ดร.นันทนา ชุตินวงศ์ ว่าประชาชนสมัยทวารวดีนับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาท (ผาสุข อินทรารุช, 2548 : 121)

ภาพเล่าเรื่องชาดกที่พบจากเจดีย์จุลประโทน แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ 1) ภาพชาดกที่พบและปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทั่วไป ได้แก่ ฉันทันตชาดก หัสติง มหาภิ กิจจปาว ทานไมตรกัณยกะ 2) ภาพชาดกที่มีความเห็นไม่ตรงกัน ได้แก่ สุรูปชาดก สมุทรวาณิชชาดก ศรชาดก วิศวันตระ เวสสันดรชาดก (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543 : 139-144)

2.2.10 วัดพระเมรุ

ในสมัยรัชกาลที่ 6 วัดพระเมรุตั้งอยู่บริเวณสวนนนทอุทยานสมัยรัชกาลที่ 6 ตำบลห้วยจระเข้ม อำเภอมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม ศาสตราจารย์ ปิแอร์ ดูปองต์ ได้ ทำการขุดค้นเมื่อพุทธศักราช 2482 รูปทรงสันฐานแต่เดิมเป็นมูลดินรูปทรงกลม สูงประมาณ 10 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 80 เมตร มีต้นไม้ปกคลุม จากการขุดค้นทำให้ทราบว่าที่เนินดินนี้ตรงกลางเป็นสถูปกลม ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม ที่ด้าน ทั้ง 4 มีฐานก่อด้วยอิฐเป็นรูปครึ่งวงกลม สำหรับใช้ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลาขนาดใหญ่ ฐานดังกล่าวพบเพียง 2 ฐานเท่านั้น คือ ด้านทิศตะวันออกกับทิศเหนือ ฐานที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกสมบูรณ์ ส่วนฐานที่อยู่ทางด้านทิศเหนือเหลือซากเพียงครึ่งเดียว ตรงที่ใช้ประดิษฐานพระพุทธรูปทำเป็นมุขยื่นออกไป เหนือที่พบทางด้านทิศตะวันออกยังมีรอยหลุมเสา 2 หลุม ซึ่งแผนผังสถูปที่วัดพระเมรุนี้คล้ายกับสถูปอาณันทเจดีย์ ที่เมืองพุกาม ประเทศพม่า คือมีสถูปใหญ่เป็นศูนย์กลางมีมุขเป็นวิหารออกไปจากตัวสถูปทั้ง 4 ด้าน ที่แกนสถูปทำซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปที่เป็นประธานของวิหาร ด้านละองค์ ต่างกันแต่ที่อาณันทเจดีย์ทำเป็นซุ้มประดิษฐานพระยืน แต่ที่วัดพระเมรุทำเป็นซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่ง ระหว่างซุ้มพระพุทธรูปทั้ง 4 มี

ระเบียงคตมีหลังคากันแดดกันฝนเป็นทางเดินโดยรอบ มีฉากเหลือทางทิศตะวันออก และ ตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีผนังเหลืออยู่สูง 2 เมตร บ้าง 3 เมตรบ้าง และมีทางเข้าตรงมุมทางทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือ เหลืออยู่ประตูหนึ่งกว้าง 1.20 เมตร ภายนอกผนังระเบียงคตฉาบปูนผิวและคง ทำเป็นช่องๆ สำหรับบรรจุพระพิมพ์ เพราะเท่าที่ขุดพบพระพิมพ์ได้พบบนฐานสลับนี้มาก ต่อจาก ระเบียงคตนี้ออกไปไม่ได้พบพระพิมพ์เลย ตรงกลางสลับกลวงไม่ได้ก่อทับที่มุมทั้ง 4 ต่อจากตัวสลับ ออกมามีเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ที่ฐานของเจดีย์ทำเป็นฐานรูปครึ่งวงกลม ตั้งติดไว้ที่ริมด้านนอก สุดเจดีย์ละ 2 ฐาน ฐานนี้แต่เดิมคงจะปั้นสิ่งใดติดไว้ข้าง ๆ ฐานละ 2 ตัว เพราะยังพบซากเหลืออยู่ทาง ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ 2 ตัว สันนิษฐานว่าฐานเหล่านี้คงจะใช้วางเครื่องบูชาพระสลับหรือรองรับ พระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ เพราะได้พบพระอังสาและกลีบบัวกลีบใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นบัวรองรับฐาน พระพุทธรูป

2.2.11 พระพุทธรูปปางแสดงธรรม

พระพุทธรูปปางแสดงธรรม หรือประทับนั่งห้อยพระบาทแบบยุโรป ถือเป็น ลักษณะเฉพาะปางหนึ่งของพระพุทธรูปสมัยทวารวดี ซึ่งในเมืองนครปฐมโบราณมีหลักฐานการพบ พระพุทธรูปปางนี้ถึง 5 องค์ จากวัดพระเมรุ และถือว่าเป็นพระพุทธรูปปางแสดงธรรมที่ใหญ่ที่สุดของ อารยธรรมทวารวดีที่พบในประเทศไทย ซึ่งพระพุทธรูปปางแสดงธรรม 1 ใน 5 องค์ที่ชาวนครปฐม รู้จักและสักการบูชาอยู่ คือพระศิลาขาวที่ประดิษฐานอยู่ตรงบันไดทางขึ้นองค์พระปฐมเจดีย์ทางทิศใต้ ใกล้กับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์

พุทธลักษณะเฉพาะของพระปางแสดงธรรม คือองค์พระพุทธรูปประทับนั่งเหนือบัลลังก์ และห้อยพระบาททั้งสองข้างในลักษณะพระขงฆ์แยกห่างจากกันและส้นพระบาทชิดกัน (นักวิชาการ จึงเรียกว่าท่านั่งแบบยุโรป) พระพุทธรูปยกพระหัตถ์ขวาขึ้นแสดงวितรรกะมุทธา คือ การจีบพระอังคุ กับพระดัชนีเป็นวงกลม ส่วนอีก 3 นิ้ว กางออก อันหมายถึง ธรรมจักร ส่วนพระหัตถ์ซ้ายวางหงายอยู่ เหนือพระเพลาซ้ายในลักษณะเดียวกับปางสมาธิซึ่งถือว่าเป็นแบบเฉพาะของศิลปะทวารวดีที่ต่างจาก ปางเดียวกันที่พบในศิลปะคุปตะของอินเดียที่แสดงปางวितรรกะด้วยการจีบนิ้วพระหัตถ์ขวาเป็น วงกลม ส่วนพระหัตถ์ซ้ายอยู่ในลักษณะประคอง (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543 : 116)

พระพุทธรูปปางแสดงธรรมที่พบในวัดพระเมรุนี้ทั้ง 5 องค์ มี 4 องค์ ทำจากศิลาขาว ขนาดใหญ่ สูงประมาณ 3.2-4 เมตร และทั้ง 5 องค์ในปัจจุบันได้แยกกันไปประดิษฐานในที่ต่าง ๆ คือ องค์หนึ่งประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดพระปฐมเจดีย์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 อีก 4 องค์ ถูกย้ายไปประดิษฐานที่วัดพระยาตาก พระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ซึ่งต่อมา 1 ใน 3 องค์ ถูกย้ายไปประดิษฐานที่วัดขุนพรหม พระนครศรีอยุธยา และมาจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติเจ้าสามพระยา ในปัจจุบัน ส่วนอีก 2 องค์ ประดิษฐานในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

องค์หนึ่งและประดิษฐานตรงบันไดทางขึ้นองค์พระปฐมเจดีย์ทางทิศใต้องค์หนึ่ง (พระศิลาขาว) และพระพุทธรูปปางแสดงธรรมองค์ที่ 5 ประดิษฐานในวิหารน้อย วัดหน้าพระเมรุ ซึ่งในปัจจุบันแสดงปางที่ต่างไปจาก 4 องค์ข้างต้น คือ วางพระหัตถ์คว่ำทั้งสองข้างเหนือพระขงฆ์ เพราะได้รับการซ่อมสร้างขึ้นใหม่ ในสมัยรัชกาลที่ 3 เพราะชำรุดเหลือเพียงส่วนพระพักตร์ พระอุระ พระวรกาย พระกรท่อนบนพระขงฆ์ ลงมาถึงพระบาทที่เป็นของเดิม (ธนิต อยู่โพธิ์, 2507 : 39-52 ; ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543 : 117)

2.2.12 พระพิมพ์

พระพิมพ์ เป็นหลักฐานศิลปวัตถุที่พบมากอีกอย่างหนึ่งในเมืองนครปฐมโบราณ พระพิมพ์สมัยทวารวดีนิยมสร้างด้วยดินเผา ตามคติความเชื่อเดิมที่ว่าเพื่อเป็นของที่ระลึกแสดงถึงการที่พุทธศาสนิกชนได้ไปบูชาสังเวชนียสถาน 4 แห่งในอินเดีย ต่อมาคติการสร้างพระพิมพ์คงเพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่ยากจนได้มีไว้เคารพบูชา นอกจากนี้พระพิมพ์ยังสร้างเพื่อสืบอายุพระพุทธศาสนา เนื่องจากเชื่อตามคัมภีร์ลังกาว่า เมื่อ พ.ศ. 5000 มาถึง เป็นกาลเสื่อมของพุทธศาสนาจะไม่มีพระสงฆ์ผู้รู้ธรรมวินัย ดังนั้น หากพบพระพิมพ์และจารึกย่อ “คาถาเย ธมมา” จะได้ว่ามีพุทธศาสนาเกิดขึ้นแล้ว จึงมีการสร้างพระพิมพ์จำนวนมากแล้วบรรจุไว้ตามเจดีย์สถานต่าง ๆ ซึ่งพระพิมพ์ที่พบในเมืองนครปฐมโบราณ ส่วนหนึ่งจัดแสดงที่พิพิธภัณฑวัดพระปฐมเจดีย์ บนลานชั้น ลดด้านทิศตะวันออกขององค์พระปฐมเจดีย์ (อุษา จ้วนเพียรภาค, 2549 : 51-52)

พระพิมพ์ที่พบในจังหวัดนครปฐมองค์สำคัญ ๆ ได้แก่ พระพิมพ์ดินเผาตอนเทศนาบนเขาคิชฌกูฏ ที่แสดงภาพพระพุทธเจ้าประทับนั่งห้อยพระบาทเคียงข้างด้วยบริวารทั้งด้านซ้ายและขวา ตอนบนเป็นรูปพระพุทธเจ้าประทับนั่งขัดสมาธิบนดอกบัว จำนวน 3 องค์ พระพิมพ์ดินเผาตอนแสดงปาฏิหาริย์ ที่แสดงภาพพระพุทธเจ้าประทับนั่งขัดสมาธิบนดอกบัวมีพญานาค 2 ตนจับก้านดอกบัวไว้ ด้านข้างของพุทธองค์มีเทวดาหรือโพิธสัตว์ยืนเฝ้ารอบอยู่ และพระพิมพ์ขุมพุทธยา อันเป็นรูปแบบที่นิยมของชาวพุทธในทวารวดี อันมีลักษณะสำคัญของปางนี้ คือ พระพักตร์กลม เกตุมาลา เป็นตุ่ม (ลูกแก้ว หรือดอกบัวตูม) ครองจีวรห่มเฉียงชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระกัน ซึ่งนอกจากทั่วไปที่พบในเมืองโบราณสมัยทวารวดี เช่น ที่คูบัว และลำพูน อันแสดงปางมารวิชัยแล้วในขุมลักษณะเดียวกันยังแสดงปางแสดงธรรมประทับนั่งห้อยพระบาท ซึ่งพบที่เมืองนครปฐมโบราณ (ผาสุข อินทราวุธ, 2548 : 123 ; ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543 : 106-107)

2.2.13 ศิลาธรรมจักร และกวางหมอบ

สมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อทรงโปรดฯ ให้มีการชุดแต่งองค์พระปฐมเจดีย์ทำให้ได้พบธรรมจักรเป็นครั้งแรกในประเทศไทย และทำให้เกิดการสันนิษฐานต่าง ๆ ว่ามีการสร้างขึ้นเพื่ออะไรจนมาได้ข้อสรุปตามการสันนิษฐานของ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ที่ว่าเป็นธรรมจักรเพราะมักพบรูปกวางหมอบอยู่ใกล้ ๆ บริเวณที่พบธรรมจักรด้วย และสร้างขึ้นเพื่อแสดงสัญลักษณ์ปางปฐมเทศนา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ตามความนิยมสมัยพระเจ้าอโศกที่ไม่สร้างรูปเคารพของบุคคล ซึ่งธรรมจักรที่เก่าที่สุดที่พบคือธรรมจักรที่สร้างสมัยพระเจ้าอโศกวางปลายพุทธศตวรรษที่ 3 อันพบตกจมดินอยู่ที่ตำบลสารนาถ ใกล้เมืองพาราณสีเมื่อ พ.ศ. 2447 (ธนิต อยู่โพธิ์, 2507 : 24-61)

ศิลาธรรมจักรที่พบในเมืองนครปฐมโบราณมีมากกว่า 30 วง ซึ่งเป็นจำนวนที่พบมากที่สุดในประเทศไทย และมักพบกวางหมอบด้วย ทำให้สันนิษฐานว่าเมืองนครปฐมโบราณเป็นศูนย์กลางการประกาศพระพุทธศาสนา หรือคือดินแดนสุวรรณภูมิตามตำนาน นอกจากนี้ธรรมจักรที่พบส่วนใหญ่บนธรรมจักรและส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น เส้า ฐานรอง กงซึ่งกำ มักพบมีจารึกคาถา เช่น คาถาเยธมมา อันเป็นหัวใจสำคัญในคำสอนของพระพุทธศาสนาด้วยเสมอ โดยเฉพาะศิลาธรรมจักรที่พบบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ (ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม) มีจารึกอยู่เกือบทุกส่วนของธรรมจักร ซึ่งจารึกด้วยตัวอักษรปัลลวะ ภาษาบาลี วงล้อศิลาธรรมจักรสำคัญที่พบสมบูรณ์ในเมืองนครปฐม ได้แก่ ธรรมจักรหิน ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 66 เซนติเมตร สูง 70 เซนติเมตร มีรูปบุคคลนั่งขัดสมาธิมือทั้งสองข้างถือก้านดอกบัวยกขึ้นแนบกับหัวไหล่ ซึ่งได้รับการตีความทางประวัติศาสตร์ว่าเป็นพระอาทิตย์ (สุริยเทพ) และวงล้อศิลาธรรมจักรอีกรวง มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 67 เซนติเมตร สูง 80 เซนติเมตร พบทางทิศตะวันออกของเมืองเก่ากำแพงแสน ซึ่งที่ฐานแสดงภาพคล้ายบุคคลกำลังไถ่ล้อออกมาจากช่องหน้าต่างรูปสามเหลี่ยม (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543 : 153 ; อุษา จ้วนเพียรภาค, 2549 : 68-69)

2.2.14 พระพุทธรูปประทับเหนือพนัสบดี

รูปแบบประติมากรรมอีกกลุ่มหนึ่งเป็นภาพสลักนูนต่ำ ทำด้วยหินหรือดินเผา ที่แสดงลักษณะเฉพาะของศิลปะทวารวดีไม่พบในสมัยอื่น คือ พระพุทธรูปประทับยืน หรือนั่งปางแสดงธรรม (หรือวิตรรกะ) ทั้งสองพระหัตถ์ เหนือสัตว์ผสมที่เรียกว่า “พนัสบดี” ซึ่งประกอบด้วยเขาและหูแบบโค (พาหนะของพระคเณศ) มีปากเป็นครุฑ (พาหนะของพระนารายณ์) และมีปีกเป็นหงส์ (พาหนะของพระพรหม) มีองค์ประกอบโดยรวมของพระพุทธรูปปางนี้เหมือนกัน คือมีบุคคลถือแสอยู่ทั้งสองข้าง ซึ่งอาจยืนบนดอกบัว หรือบนปีกของสัตว์ผสมนั้นด้วย ลักษณะพระพุทธรูปประทับเหนือพนัสบดีทำให้นักวิชาการ ฌอง บวสเชอเลียร์ สันนิษฐานว่า เป็นการสื่อความหมายถึง พระพุทธองค์ว่า ได้รับการยอมรับในหมู่สรรพสัตว์ นอกจากนี้แสดงถึงการที่พระพุทธศาสนามี ความยิ่งใหญ่เหนือศาสนา

พราหมณ์ ส่วนรูปบุคคลที่ขนาบอยู่ทั้งสองข้างไม่สามารถ ระบุแน่ชัดว่าคือใคร เพราะรูปแบบบุคคลในศาสนาพราหมณ์และพุทธมหายานจะมี สัญลักษณ์ที่บอกชัดว่าเป็นใคร แต่ในพุทธศาสนาเถรวาทในสมัยทวารวดีไม่แสดง ลักษณะที่ชัดเจนจึงเป็นเพียงภาพบุคคลถือแส้ และพบทั้งเป็นบุรุษทั้งสองบุรุษกับสตรี และสตรีกับสตรี ดังนั้นจึงเป็นภาพประกอบที่ทำให้บุคคลที่เป็นประธานตรงกลางเด่นขึ้นเท่านั้น

ประติมากรรมพระพุทธรูปประทับเหนือพนัสนิธิที่พบส่วนใหญ่ มีขนาดความ สูงประมาณ 40–50 เซนติเมตร เกือบทุกชิ้นเจาะรูตรงกลางหรือมีเดือยอยู่ข้างหลัง เพื่อใช้สวมติดกับส่วนอื่น อาจใช้เป็นสิ่งประดับบนส่วนหน้าบ้านของตัวอาคารตามการสันนิษฐานของ ฌอง บาสเซอเลียร์ หรืออาจใช้ประดับบนธรรมจักรเพราะส่วนเหนือคดมของธรรมจักรจะมีรูลักษณะเดียวกับรูที่เจาะบน “พนัสนิธิ” ตามความเห็น ของ รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543 : 134-136, 153)

2.2.15 ประติมากรรมใบหน้าบุคคล

ประติมากรรมรูปใบหน้าบุคคลสมัยทวารวดีที่พบในเมืองนครปฐมโบราณส่วนใหญ่ พบบริเวณวัดพระประโทน และเจดีย์จุลประโทน เป็นงานปูนปั้นมากกว่าที่เป็นดินเผา มองเห็นด้านหน้าเพียงด้านเดียว ส่วนใหญ่เป็นประติมากรรมนูนสูงและน่าจะใช้ประดับสถาปัตยกรรม ซึ่งลักษณะงานประติมากรรมกลุ่มนี้สะท้อนเรื่องราวประวัติศาสตร์สังคมสมัยทวารวดีได้ดี เพราะทำให้รู้จักหน้าตาของคนยุคนั้น นอกจากนี้ยังบ่งบอกลักษณะทรงผม การแต่งกาย เครื่องประดับ ศาสนา ความเชื่อ การติดต่อกับบุคคลภายนอก และแม้แต่ชนชั้นในสังคมได้ด้วย

ตัวอย่างประติมากรรมใบหน้าชาวต่างชาติที่พบเป็นทั้งงานดินเผาและงานปูนปั้น ที่เจดีย์จุลประโทนขนาดยาว 11.4 เซนติเมตร แสดงหน้าตาชาวอาหรับหรือชาวตะวันออกกลาง สวมหมวกทรงสูงปลายโค้งงอนมาด้านหน้า ซึ่งน่าจะเป็นพ่อค้าชาวเปอร์เซียที่เข้ามาค้าขาย เพราะมีลักษณะคล้ายกับรูปปั้นชาวเปอร์เซียโบราณในพิพิธภัณฑ์อิสลามสถานอิหร่าน (อุษา จ้วนเพียรภาค, 2549 : 60-61)

2.2.16 เหรียญเงิน

เหรียญเงิน ถือเป็นสิ่งแสดงความเจริญของอาณาจักรนั้น ๆ ว่า มีการติดต่อค้าขายกับภายนอกและอาจรวมถึงการมีระบบการปกครองโดยกษัตริย์ ที่เป็นการแสดงขอบเขตของอาณาจักรนั้น ๆ หลักฐานการใช้เหรียญเงินอย่างแพร่หลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 6 เพราะเป็นเส้นทางการค้าระหว่างอินเดีย อาหรับ และจีน เหรียญเงินที่พบในดินแดนไทยสมัยทวารวดีส่วนใหญ่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.7–2 เซนติเมตร หรือ 3 เซนติเมตร แสดงสัญลักษณ์มงคลของอินเดีย และเกี่ยวข้องกับกษัตริย์แสดงถึงความสมบูรณ์ของบ้านเมือง เช่น สัญลักษณ์รูป ศรีวิศสะ พระ

อาทิตย หอยสังข์ หม้อน้ำ และโค แต่อย่างไรก็ตามไม่เคยพบหลักฐานเหรียญเงินเหล่านี้ในอินเดียเลย จึงสันนิษฐานว่าเป็นสิ่งที่ผลิตขึ้นโดยกษัตริย์ในท้องถิ่นเพื่อใช้ในการติดต่อค้าขาย และพบแพร่หลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแหล่งอารยธรรมทวารวดี (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543 : 162-163)

เหรียญเงินมีจารึกพบเป็นครั้งแรกในเมืองนครปฐมโบราณ เมื่อราว พ.ศ. 2490-2495 พบที่ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน 2 เหรียญ เหรียญแรก ด้านหนึ่งเป็นรูปแม่วาลูกว้าหันหน้าไปทางซ้าย อีกด้านมีจารึกด้วยภาษาสันสกฤต อักษรปัลลวะของอินเดียใต้ว่า “ศรีทวารวดี ศวรปุณยะ” ส่วนอีกเหรียญด้านหนึ่งเป็นรูปหม้อปุณณกลศ (หม้อที่มีน้ำอยู่เต็ม) อีกด้านมีจารึกข้อความเช่นเดียวกับเหรียญแรก และต่อมาได้พบเหรียญทวารวดีที่มีจารึก “ศรีทวารวดี ศวรปุณยะ” อีกหลายแห่ง เช่น ที่อุทอง สุพรรณบุรี คงคอน ชัยนาท คูเมือง สิงห์บุรี และล่าสุดพบในโบราณสถาน คอกช้างดิน อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี การพบเหรียญเงินทวารวดี เป็นสิ่งสำคัญมากในการศึกษาถึงวัฒนธรรมสมัยทวารวดี เพราะด้านหนึ่งของเหรียญมีจารึกว่า “ศรีทวารวดี ศวรปุณยะ” (แปลว่า บุญกุศลของพระราชาแห่งทวารวดี) ด้วยตัวอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต อันนำมาซึ่งชื่อของอาณาจักรที่ปรากฏบนเหรียญ คือ “ทวารวดี” รวมทั้งแสดงถึงระบบการปกครองที่มีกษัตริย์แล้ว และเท่ากับเป็นตัวกำหนดการแพร่หลายของวัฒนธรรมสมัยทวารวดีอีกด้วย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543 : 166 ; สุภมาศ ดวงสกุล, 2549 : 1-4)

2.2.17 เครื่องประดับ : ลูกปัด แบบทวารวดี

ลูกปัด คือ เครื่องประดับที่มีลักษณะการนำ “เม็ด” มาร้อยเข้าด้วยกันเป็นสาย ใช้ในการประดับเป็นสร้อยคล้องคอ สวมข้อมือ รัดมวยผม พันรอบเอวหรือเจาะติดจุก บางที่ใช้เป็นเครื่องราง และใช้แทนเงินตราได้ แต่การพบลูกปัดอย่างต่อเนื่องและพบจำนวนมากในการขุดค้นทางโบราณคดีตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงสมัยทวารวดีทำให้กำหนดอายุแน่นอนได้ยาก แต่เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่น ๆ มีข้อน่าสังเกตว่า เมื่อหมดยุคทวารวดีแล้วลูกปัดเหล่านี้ก็หายไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้นการกำหนดอายุคงทำได้คร่าว ๆ โดยเปรียบเทียบกับแหล่งโบราณคดีใกล้เคียง นอกจากนี้ลูกปัดยังแสดงการติดต่อค้าขายกับภายนอกด้วย เช่น ลูกปัดหินคาร์เนเลียน หินอาเกต เพราะในดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่มีหินแบบนี้ แสดงถึงการติดต่อกับภายนอกตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ถึงยุคเริ่มรับอารยธรรมสมัยทวารวดีตามแหล่งต่าง ๆ ในดินแดนไทย เช่น บ้านดอนตาเพชร กาญจนบุรี อุทอง สุพรรณบุรี คลองท่อม กระบี่ และนครปฐมโบราณ และลูกปัดเป็นเครื่องประดับที่มีการค้นพบมากในทุกแหล่งวัฒนธรรมสมัยทวารวดีและมีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์เฉพาะจนเรียกกันว่า “ลูกปัดทวารวดี” ซึ่งทำ จากวัสดุต่าง ๆ เช่นเดียวกับเครื่องประดับอื่น ๆ เช่น ตุ่มหู แหวน กำไลที่ทำจากดินเผา หิน แก้ว เปลือกหอย กระดุกสัตว์ และโลหะ ได้แก่ สำริด ดีบุก และตะกั่ว ซึ่งในที่นี้จะเสนอเพียงลูกปัดสมัยทวารวดีเท่านั้น

เครื่องประดับต่าง ๆ รวมทั้งลูกปัดที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์นั้น ส่วนใหญ่ได้มาจากเมืองโบราณอู่ทอง ซึ่งจากการศึกษาภาพประติมากรรมนูนสูงและนูนต่ำ ที่พบใน นครปฐมแล้วพบว่า ลักษณะเครื่องประดับเป็นรูปแบบเดียวกันทั้งสิ้นและจากการสอบถามชาวบ้าน พื้นถิ่น ต่างตอบว่าทุกวันนี้ ยังเก็บได้ตามพื้นดินหลังฝนตกใหม่ ๆ แต่เนื่องจากเป็นวัตถุขนาดเล็ก เป็นที่ต้องการของคนทั่วไป จึงมีตัวอย่างของจริงให้เห็นน้อย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543 : 173-175 ; อุษา จัวันเพียรภาค, 2549 : 62)

2.2.18 ฐานศิลาจำหลัก

ฐานศิลาจำหลักพบที่วัดไทร อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ลักษณะ เป็นแท่นหิน ทรงสี่เหลี่ยมคล้ายลูกบาศก์ ตรงกลางเจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ตกแต่งด้วยการจำหลักลายนูนต่ำ ที่ด้านทั้ง 4 ด้านที่มีลายสมบูรณ์ที่สุดจำหลักที่ขอบด้านล่าง และด้านข้างทั้ง 2 ข้างเป็นลายดอกไม้ รูปวงรีสลับกับลายประจายาม มีก้านขดประกอบขนานด้วยแถบลายลูกประคำ ตรงกลางของด้าน จำหลักภาพเล่าเรื่องพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลต่าง ๆ

หลักฐานงานประติมากรรมดังกล่าว ตีความว่า ภาพนี้น่าจะเป็นภาพเล่าเรื่องตอนพระพุทธองค์แสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ ถึงแม้จะไม่มีรูปวงกลมรอบอยู่ในภาพ แต่ลักษณะและจำนวนของบุคคลที่เป็นองค์ประกอบของภาพเบื้องล่างสุดสอดคล้องกับเรื่องราวของปางปฐมเทศนา คือ เบื้องซ้ายของพระพุทธองค์มีพราหมณ์ 5 คน นั่งฟังธรรมด้วยสีหน้าที่ยังแสดงถึงความไม่รู้ ยังมีมือ วิชาครอบงำอยู่ และเมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์จนเกิดดวงตาเห็นธรรม จึงได้ขอบวชเป็นภิกษุใน พระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นเป็นรูปพระภิกษุ 5 รูป มีใบหน้ายิ้มแย้มเบิกบาน นั่งประนมมืออยู่เบื้อง ขวาของพระพุทธองค์ นอกจากนี้ยังแสดงภาพเทวดาที่มาฟังธรรมโดยใช้ลายเมฆคั่น ให้เห็นแยกออกจากกลุ่มคนในโลกมนุษย์ เนื่องจากส่วนบนของแท่นฐานนี้หักหาย ทำให้ไม่ทราบว่าจะถัดจากชั้นนี้ไปแล้ว เป็นภาพอะไร ลักษณะการสลักภาพเล่าเรื่องในทำนองเดียวกันนี้ในงานประติมากรรมหินสมัยทวารวดี ที่ควรได้นำมาเปรียบเทียบให้เห็นลักษณะองค์ประกอบภาพที่สมบูรณ์ คือ ภาพแผ่นหินจำหลักแสดง ภาพปางยมกปาฏิหาริย์และเทศนาโปรดพุทธมารดาซึ่งพบที่นครปฐม แต่ปัจจุบันประดับที่ด้านหลัง ของฐานชุกชีพระศรีศากยมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพฯ จะเห็นลักษณะองค์ประกอบของภาพที่ คล้ายคลึงกันมาก (ศิลปากร, 2548 : 132-134)

2.2.19 ประติมากรรมหินจำหลัก (ส่วนองค์ระฆังของสถูป)

ประติมากรรมหินจำหลัก พบในบริเวณวัดพระปฐมเจดีย์ ลักษณะทรงกลมคล้ายโอ่ง ด้านในกลวง ก้นตัน ประกอบด้วยแผ่นหินหลายแผ่นยึดติดกันด้วยเหล็กรูปตัวไอ ตรงกลางมีรอยต่อ คล้ายกับทำ เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนบนและส่วนล่างนำมาครอบซ้อนกัน ตอนบนส่วนปากเคยยกเป็น

ขอบหนา ด้านหนึ่งของขอบปากมีรอยบากออก คอคอด สันไหล่ผายกว้าง รอบส่วนไหล่ตกแต่งด้วยการจำหลักเป็นลายก้านขดขนาดด้วยแถบลายลูกประคำ ตอนล่างสุดยกเป็นขอบเตี้ย ๆ ถัดขึ้นมาจำหลักด้วยลายกลีบบัวหงายขนาดใหญ่

นักวิชาการบางท่านสันนิษฐานว่า เป็นส่วนองค์ระฆังของสุรูป โดยเปรียบเทียบกับภาพสลักรูปสุรูปประกอบบนฉากหลังของพระพุทธรูปปางสมาธิ สมัยทวารวดี พบที่อำเภอโคกปีบ จังหวัดปราจีนบุรี และภาพสุรูปในศิลาจารึก พบที่รัฐเคดาห์ (ไทรบุรี) ประเทศมาเลเซีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 11 ซึ่งมีอายุร่วมสมัยกับวัฒนธรรมทวารวดี นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความเห็นว่า ศิลาจำหลักทรงกลมคล้ายโองนี้ อาจเป็นสุรูปจำลองที่ใช้สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เพื่อบรรจุไว้ในเจดีย์สำคัญโดยสังเกตได้จาก ตอนล่างของสุรูปจำหลักเป็นลายกลีบบัว (รัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรม ของ ประเทศพม่าให้ข้อสังเกตไว้เมื่อคราวมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์ พ.ศ.2543) (ศิลปากร, 2548 : 183)

2.2.20 แผ่นจุมเจิม

โบราณวัตถุสำคัญอีกชิ้นหนึ่งที่พบในเมืองนครปฐมโบราณ คือ แผ่นหินรูปคชลักษณ์และสัญลักษณ์เทพ ขนาดกว้าง 15 เซนติเมตร ยาว 21 เซนติเมตร ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร (กรมศิลปากร, 2542 : 104) แผ่นหินนี้ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าคล้ายลาด ทำให้ นักวิชาการบางท่านคาดว่าจะเป็นลาดใช้ใส่เครื่องหอมเพื่อใช้ในพิธีกรรม ส่วนศาสตราจารย์ ดร. ผาสุข อินทราวุธ ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เห็นว่า น่าจะเป็นแผ่นหินที่ใช้รองรับหม้อน้ำป้อนขมูระ สำหรับใช้ในพิธีสงฆ์น้ำเทพ-เทพี ในพิธีราชาภิเษกของกษัตริย์สมัยทวารวดี ซึ่งแผ่นหินลักษณะนี้พบในเขตภาคกลางหลายชิ้น แต่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยสมบูรณ์ แต่แผ่นหินชิ้นที่พบในนครปฐมค่อนข้างสมบูรณ์ ด้านบนสลักรูปคชลักษณ์ (พระนาง ลักษมีนั่งตรงกลาง ขนาบด้วยช้างชูงวงสงฆ์ให้ทั้งสองข้าง) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์มงคลและความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีภาพสัญลักษณ์มงคลอื่น ๆ อยู่รายรอบหลุม กลม เช่น ปลาคุ้ย หม้อป้อนขมูระ ฉัตร แส้ จามร หอยสังข์ อังกุฏ ลูกประคำ และวัชระ ซึ่งอาจหมายถึงการอัญเชิญเทพสำคัญของฮินดู ได้แก่ พระนารายณ์ พระศิวะ พระพรหม และพระอินทร์ มาอำนวยการให้กับผู้ประกอบพิธีดังกล่าว (อรุณศักดิ์ กิ่งมณี, 2549 : 26)

2.3 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

2.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

นิจिरา คลังสมบัติ (2557) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่พักไปยังที่ซึ่งถือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วยความสมัครใจเป็นการชั่วคราว และไม่ใช้การเดินทางไปเพื่อหารายได้ หรือ ประกอบอาชีพ เป็นกระบวนการนันทนาการที่เกิดขึ้นในเวลาว่าง (Leisure Time) โดยการ เดินทาง (Travel) มาเกี่ยวข้องซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและ บริการ ทางการท่องเที่ยว

เมลดา ธนิตนนท์ (2560) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การที่บุคคลสมัครใจที่จะ เดินทาง จากที่อาศัยหรือภูมิลำเนาของตนไปยังที่แปลกใหม่ ซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่ต่างไปจากการใช้ ชีวิตประจำวัน การเดินทางนั้นอาจจะมีการค้างคืนหรือไม่ค้างคืนก็ได้

จิรดาภา สนิทจันทร์ (2564) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่อื่น เพื่อการชั่วคราว โดยมีจุดประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการ หาสิ่งแปลกใหม่ สร้างความสัมพันธ์ โดยสถานที่และกิจกรรมขึ้นอยู่กับสถานที่และความชอบส่วนบุคคล

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่พักหรือภูมิลำเนาโดยการสมัครใจเป็น การชั่วคราว โดยไม่เป็นการเดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ เป็นการเดินทางไปยังสถานที่ แปลกใหม่ทั้งที่เคยไปและยังไม่เคยไป เป็นสถานที่ที่มีสภาพแวดล้อมต่างจากการใช้ชีวิตประจำวัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนและการตอบสนองความต้องการผ่านกิจกรรมและการปฏิสัมพันธ์ของ นักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการ ทางการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ

2.3.2 รูปแบบของการท่องเที่ยว

องค์การท่องเที่ยวโลกได้มีการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวได้ 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ (1) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) (2) รูปแบบการท่องเที่ยวใน แหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) และ (3) รูปแบบ การท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ซึ่งแต่ละรูปแบบสามารถสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) ประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) การท่องเที่ยวเชิง ดาราศาสตร์ (Astrological Tourism)

2. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) ประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี

(Cultural And Traditional Tourism) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism / Village Tourism)

3. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (Home Stay & Farm Stay) การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Longstay) การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive Travel)

นอกจากนี้ยังมีการท่องเที่ยวที่ผสมผสานจากความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือสภาพของแหล่งท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตร (Eco-Agro Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์ (Agro-Historical Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (Eco-Adventure Travel) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและประวัติศาสตร์ (Geo-Historical Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม (Agro-Cultural Tourism) การท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism) การท่องเที่ยวในแหล่งประวัติศาสตร์สงคราม (War Tourism) การท่องเที่ยวเชิงอาสาสมัคร (Volunteer Tourism) เป็นต้น (Warach Madhyamapurush, 2562: 96-97) โดยการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย และได้อาศัยปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องจนวนมาก ส่งผลต่อการท่องเที่ยว เนื่องจากรูปแบบที่หลากหลายดังกล่าวจะนำไปสู่การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ได้ยาก

ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษารูปแบบการท่องเที่ยว 3 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural And Traditional Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร ในจังหวัดนครปฐม ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางไป ตามสถานที่ทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานที่สำคัญ ๆ หรือมีชื่อเสียง เป็นการแสวงหา ความรู้ ความเพลิดเพลิน และได้เห็นคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตของ ประชาชนในปัจจุบัน (วรรณวรางค์พานิช, 2546) อยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยว ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์มี หลายประเภท ดังนี้ อุทยานประวัติศาสตร์ (Historic park) ซากอารยธรรม แหล่งโบราณคดี เมืองโบราณ (Dead Monument / Archaeological Sites / Old Town) พระราชวัง พระตำหนัก พระที่นั่ง คุ่ม (Place / Residence of Royalty) ศาสนสถาน

(Religious Place) ปราสาทหิน ปรารักษ์ กู่ (Sandstone Sanctuary) อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน ศาล วีรชน สุสาน (Monument) พิพิธภัณฑ์ทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและศิลปร่วมสมัย (Historical and cultural Museum) ป้อมปราการ กำแพงเมือง ประตูเมือง คูเมือง (Fortress / City Gate / Moat) สิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ที่มีความสำคัญทาง ประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรม (Other Historical and Cultural Elements) และสิ่งปลูกสร้างที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม (Architectural Building) (กรมการท่องเที่ยว, 2552)

2. การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural And Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

3. การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทยการนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่างและงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น

2.4 แนวคิดเรื่องศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

2.4.1 ความหมายของศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว แต่ละแหล่งมีความแตกต่างกันออกไป ศักยภาพในที่นี้หมายถึงความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งยังรวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้น ๆ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและตัดสินใจมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น

ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ศักยภาพ” ตามความหมายของรูปศัพท์แปลว่า “ภาวะแฝงอำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนาหรือทำให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้” และได้มีผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งนักวิชาการกล่าวถึงความหมายของศักยภาพไว้ในลักษณะที่สอดคล้องกัน ดังเช่น

สุภาภรณ์ หาญทอง (2543, 59) ได้นิยาม “ศักยภาพ” ว่าเป็นความสามารถหรือ ความพร้อมในสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงการพัฒนา และการปรับปรุงใด ๆ ฉะนั้นแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจึงมีศักยภาพแตกต่างกันตามความมุ่งหวังหรือวัตถุประสงค์ของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงจะถูกจัดการเป็นลำดับแรก ดังนั้น การกำหนดปัจจัยการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์มีการใช้เครื่องมือที่เหมาะสมและน่าเชื่อถือ เพื่อจะนำไปใช้ประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างแม่นยำและแหล่งท่องเที่ยววันนั้น มีการจัดการที่เหมาะสมต่อไป

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2545, 66) กล่าวว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววิเคราะห์ได้จากความดึงดูดใจของสถานที่สิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึงสถานที่ รวมถึงภาพพจน์ต่าง ๆ เช่น ความมีชื่อเสียง ความสวยงาม ความมีเอกลักษณ์เฉพาะ ความสะอาด ความปลอดภัย โอกาสในการเรียนรู้และเพิ่มประสบการณ์ เป็นต้น

2.4.2 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

Tourism Western Australia (2008) กล่าวถึง องค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันกับทฤษฎี 5A ขององค์ประกอบของการท่องเที่ยวมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) เช่น สิ่งดึงดูดใจเชิงธรรมชาติ (Natural Attractions) สิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้น (Built Attractions) รวมถึงกิจกรรมที่มนุษย์จัดขึ้น ซึ่งเป็นสาเหตุให้นักท่องเที่ยว เดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว เช่น สิ่งดึงดูดใจเชิงศิลปวัฒนธรรม (Cultural Attractions) เชื่อมโยงประวัติความเป็นมาและสถานที่สำคัญของอารยธรรมทวารวดีและขอมที่ปรากฏหลักฐาน เช่น วัดพระประโทนเจดีย์ จังหวัดนครปฐม และ โบราณสถานบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี เป็นต้น

2. กิจกรรม (Activities) สถานที่ท่องเที่ยวควรจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ (Activities) ที่นักท่องเที่ยวสามารถทำในช่วงเวลาที่พำนักและท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น เพื่อเพิ่มความน่าสนใจของการท่องเที่ยวและช่วงเวลาพักผ่อนของนักท่องเที่ยว กิจกรรมต่าง ๆ ควรมีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย เช่น กิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เิงนิเวศ และ ศิลปะวิทยาการของอารยธรรมทวารวดี เป็นต้น

3. การเข้าถึง (Access) โดยสภาพการเข้าถึง หมายถึง สภาพการคมนาคมไปสู่แหล่งท่องเที่ยววันนั้น ๆ มีความสะดวกสบาย เหมาะต่อการเดินทางท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใดโดย พิจารณาจากระยะทาง จากจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวมาสู่แหล่งท่องเที่ยว เช่นระยะทางจากตัวเมืองนครปฐมไปยังแหล่งท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น เป็นต้น พิจารณาจากลักษณะการเดินทางว่าเป็นอย่างไร เช่น โดยรถยนต์ เรือ หรือการเดินทางเท้า สภาพของเส้นทางเอื้ออำนวยต่อการเดินทางมากน้อยเพียงใด มีสภาพ

เป็นถนน คอนกรีต ลาดยาง ลูกกรัง หรือถนนดิน และถ้าเป็นทางเท้า สภาพทางเดินดีหรือไม่ ระยะทางเดินเหมาะกับนักท่องเที่ยวเพียงใด การจัดหาพาหนะสะดวกหรือยาก และค่าจ้างแพงหรือถูก เป็นต้น ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพการเข้าถึง อาจพิจารณาได้จากความสะดวก อุปสรรคหรือสิ่ง กีดขวางการเดินทาง ลักษณะการเดินทาง และสภาพถนน การคมนาคมขนส่งและความสะดวกในการเดินทางทางมายังแหล่งท่องเที่ยว (Access) เช่นรถโดยสารสาธารณะ สภาพถนนหนทาง นอกจากนี้ การเข้าถึงในแหล่งท่องเที่ยวยังหมายถึงสิ่งที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักและทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น เช่น การลงเว็บไซต์ เป็นต้น

4. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึง สิ่งบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยวและระบบสาธารณูปการ ซึ่งมีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถจะใช้ได้ อย่างสะดวกสบายมากน้อยเพียงใด เช่น ที่พักโรงแรม ร้านอาหารและเครื่องดื่ม สถานเริงรมย์ สถาน บริการอื่น ๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล สถานีตำรวจ หรือระบบรักษาความปลอดภัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะพิจารณาทั้งปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไปและถ้าหากในบริเวณ แหล่งท่องเที่ยว นั้นไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน ก็จะพิจารณาถึงความสะดวกและความ ใกล้เคียงที่จะไปอาศัยใช้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกจากแหล่งชุมชนข้างเคียงได้ยากง่ายเพียงใด ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสิ่งอำนวยความสะดวกอาจพิจารณาได้จาก ระบบสาธารณูปโภค/ สาธารณูปการ การให้บริการบ้านพัก สถานบริการต่าง ๆ ระบบสื่อความหมายและระบบการจัดการ สิ่งอำนวยความสะดวก ณ แหล่งท่องเที่ยว (Destination Amenities) เช่น ร้านอาหาร ร้านค้าต่าง ๆ เช่น ร้านขายของ บริษัทบริการการท่องเที่ยว ร้านของที่ระลึก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านเช่ารถ ระบบสาธารณูปโภค ตู้เอทีเอ็ม สถานีตำรวจ โรงพยาบาล ฯลฯ

5. ที่พัก (Accommodation) สถานที่ท่องเที่ยวควรมีจำนวนที่พักที่เพียงพอ พร้อมทั้งมีความ หลากหลายด้านราคาและการบริการและมีความเหมาะสมต่อสถานที่ และที่พักควรอยู่ไม่ไกลจาก แหล่งท่องเที่ยวมากนักที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายและมีความปลอดภัยที่พักในแหล่งท่องเที่ยว (Accommodation) เช่น โรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสต์เฮาส์ เป็นต้น

Pike (2008) กล่าวถึง ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นการผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ประสพการณ์ และการนำเสนอทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้อื่น ๆ แก่ผู้บริโภค สิ่งสำคัญคือแหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเยี่ยมชมหรือพักอาศัย ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว (Available package) กิจกรรม (Activities) และการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service)

Boonyaphak (2007) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาและการกำหนดศักยภาพ หรือ ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทาง ประวัติศาสตร์ความสำคัญทางลัทธิและศาสนาบรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและวิถีชีวิต

2) ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง ระยะเวลามาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

3) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่าง ๆ ระบบ ไฟฟ้าประปา โทรศัพท์และการรักษาความปลอดภัย

4) สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศระบบนิเวศและสภาพอื่น ๆ ของ แหล่งท่องเที่ยว

5) ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยวได้แก่ ข้อจำกัด ด้านพื้นที่ ข้อจำกัดทางด้านบริการสาธารณูปโภค

6) ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

Collier and Harraway (1997) ได้นำเสนอ แนวคิดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ที่จะประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ 3As ได้แก่

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ที่เกิดจากสถานที่หรือเหตุการณ์ โดยสถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติ หรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึง บริเวณพื้นที่และโครงสร้างสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นรองรับกิจกรรมของผู้มาเยือนและกิจกรรมในการบริหารจัดการพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว การก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน เช่นระบบขนส่ง ระบบสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค ซึ่ง เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยวเพราะจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายและเป็นการ สร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวด้วย

3. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ซึ่งจะต้องมีระบบขนส่ง ประกอบด้วย เส้นทาง ยานพาหนะ และผู้ประกอบการขนส่งเพื่อลำเลียงคนและสิ่งของไปยังจุดหมายปลายทาง

Srirathu (2008) เสนอว่าการกำหนดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวมีองค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้

1. การกำหนดเกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้ง ต้องมี ปัจจัยอื่นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ ลักษณะภูมิทัศน์ความสะดวกในการ เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

2. เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่ และ บริเวณใกล้เคียงการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง เช่น ถนนไฟฟ้า แหล่งน้ำ การจัดการ ควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวสามารถในการรองรับ การจัดการควบคุม กิจกรรม ท่องเที่ยวในพื้นที่

3. เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือ ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่โอกาสในการสร้างจิตสำนึกและการให้ การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

4. เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านการมีส่วนร่วมคือ การพิจารณาว่า องค์กร ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใดบ้างและประชาชนในท้องถิ่น มีความพอใจหรือสนใจที่จะให้แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ชิดความสามารถในการรองรับได้ คือ จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่แหล่งท่องเที่ยวจะรองรับได้ โดยไม่ทำลายหรือก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และชุมชนรวมถึงผู้ ที่มี ส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวในภาคต่าง ๆ ของประเทศ

นอกจากนี้ John Flecher และ Amelung (2013, 231) กล่าวเพิ่มเติมถึงสิ่งที่ต้อง คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ คือ ควรพยายามค้นหาและประเมินว่าจำนวน นักท่องเที่ยวที่เหมาะสมต่อการรองรับของพื้นที่จะมีจำนวนอยู่ที่เท่าใด โดยการพิจารณาจะคำนึงถึง ปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ระยะเวลาการพักโดยเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อ ผลกระทบของวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนรู้สึกอึดอัดและไม่ปลอดภัยใน การที่มีบุคคล เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนของตนเอง

2. บุคลิกลักษณะนิสัยของนักท่องเที่ยวและการเป็นเจ้าบ้านของคนในชุมชน ในกรณีที่ ลักษณะ นิสัยของนักท่องเที่ยวมีความอยากรู้อยากเห็นหรือมีความต้องการที่จะค้นหาคำตอบของ ชุมชนอาจจะ ส่งผลกระทบต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน

3. การให้ความสนใจในด้านธรณีวิทยาและสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว การที่นักท่องเที่ยวได้ เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนถ้านักท่องเที่ยวไม่สนใจที่จะรักษาสีสิ่งแวดล้อม ให้ยังคงสภาพเดิมอยู่ จะส่งผลให้สิ่งแวดล้อมภายในชุมชนเกิดความเสื่อมโทรมและเสียหาย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความ เป็นอยู่ของคนในชุมชน

4. ฤดูกาลท่องเที่ยว ในแต่ละประเทศจะมีการท่องเที่ยวที่แบ่งออกเป็นฤดูต่าง ๆ ที่จะส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เป็นจำนวนมาก และผลที่ ตามมาจะส่งผลทำให้แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ เกิดผลกระทบที่ตามมาไม่ว่าจะเป็นทางด้านของ เศรษฐกิจของภายในชุมชนที่จะส่งผลกระทบต่อรายได้ของคนในชุมชนและการดำรงชีพของคนในชุมชน และ

ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนภายหลังที่นักท่องเที่ยวได้เดินทางกลับไป ในส่วนของประเทศไทยฤดูกาลท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 ฤดู ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของแต่ละภูมิภาค

5. ประเภทของกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้พักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นหรือในชุมชนนั้น ๆ ในเป็นระยะเวลานาน ยิ่งถ้าแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีกิจกรรมเป็นจำนวนมากก็จะส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้พำนักในแหล่งท่องเที่ยวอันเป็นระยะเวลาที่นานมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ดำเนินกิจกรรม

ปาริณต สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี (2556) ได้เสนอหลักเกณฑ์การพิจารณา และการกำหนดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทาง ประวัติศาสตร์ ความสำคัญของลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและวิถีชีวิต

2. ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง ระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่าง ๆ ระบบไฟฟ้าประปา โทรศัพท์และการรักษาความปลอดภัย

4. สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ระบบนิเวศ และสภาพอื่น ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

5. ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ ข้อจำกัดทางด้านบริการสาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

6. ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยว และจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

รัมภาภัก ฤกษ์วีระวัฒนา (2561, น. 48 -49) กล่าวว่า ข้อควรคำนึงในการจัดการการท่องเที่ยว มี 5 ข้อดังต่อไปนี้

1. ความพร้อมของชุมชนในท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวอัน ๆ ความพร้อมของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนการที่แหล่งท่องเที่ยวจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชน ความพร้อมของชุมชน หมายถึง ความพร้อมด้านจิตใจ ชุมชนมีจิตใจในการที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือไม่ ชุมชนพอใจในการที่จะมีคนแปลกหน้ามาเข้ามาในชุมชนหรือบ้านพักของตน ชุมชนมีกิจกรรมที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมเพื่อเพิ่มประสบการณ์ท่องเที่ยวในชุมชน ชุมชนมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน

2. ความต้องการของนักท่องเที่ยว ผู้จัดการแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องทราบความต้องการของนักท่องเที่ยว พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวว่าเป็นอย่างไร นักท่องเที่ยวเมื่อมาจากต่างสถานที่ต่างวัฒนธรรมก็มีความต้องการไม่เหมือนกัน ดังนั้น เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ถูกต้องผู้จัดการแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย

3. ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นสิ่งหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกก็คือความพร้อมในเรื่องของที่พักร้านอาหาร ถนนหนทางที่สะดวก ร้านขายของที่ระลึก ป้ายบอกทางชัดเจน มีรถสาธารณะรองรับ สิ่งอำนวยความสะดวกในการครองชีพด้านต่าง ๆ เช่น ธนาคาร โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

4. คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว สภาพความสมบูรณ์ทางธรรมชาติสถานที่นั้นอาจเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์สามารถอ้างอิงไปสู่การค้นพบสิ่งที่อยู่หรือปรากฏการณ์ในอดีต ซึ่งคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวนั้นอาจเป็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางวัฒนธรรม

5. ชีตความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว ชีตความสามารถในการรองรับเป็นการศึกษาจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะรองรับได้หรือไม่ก่อให้เกิดความเสียหายจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นรวมถึงระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจของพื้นที่นั้น ๆ ปัจจัยเหล่านี้นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินชีตความสามารถในการรองรับได้ในการท่องเที่ยว คุณลักษณะโดยทั่วไปของชีตความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวจะขึ้นอยู่กับภูมิประเทศ ขนาดของพื้นที่รองรับ ประเภทของกิจกรรมและประสบการณ์หรือลักษณะนิสัยของนักท่องเที่ยว ระดับความหนาแน่นที่ยังคงให้ความพึงพอใจต่อกิจกรรมนันทนาการของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจะผันแปรแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่

วิภาดา เถาธรรมพิทักษ์ และเทิดชาย ช่วยบำรุง (2562, 36 - 45) กล่าวว่า การเกิดพฤติกรรมการท่องเที่ยวจะต้องมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในด้านต่าง ๆ จำนวน 7 ด้าน ซึ่งส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและต้องการ ที่จะมาเยือนแหล่งท่องเที่ยว ตามแนวคิดของนักวิจัยหลายคน ขึ้นอยู่กับปัจจัยและบริบทของแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย 1) ศักยภาพด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นมาที่ยาวนานและความสำคัญ ทางประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว 2) ศักยภาพด้าน ความเป็นเอกลักษณ์ ที่สะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์และทรงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว 3) ศักยภาพด้านความเป็นดั้งเดิม ที่สะท้อนถึง ความเจริญรุ่งเรือง ความงดงามในอดีต มีโบราณวัตถุและ ศิลปวัตถุที่หายาก และวิถีชีวิตของผู้คนในแหล่งท่องเที่ยวสมัยนั้น 4) ศักยภาพด้านการมีชื่อเสียงและการยอมรับ ซึ่งสะท้อนถึง ความมีชื่อเสียงและเป็นที่

ยอมรับของนักท่องเที่ยว 5) ศักยภาพด้านสุนทรียภาพ ที่ สะท้อนถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ และบรรยากาศ เงียบสงบ 6) ศักยภาพด้านความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว ที่ สะท้อนถึงสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมเสริมต่าง ๆ ภายในสถานที่ การสื่อความหมายที่ชัดเจน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความสะอาดและความสะดวกในการ เข้าถึงสถานที่ 7) ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ ที่สะท้อนถึงความคุ้มค่า ของเงินที่จ่ายไปในการเยือนแหล่งท่องเที่ยวและการบริหาร จัดการ ของแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพการท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลตัวแปรต่าง ๆ ที่มีความเหมือนกันจาก แนวคิดของนักวิชาการ และผู้ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของศักยภาพของการท่องเที่ยว เพื่อนำมาศึกษาการพัฒนาศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวอยู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม ในประเด็นศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย

1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว
2. ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
3. ความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว
4. สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว
5. ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว
6. การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
7. การบริหารจัดการ

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

2.5.1 ความหมายของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

พฤติกรรมนักท่องเที่ยวตรงกับภาษาอังกฤษว่า Tourist Behavior ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญ ในการบริหารการท่องเที่ยวและธุรกิจการบริการเพราะไม่ว่าจะเป็นธุรกิจใดก็ย่อมต้องเข้าไปสัมผัสหรือ มีส่วนร่วมในการให้บริการนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาพฤติกรรมของ นักท่องเที่ยวทั้งด้านภูมิหลัง (Background) ทักษะคติ (Attitude) ของนักท่องเที่ยวเพื่อนำมาวางแผน พัฒนาและปรับปรุงทางการท่องเที่ยวให้เหมาะสมและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว

รวีวรรณ โปรรุ่งโรจน์ (2558, น. 2) กล่าวว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยว หมายถึง ความรู้สึกนึก คิดและการแสดงออกในด้านต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว ทั้งก่อนการเดินทางท่องเที่ยวใน ระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว ภายหลังจากการเดินทางท่องเที่ยว ตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพล ต่อความรู้สึก นึกคิดและการแสดงออกนั้น ๆ

บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา (2557, น. 2) พฤติกรรมนักท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำทุกอย่างของนักท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยพฤติกรรมภายนอกของนักท่องเที่ยวเป็นพฤติกรรมที่ผู้อื่นมองเห็นได้โดยทั่วไป ส่วนพฤติกรรมภายในของนักท่องเที่ยวเป็นความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ที่ถูกควบคุมอยู่ภายในจะมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งพฤติกรรมภายในจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมภายนอกของนักท่องเที่ยว ทำให้สามารถมองเห็นพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อบริการของนักท่องเที่ยวได้ถูกต้องและธุรกิจสามารถตอบสนองนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น

วลัยพร รวีตระกูลไพบุลย์ (2557) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวสามารถออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของการเดินทาง ได้แก่ การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลิน และการพักผ่อน เพื่อทางธุรกิจ เพื่อความสนใจพิเศษ และเพื่อกีฬา
2. ตามลักษณะการจัดการเดินทาง ได้แก่ การท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ และการท่องเที่ยวแบบอิสระ
3. การแบ่งตามถิ่นพำนักถาวรของนักท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ และการท่องเที่ยวภายในประเทศ

Cohen (1979) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวว่า พฤติกรรมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ของนักท่องเที่ยวเกิดจากนักท่องเที่ยวต้องการได้รับประสบการณ์ทางการท่องเที่ยว โดยแบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวแบบต้องการได้รับความสำราญ (Recreational Tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนันทนาการหรือการพักผ่อนทางร่างกาย เน้นความสำราญเพลิดเพลินมากกว่าเรื่องอื่น
2. นักท่องเที่ยวแบบหลีกหนีความจำเจ (The Diversionary Tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่พยายามหาแนวทางใหม่ ๆ เพื่อลืมหันความจำเจในชีวิตประจำวันทั้งที่บ้านและสถานที่ทำงานและเพื่อต้องการการพักผ่อน
3. นักท่องเที่ยวมุ่งหาประสบการณ์ (The Experiential Tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทาง เพื่อแสวงหาประสบการณ์ที่แท้จริง นักท่องเที่ยวประเภทนี้จะสนใจศึกษาและได้รับประสบการณ์จริงจากแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ไปสัมผัส
4. นักท่องเที่ยวแบบต้องการสัมผัสกับคนท้องถิ่น (The Experimental Tourists) มีลักษณะที่เด่นชัด คือ ชอบการติดต่อพูดคุยกับคนท้องถิ่นเพื่อเรียนรู้ทำความเข้าใจในชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของคนท้องถิ่น

5. นักท่องเที่ยวที่ใช้ชีวิตแบบคนท้องถิ่น (The Existential Tourists) นักท่องเที่ยวประเภทนี้ ต้องการผจญภัยหรือใช้ชีวิตภายใต้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตเดียวกับคนท้องถิ่นชอบใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเป็นเวลานาน

จากแนวคิดของ นักวิชาการและการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องของการพฤติกรรมการท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลตัวแปรต่าง ๆ เพื่อนำมาซึ่งการกำหนดตัวแปรที่จะศึกษาการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม ในด้านพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวประกอบไปด้วย

1. วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว
2. กิจกรรมระหว่างการท่องเที่ยว
3. การวางแผนในการเดินทางมาท่องเที่ยว
4. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาท่องเที่ยว
5. ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยว
6. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกมาท่องเที่ยว

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์การสหประชาชาติให้ความสนใจเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2515 โดยมีการจัดการประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมในระดับโลกขึ้นเป็นครั้งแรก ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน และในปี 2526 ได้จัดตั้งคณะกรรมการโลกในเรื่อง สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) เพื่อทำการศึกษาเรื่องการสร้างความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา และต่อมาได้เผยแพร่เอกสารชื่อ Our Common Future เรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือย เพื่อให้มีการพัฒนาที่ปลอดภัยต่อ สิ่งแวดล้อม เอกสารฉบับนี้มีส่วนสำคัญต่อการประชุม สหสุดยอดของโลก หรือ The Earth Summit ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ซึ่งในการประชุมครั้งนั้นมีหนังสือประกอบการประชุมเล่มหนึ่งที่เรียกว่า Bruntland Report ได้ให้คำจำกัดความคำว่าพัฒนาที่ยั่งยืน ไว้ดังนี้ “การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความจำเป็นของคนยุคปัจจุบันโดยไม่ลดขีดความสามารถในการตอบสนองความจำเป็นของคนยุคต่อไป” (Dai & Menhas. 2020)

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) คือแนวทางความต้องการที่จะใช้เป็นทิศทางการพัฒนาของประชาคมโลก ตั้งแต่เดือนกันยายนปี 2558 ถึงเดือนสิงหาคม 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี โดยประกอบไปด้วย 17 เป้าหมาย (Goals) 169 เป้าประสงค์ (Targets) โดยเป้าหมายต่าง ๆ ประกอบด้วย เป้าหมายที่ (1) ขจัดความยากจนในทุกรูปแบบ ทุกที่ เป้าหมายที่ (2) ขจัดความหิวโหย บรรลุเป้าความมั่นคงทางอาหาร ปรับปรุงโภชนาการ

และสนับสนุนการทำเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน (3) สร้างหลักประกันให้คนมีชีวิตที่มีคุณภาพ และส่งเสริมสุขภาวะที่ดีของคนทุกเพศทุกวัย (4) สร้างหลักประกันให้การศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม และครอบคลุม และส่งเสริม โอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน (5) บรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สตรีและเด็กหญิง (6) สร้างหลักประกันให้มีน้ำใช้ และมีการบริหารจัดการน้ำและการสุขาภิบาลอย่างยั่งยืนสำหรับทุกคน (7) สร้างหลักประกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ในราคาที่ย่อมเยาและยั่งยืน (8) ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน และครอบคลุม และการจ้างงานเต็มอัตราและงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน (9) สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความต้านทานและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม (10) ลดความเหลื่อมล้ำ ไม่เท่าเทียม (11) ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัย ความต้านทานและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างครอบคลุมและยั่งยืน (12) สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน (13) ดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับสภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบ (14) อนุรักษ์และใช้มหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอื่น ๆ อย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (15) ปกป้อง ปันฟู และส่งเสริมการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการป่าไม้ที่ยั่งยืน การต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย หยุดยั้งการเสื่อมโทรมของดินและฟื้นฟูสภาพดิน และหยุดยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ (16) สนับสนุนสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน จัดให้มีการเข้าถึงความยุติธรรมสำหรับทุกคน และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบ และมีความครอบคลุมในทุกระดับ (17) เสริมสร้างความแข็งแกร่งของกลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดย SDGs ทั้ง 17 เป้าหมาย ครอบคลุม ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความร่วมมือการพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศไทย (Thailand's SDG Roadmap) ที่คณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้มีมติเห็นชอบในการประชุม กพย. ครั้งที่ 1/2562 เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2562 ครอบคลุมการดำเนินการใน 6 ด้านหลัก ได้แก่ (1) การสร้างการตระหนักรู้ (2) การเชื่อมโยงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนกับแผน 3 ระดับของประเทศ (3) กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน (4) การดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (5) ความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา และ (6) การติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดย กพย. ได้มอบหมายให้สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในฐานะสำนักงานเลขานุการของ กพย. ให้ดำเนินการตามแผนการขับเคลื่อนฯ ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ต่อไป

ในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา หน่วยงานภาค รัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม ได้ร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และ

สิ่งแวดล้อม อันส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าของประเทศในการดำเนินการตามวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 ทั้งในระดับประเทศและระดับพื้นที่ โดยรายงานความก้าวหน้าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย พ.ศ. 2559-2563 จะแสดงให้เห็นถึงผลความก้าวหน้า สถานการณ์การบรรลุเป้าหมาย อุปสรรคและความท้าทายรวมทั้งข้อเสนอแนะการดำเนินการระยะต่อไป โดยเฉพาะในอีก 10 ปีข้างหน้า ซึ่งสหประชาชาติ ได้กำหนดให้เป็นทศวรรษแห่งการดำเนินการอย่างจริงจัง (Decade of Action) เพื่อเผยแพร่ให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนผู้สนใจรับทราบ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อน ติดตาม และให้ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินการเพื่อให้ประเทศไทยสามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ต่อไป

การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วง 10 ปีต่อจากนี้ ซึ่งสหประชาชาติได้กำหนดให้เป็น“ทศวรรษแห่งการดำเนินการอย่างจริงจัง” หรือ “Decade of Action” จะต้องให้ความสำคัญในหลายประเด็นโดยมุ่งให้เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติส่วนร่วม โดยมีข้อเสนอแนะการดำเนินการในระยะต่อไป ดังนี้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

1. เร่งดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงสถานการณ์ในเป้าหมายย่อยที่มีสถานะต่ำกว่าค่าเป้าหมายขั้นวิกฤต (สีแดง) รวมทั้งดำเนินการเพื่อปรับปรุงสถานการณ์ในเป้าหมายย่อยที่มีสถานะการดำเนินการต่ำกว่าค่าเป้าหมายในระดับเสี่ยง (สีส้ม) อาทิ การจัดความยากจนในทุกมิติ การเข้าถึงความคุ้มครองทางสังคม ความรุนแรงโดยเฉพาะต่อเด็กและสตรี การค้ามนุษย์ การเข้าถึงน้ำดื่มที่สะอาดและปลอดภัย การจัดการขยะ การลักลอบเคลื่อนย้ายอาวุธและเงินผิดกฎหมาย การเข้าถึงข้อมูลและการปกป้องเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และการทุจริตคอร์รัปชัน

2. บูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อดำเนินมาตรการที่มีประสิทธิภาพและเกิดผลเป็นรูปธรรมภายใต้งบประมาณและทรัพยากรที่จำกัด โดยเฉพาะการขับเคลื่อนเป้าหมายย่อยที่เกื้อกูล (synergy) และเป็นแรงหนุนให้เป้าหมายย่อยอื่น ๆ สามารถประสบผลสำเร็จได้ในคราวเดียวกัน เช่น การแก้ไขปัญหาความยากจน (เป้าหมายที่ 1) จะเกื้อหนุนให้เกิดความก้าวหน้าในการขจัดความหิวโหยและภาวะทุพโภชนาการ (เป้าหมายที่ 2) ลดความเหลื่อมล้ำ (เป้าหมายที่ 10) ตลอดจนส่งเสริมการมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน (เป้าหมายที่ 3) และเพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขปฐมภูมิขั้นพื้นฐาน (เป้าหมายที่ 6 7 และ 11) ที่จำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ (เป้าหมายที่ 8)

3. สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในวงกว้าง ทุกภาคส่วนจะต้องร่วมกันสร้างทัศนคติและจิตสำนึกความยั่งยืนให้เกิดขึ้นในสังคม เนื่องจากการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทุกคน ไม่ใช่หน้าที่ของภาคส่วนใดเป็นการเฉพาะ ดังนั้น หน่วยงานทั้งภาครัฐ

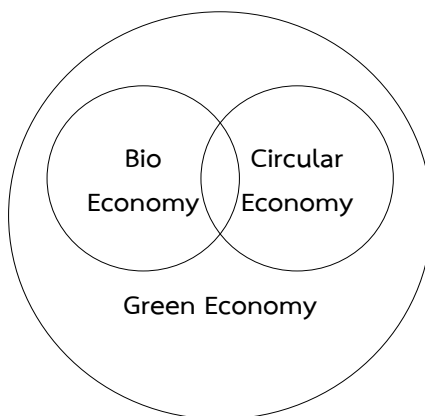
ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันวิชาการ องค์กรอิสระ องค์กรไม่แสวงหากำไร องค์กรระหว่างประเทศ หรือประชาชนทั่วไป จะต้องมียุทธศาสตร์ในการสร้างสังคมที่มีความยั่งยืนร่วมกัน เพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน

4. พัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางและระบบการติดตามประเมินผลให้มีมาตรฐานสากล โดยเฉพาะการจัดเก็บข้อมูลแบบจำแนกแยกประเภท และข้อมูลที่สามารถสะท้อนบริบทการพัฒนาของประเทศได้อย่างครอบคลุม โดยนำใช้เทคโนโลยีการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น รวมทั้งสนับสนุนการเชื่อมโยงฐานข้อมูลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนให้มีการออกแบบนโยบายและมาตรการที่เหมาะสมและบูรณาการบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ ตลอดจนมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อสถานการณ์มากยิ่งขึ้น

5. เตรียมพร้อมรับมือกับทุกสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น บทเรียนจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้เห็นถึงความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกขณะ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดได้ส่งผลต่อการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จะทำให้การขับเคลื่อนประเทศมีความมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น โดยใช้หลักการ “ล้มแล้ว ลุกไว” หรือ Resilience เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับการพัฒนาประเทศในระยะต่อไป

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับโมเดลเศรษฐกิจใหม่

โมเดลเศรษฐกิจใหม่ (BCG Model) เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวม ที่จะพัฒนาเศรษฐกิจ 3 มิติไปพร้อมกัน ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) ระบบเศรษฐกิจชีวภาพ มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยเน้นการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) คำนึงถึงการนำวัสดุต่าง ๆ กลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด และทั้ง 2 เศรษฐกิจนี้ อยู่ภายใต้เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) (ภาพที่ 2.2) ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคม และการรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนไปพร้อมกัน โดยเปลี่ยนข้อได้เปรียบที่ไทยมีจากความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ให้เป็นความสามารถในการแข่งขันด้วยนวัตกรรม เพื่อให้เกิดเศรษฐกิจ BCG ที่เติบโต แข่งขันได้ในระดับโลก เกิดการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำ ชุมชนเข้มแข็ง มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2564)

ภาพที่ 2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว

ซึ่งโมเดลเศรษฐกิจใหม่จะเป็นกลไกที่มีศักยภาพสูงในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในประเทศอย่างทั่วถึง สามารถกระจายโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันสามารถสร้างให้ประเทศไทยก้าวขึ้นเป็นผู้นำระดับโลกในบางสาขาที่ประเทศไทยมีศักยภาพ จึงได้กำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของประเทศเพื่อใช้ในการขับเคลื่อน BCG Model ดังนี้

1. มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมเป้าหมาย BCG
2. ลดความเหลื่อมล้ำด้วยการเพิ่มรายได้เกษตรกรและชุมชน
3. ยกระดับผู้ประกอบการอุตสาหกรรมอาหารของไทยขึ้นเป็นผู้ผลิตอาหารเพื่อสุขภาพ และส่วนประกอบอาหารมูลค่าสูง Top 5 ของโลก
4. อุตสาหกรรมชีวภาพ การผลิตยา เครื่องมือแพทย์ วัสดุชีวภาพ มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพส่งออก เป็นแหล่งจ้างงานทักษะสูงและรายได้สูง
5. ระบบบริหารจัดการท่องเที่ยว นำไปสู่ Top 3 ของเอเชียแปซิฟิก
6. ลดการใช้ทรัพยากรลงจากปัจจุบัน

โดยหลักในการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหลายภาคส่วนให้เป็นไปโดยมีเอกภาพและมีพลัง แต่ละภาคส่วนจะให้ความสำคัญกับทั้งการแข่งขันได้ในระดับโลกและการส่งต่อผลประโยชน์สู่ชุมชน และขับเคลื่อนโดยกลไกการทำงานแบบจตุภาคี (Quadruple Helix) ผ่านการผสมผสานพลังภาคเอกชน ภาครัฐ มหาวิทยาลัย และชุมชน รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากพันธมิตรความร่วมมือในระดับโลก โดย กระทรวง อว. จะขับเคลื่อนศักยภาพของหน่วยงานภายใต้กระทรวง ทั้งในมิติด้านวิจัย องค์ความรู้ และโครงสร้างพื้นฐานด้านการวิจัย โครงสร้างพื้นฐานทางคุณภาพ (National Quality Infrastructure: NQI) และการส่งเสริมธุรกิจนวัตกรรม มาใช้เพื่อร่วมขับเคลื่อนการทำงานในรูปแบบจตุภาคีร่วมกับภาคเอกชน ภาครัฐ ภาคการศึกษา และชุมชน (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2564)

2.7.1 ระบบเศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy)

เศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) เป็นระบบเศรษฐกิจที่นำความรู้และนวัตกรรม โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ชีวภาพ มาช่วยพัฒนาต่อยอด สร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรชีวภาพและผลิตทางเกษตรให้เป็นสินค้าและบริการที่ใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การเกษตรและอาหาร สุขภาพการแพทย์และพลังงาน ให้มีความสมดุลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2564ข) โดยที่คำว่าเศรษฐกิจชีวภาพได้กลายมาเป็นคำศัพท์ที่ได้รับความนิยมแพร่หลายไปทั่วโลกในไม่กี่ปีที่ผ่านมา จากในรายงาน Bioeconomia Argentina ที่ออกในปี ค.ศ. 2017 ซึ่งได้ระบุว่า เศรษฐกิจชีวภาพ (bioeconomy) หรือ เศรษฐกิจฐานชีวภาพ (biobased economy) คือ ระบบเศรษฐกิจที่รวมเอาทั้งการผลิตสินค้า บริการ และการใช้ประโยชน์สิ่งเหล่านี้ โดยอาศัยทรัพยากร กระบวนการ และหลักการต่าง ๆ ทางชีววิทยา ขณะที่ในปี 2012 คณะกรรมาธิการยุโรป (Europe Commission) ได้เน้นย้ำว่า เศรษฐกิจชีวภาพ เป็นการผลิตทรัพยากรชีวภาพที่หมุนเวียนได้ ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้น เช่น อาหารคน อาหารสัตว์ และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น พลังงานชีวภาพ (bioenergy) จากการประชุมสุดยอดเศรษฐกิจชีวภาพโลก (Global Bioeconomy Summit) ในช่วงปลายปี ค.ศ. 2015 ได้ข้อสรุปแนวโน้มที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การที่จะไปถึง เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (UN Sustainable Development Goals) ทั้ง 17 ข้อ ในปี ค.ศ. 2030 ได้นั้น จำเป็นจะต้องมีการนำเอาเรื่องเศรษฐกิจชีวภาพเข้ามามีบทบาทในนโยบาย แผนกลยุทธ์และแผนการทำงานด้วย (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2561)

2.7.2 ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy)

เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) เป็น ระบบอุตสาหกรรมที่วางแผนและออกแบบมาเพื่อคืนสภาพหรือให้ชีวิตใหม่แก่วัสดุต่าง ๆ ในวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ แทนที่จะทิ้งไปเป็นขยะเมื่อสิ้นสุดการบริโภคโดยจะนำวัสดุที่เป็นองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์เหล่านั้นกลับมาสร้างคุณค่าใหม่ หมุนเวียนเป็นวงจรต่อเนื่องโดยไม่มีของเสีย นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างความสมดุลในการดึงทรัพยากรธรรมชาติมาใช้งานใหม่ ควบคู่ไปกับการสร้างระบบและการออกแบบที่มีประสิทธิภาพเพื่อลดผลกระทบภายนอกเชิงลบ ดังในปัจจุบันที่จะเห็นได้ถึงเศรษฐกิจหมุนเวียนที่มีการใช้พลังงานทดแทน หรือการจัดการใช้เคมีภัณฑ์ที่เป็นพิษซึ่งเป็นอุปสรรคของการนำวัสดุต่าง ๆ มาใช้อีกครั้ง รวมไปถึงการออกแบบวัสดุ ผลิตภัณฑ์ ระบบ และโมเดลทางธุรกิจในรูปแบบใหม่ที่ต้องต่างไปจากเดิมเพื่อทำให้เกิดนวัตกรรม ในขณะที่เศรษฐกิจเส้นตรง (Linear Economy) จะมีการดึงทรัพยากรธรรมชาติออกมาใช้ในจำนวนมหาศาลก่อนจะนำทรัพยากรเหล่านั้นมาผ่านกระบวนการผลิต ขายให้ลูกค้าได้นำไปใช้งาน ซึ่งเมื่อผลิตภัณฑ์หมดประโยชน์แล้วก็ทิ้งกลายเป็นขยะ

ไป ดังนั้น ภาคเศรษฐกิจจึงต้องปฏิวัติโมเดลธุรกิจจากขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบเส้นตรงมาสู่รูปแบบเศรษฐกิจหมุนเวียนที่นำทรัพยากรใช้แล้วกลับมาผลิตใช้ใหม่เพื่อแก้วิกฤตการขาดแคลนทรัพยากรที่กำลังเกิดขึ้นและก่อให้เกิดการเติบโตอย่างยั่งยืน (รติมา คชนันท์, 2558)

2.7.3 ระบบเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy)

เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) เป็นรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจที่เข้ามาแก้ปัญหาโลกที่กำลังเผชิญกับความเสียหายจากการเพิ่มขึ้นของประชากรโลกที่นำไปสู่ความต้องการที่เพิ่มขึ้นทั้งด้านอาหารและพลังงาน พื้นที่ทำการเกษตรและที่อยู่อาศัย การสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ทำให้ทรัพยากรลดจำนวนลงไปมาก บางส่วนเสื่อมโทรมมีการปล่อยของเสียออกสู่สิ่งแวดล้อมเป็นจำนวนมากเกินความสามารถของโลกที่จะรองรับได้ ดังนั้นเศรษฐกิจที่พัฒนาด้วยการคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและตระหนักถึงคุณค่า ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และการกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงจึงเป็นเศรษฐกิจที่ทุกประเทศต้องนำไปเป็นแนวทางพัฒนา (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2564ข)

2.7.4 การขับเคลื่อนโมเดลเศรษฐกิจใหม่ในมิติการท่องเที่ยวและกีฬา (Sport and Tourism)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยในปี 2562 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวสูงถึง 3.03 ล้านล้านบาท ก่อให้เกิดการจ้างงานภายในระบบถึง 4,366,392 คน ในขณะเดียวกัน ความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยปรากฏชัดจากผลการจัดอันดับ Travel and Tourism Competitiveness Index ในปี 2019 โดย World Economic Forum ได้จัดให้ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 31 จาก 140 ประเทศทั่วโลก อย่างไรก็ตาม การเจริญเติบโตด้านการท่องเที่ยวในห้วงเวลาที่ผ่านมามีได้ส่งผลกระทบเชิงลบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญจนเกิดกระแสความกังวลจากภาคส่วนต่าง ๆ จนนำไปสู่การมุ่งเน้นที่จะปรับทัศนคติต่อแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่เป้าหมายที่เน้นเชิงคุณภาพมากกว่าปริมาณ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (SGDs) โดยสะท้อนผ่านแผนยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ที่ล้วนมุ่งให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในฐานะหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้ตระหนักในความสำคัญของการมุ่งเน้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อตอบสนองต่อ

ความจำเป็นทั้งในเชิงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เชิงนโยบายทั้งระดับสากลและระดับชาติ รวมไปถึงตอบสนองต่อกระแสนิยมนักท่องเที่ยวสมัยใหม่ที่มีความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมให้กับประเทศไทย (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564ข)

ภาคการท่องเที่ยวมีบทบาทอย่างสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG โดยในด้านอุปทาน (Supply Side) ผู้ประกอบการสามารถปรับตัวและนำโมเดลเศรษฐกิจ BCG มาใช้เป็นแนวทางในการผลิตสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว และในด้านอุปสงค์ (Demand Side) การท่องเที่ยวสามารถสร้างอุปสงค์ในระบบเศรษฐกิจ BCG ผ่านการบริโภคของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ การท่องเที่ยว สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ดังนี้

A - awareness การสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยวด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG

B - balance การส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยวอย่างสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

C - connectivity การใช้การท่องเที่ยวเพื่อเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงวิถีชีวิตของนักท่องเที่ยวเข้ากับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่สนับสนุนการพัฒนาประเทศตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG

D - demand การสร้างอุปสงค์ในระบบเศรษฐกิจ BCG ผ่านอุปสงค์ของผู้ประกอบการ และการบริโภคของนักท่องเที่ยว

E - encouragement การกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวสนับสนุนสินค้าและบริการที่สนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG

โดยสำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้กำหนดแผนกลยุทธ์เพื่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวสีเขียวภายใต้โมเดลเศรษฐกิจ BCG โดยได้วางวิสัยทัศน์ให้ภาคการท่องเที่ยวมีบทบาทนำในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG โดยมีประเด็นการขับเคลื่อนสำคัญ 5 ประเด็น ประกอบไปด้วย

1. การสร้างความร่วมมือเพื่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวสีเขียวภายใต้เศรษฐกิจ BCG อย่างเป็นรูปธรรม
2. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองกระแสนิยมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
3. การลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์ที่เกิดจากการท่องเที่ยว

4. การลดการใช้ทรัพยากรและของเหลือทิ้ง

5. การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในห่วงโซ่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จำเป็นจะต้องมีการปรับตัวอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนประเด็นสำคัญทั้ง 5 ประเด็นข้างต้น อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ผลลัพธ์ของการดำเนินการดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นการส่งมอบความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังถือเป็นโอกาสในการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันให้กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยอีกด้วย

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จุฑามาศ ไชยสร (2536) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” การวิจัยนี้เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนปริมาณการท่องเที่ยวแต่ละแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน กลุ่มตัวอย่างจากแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 19 แห่ง นักท่องเที่ยวไทย 165 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 227 คน และบริษัทนำเที่ยว 12 บริษัท ในช่วงเดือนตุลาคม 2535 ถึงเดือนมกราคม 2536 ตัวแปรที่ใช้ศึกษาประกอบด้วยตัวแปรเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น ถนน พาหนะ ระยะเวลาเดินทาง เป็นต้น ตัวแปรเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ เช่น น้ำ ไฟฟ้า สุขา เป็นต้น ตัวแปรในเรื่องสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว เช่น นิเวศวิทยา การใช้ที่ดิน เป็นต้น และตัวแปรในเรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ความมีชื่อเสียงในปัจจุบันกิจกรรมการท่องเที่ยว และคุณค่าทางธรรมชาติ เป็นต้น การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ 31 แห่ง ทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน 11 แห่ง และทางศิลปวัฒนธรรม 7 แห่ง ผลการวิเคราะห์พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดมีศักยภาพแตกต่างกัน โดยวัดจากราคา - วัดจางกลางในเขตอำเภอเมือง แม่ฮ่องสอนมีค่าศักยภาพสูงสุด และถ้าแม่ลาเกะในเขตอำเภอขุนยวมมีค่าศักยภาพต่ำสุด การจัดลำดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พบว่าศักยภาพสูงและปานกลาง จะพบในแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในเขตตัวเมือง โดยเฉพาะอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และค่าศักยภาพต่ำ จะพบกระจายอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองมาก ในเขตอำเภอต่าง ๆ การเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ทั้ง 3 ประเภท พบว่า แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ พบว่า ค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับปริมาณนักท่องเที่ยว ภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีลักษณะเด่นทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนสถาน แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวควรสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาจังหวัด โดยยึดหลักการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คุ้มค่า ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม และรักษาสภาพวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ควรให้เอกชนมีส่วนร่วมใน

การพัฒนาการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และจัดความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาซึ่งควรเริ่มพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง ปานกลาง และต่ำไปตามลำดับ

สมชาย เลียงพรพรรณ (2547) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “ศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบ” โดยมีผลของการวิจัยที่เป็นความต้องการหรือข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว ที่มีระดับศักยภาพมาก และปานกลาง ได้ผลสรุปดังนี้

1. ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการให้ขยายถนนหรือซ่อมแซมพื้นผิวถนนให้เรียบ ควรมีป้ายชี้ทางที่ชัดเจนและมีข้อมูลชื่อแหล่ง ทิศทาง และระยะทาง และให้มีพาหนะรับจ้างที่เข้าถึงแหล่งเพิ่มขึ้น

2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่ง ส่วนใหญ่ต้องการให้เพิ่มที่จอดรถ และจัดระเบียบที่จอดรถให้ชัดเจน เพิ่มที่พักผ่อนให้ทั่วถึงและเพียงพอ บางแหล่งควรจัดให้มีสถานที่ละหมาดสำหรับชาวมุสลิมด้วย ควรเพิ่มจำนวนห้องน้ำที่เป็นห้องน้ำชาย - หญิง และพระภิกษุชัดเจน ซ่อมแซมและรักษาความสะอาดให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ตลอดเวลา ควรเพิ่มที่พักแรม หรือปรับปรุงที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น ควรจัดให้มีหรือเพิ่มจำนวนร้านอาหาร เครื่องดื่ม และของที่ระลึกที่มีคุณภาพดีและราคายุติธรรม ในบางแหล่งที่มีนักท่องเที่ยวชาวมุสลิม ควรจัดให้มีร้านอาหารอิสลามด้วย และส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นนำผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นมาจำหน่ายควรเพิ่มแสงสว่าง จุดบริการน้ำอุปโภคบริโภค และโทรศัพท์สาธารณะให้ทั่วถึง เพียงพอและใช้การได้ตลอดเวลา ในทุกแหล่งควรต้องมีหรือเพิ่มมาตรการการดูแลรักษาความปลอดภัยที่เพียงพอให้กับนักท่องเที่ยวด้วย

3. ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการดูแลรักษาสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว ควรรักษาสภาพธรรมชาติดั้งเดิมไว้ ปกป้องต้นไม้เพิ่มขึ้น ดูแลรักษาความสะอาด และประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญที่จะต้องอนุรักษ์ธรรมชาติไว้

4. ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการดูแลรักษาสภาพทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ควรมีวิทยาการ ป้ายให้ความรู้ นิทรรศการ มุมพิพิธภัณฑ หรือกิจกรรมการแสดงที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น มีการอนุรักษ์ พื้นฟู โบราณสถานโบราณวัตถุ วัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ และช่วยประชาสัมพันธ์ให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของด้านนี้

5. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่น ควรต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดีสามารถให้ความรู้คำแนะนำ ช่วยเหลือ และดูแลความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวได้ช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่ง หรือบริการนักท่องเที่ยว

6. ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว วิทยาการ สื่อสิ่งพิมพ์(ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ฐานความรู้ มุมพิพิธภัณฑ ห้องสมุด จุดหรือหอชมวิว หรือเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ควรมีกฎ ระเบียบ หรือข้อปฏิบัติ ในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่ง

และดูแลให้มีการปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด และควรสนับสนุนให้เมืองครุฑที่เกิดจากความร่วมมือของคนในท้องถิ่นที่มีความรู้เข้ามาช่วยจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของแหล่งแต่ละแหล่งในด้านต่าง ๆ เช่น ความสะดวกในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกสภาพแวดล้อม คุณค่าและความสำคัญ การตอบรับของคนในท้องถิ่น และการให้การศึกษา

7. ด้านแนวโน้มในการกลับมาท่องเที่ยว ส่วนมากจะกลับมาท่องเที่ยวในแหล่งเดิมอีก เนื่องจากประทับใจในความเป็นธรรมชาติ มีทิวทัศน์สวยงาม สงบ ร่มรื่น มีความหลากหลายทางชีวภาพ ความสวยงามและควมมีคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปกรรมมีการคมนาคมที่สะดวก และปลอดภัย

นอกจากนี้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เสนอให้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบ ทะเลสาบสงขลา โดยให้รักษาความเป็นธรรมชาติเดิมไว้ ดูแลรักษาสภาพแวดล้อมให้สะอาด สงบ ร่มรื่น และมีการคมนาคมที่สะดวก ปลอดภัย และเชื่อมต่อถึงกัน ส่วนแหล่งท่องเที่ยวรอบทะเลสาบสงขลาที่นักท่องเที่ยวรู้จัก หรือเคยได้ยินชื่อ ส่วนมากจะเป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไป หรือตั้งอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวเช่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย หาดสมิหลา เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลสาบ สวนป่าเปรมเกายอ หาดแสนสุข ลำปำเขาน้อย สวนสองทะเล (แหลมสนอ่อน) เป็นต้น

สมประสงค์ อ่อนแสง (2551) ได้ศึกษา เรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” ผลการวิจัย พบว่า วัดจังหวัดมุกดาหารมีศักยภาพในการท่องเที่ยว ที่หลากหลายเพียงพอ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และกิจกรรมเด่นที่มีลักษณะเฉพาะที่เน้น การปฏิบัติทางด้านจิตใจ การศึกษาประวัติความเป็นมาศิลปกรรมเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การพักผ่อนหย่อนใจ และการชมทัศนียภาพที่สวยงาม ร่มรื่น รวมทั้งการรักษาสืบทอดประเพณีท้องถิ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พักการบริการสาธารณูปโภค ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การประชาสัมพันธ์และความพร้อมของบุคลากร ที่มีขีดความสามารถในการรองรับเพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังมีปริมาณน้อยจึงไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด ชาวบ้านในชุมชนก็ยังมีความรู้สึกว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวนั้นไม่ได้สร้างความรำคาญแต่อย่างใด สิ่งจูงใจในการท่องเที่ยวเหล่านี้

จิราณัฐ โสภา และคณะ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกของประเทศไทย กรณีศึกษา : อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร และ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาศักยภาพของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก ศึกษาจุดเด่น

จุดด้อย ประเด็นปัญหาที่ประสบ (2) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการเมืองมรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสุโขทัยและจังหวัดกำแพงเพชร เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก และการวิจัยเชิงสำรวจจากการสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก ร่วมกับการวิจัยจากเอกสารและการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ การวิเคราะห์ข้อมูล เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงตรรกะตามหลักเหตุ และผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก โดยใช้สถิติร้อยละและนำมาสังเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และสุโขทัย-ศรีสัชกาลาย-กำแพงเพชร ถือเป็นแหล่งโบราณสถานที่มีความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นแหล่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมระดับโลก ซึ่งภาพรวมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก หน่วยงานภาครัฐยังคงมีบทบาท มากกว่าชุมชนในท้องถิ่น ทั้งนี้อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และสุโขทัย-ศรีสัชกาลาย-กำแพงเพชร มีความแตกต่างกันในด้านพื้นที่ตั้ง ทำให้พบปัญหาในการจัดการพื้นที่ที่แตกต่างกัน เนื่องจากอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ในเขตเมือง ซึ่งมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดปัญหาการรุกรานพื้นที่มรดกโลก ส่วนอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชกาลาย-กำแพงเพชร มีพื้นที่ตั้งแยกไปจากชุมชน แต่ก็ยังคงประสบปัญหาด้านพื้นที่ทับซ้อนกับที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย ควรมีมาตรการในการอนุรักษ์พื้นที่แผนการอนุรักษ์ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตควบคู่กันไป ทางด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ควรจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกผ่านสื่ออย่างต่อเนื่อง ควรมีการสำรวจและปรับปรุงปัจจัยพื้นฐานที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องสุขา สถานที่จอดรถ ป้ายบอกทาง หรือป้ายสื่อความหมายที่เหมาะสม ที่รองรับขยะและสิ่งปฏิกูล เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และทางด้านการจัดการพัฒนาทรัพยากรบุคคล อบรมให้ผู้ประกอบการมีจิตบริการและความสามารถด้านภาษาต่างประเทศเพื่อสื่อสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้

ทินกฤต รุ่งเมือง (2557) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมเครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด ผลการศึกษาพบว่า การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพของการดำเนินการและความต้องการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด 2) เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมเครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด 3) เพื่อทดลองรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมเครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด 4) เพื่อประเมินและปรับปรุงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อส่งเสริมเครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ

ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด จำนวน 384 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกตแบบสังเกตการณ์แบบกึ่งโครงสร้างแบบกึ่งการสนทนากลุ่ม แบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ตรวจสอบความถูกต้อง และความครบถ้วนของข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจง ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพของการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว การเรียนรู้และกิจกรรม อยู่ในระดับมาก และความต้องการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติต้องการท่องเที่ยวทางธรรมชาติมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.59 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี คิดเป็นร้อยละ 18.85 และแหล่งท่องเที่ยวด้านวิถีชีวิตท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 13.09 ตามลำดับ 2) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้รูปแบบมีชื่อเรียกว่า “KRNS-NONGKHAO Model” 3) ผลการทดลองรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามโครงสร้างเพื่อความสมดุลตามหลักธรรมชาติ ทำให้สมาชิกทราบถึงแนวทางการกระจายรายได้ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง มีการจัดกิจกรรมที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอยู่ใน ระดับมาก 4) การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และมีความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในระดับมาก และถอดบทเรียนพบว่า ความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรม มีการดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการประชาสัมพันธ์ชุมชน ผู้บริหารในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนเชื่อมโยง เครือข่ายการท่องเที่ยวภายใน และภายนอกชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมระดับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ

กุลทิกา วิบูลย์ปิ่น (2560, น. 99-100) พฤติกรรมและทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดบริการในแหล่งท่องเที่ยวที่มีบทเรียนจากความสำเร็จ อุบัติภัย และมรณภัย : กรณีศึกษา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติศิริราช จากการวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) จุดประสงค์ในการมาท่องเที่ยว ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์สนใจศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บและสนใจเยี่ยมชมสิ่งแสดงทางการแพทย์ 2) แหล่งข้อมูลในการมาท่องเที่ยว ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์รู้จักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติศิริราชมานานแล้ว แต่ยังไม่มีโอกาสได้มาเข้าเยี่ยมชมเนื่องจากทราบกันดีว่าภายในโรงพยาบาลศิริราชไม่มีที่จอดรถ เมื่อมาทำธุระที่โรงพยาบาลศิริราชหรือบริเวณใกล้เคียง จึงถือโอกาสมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติศิริราชส่วนใหญ่ทราบจากสื่อโฆษณาทั่วไป ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เฟสบุ๊กของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติศิริราชประชาสัมพันธ์ภายในโรงพยาบาล และทราบมาจากคนรู้จักที่เคยมาเยี่ยมชมและบอกต่อโดยให้ข้อมูล

เกี่ยวกับสถานที่ตั้ง และกิจกรรมต่าง ๆ ที่พิพิธภัณฑ์จัดขึ้น 3) ลักษณะการมาท่องเที่ยว ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มักเป็นกลุ่มอย่างน้อย 2 คนขึ้นไป โดยการชักจูงกลุ่มเพื่อน/ครอบครัว ให้มาด้วยกัน เนื่องจากเป็นที่ทราบกันดีว่าพิพิธภัณฑ์การแพทย์ศิริราชมีสิ่งแสดงที่น่ากลัว จึงไม่กล้าเข้าชมตามลำพังหรือหากเป็นกลุ่มผู้ปกครองก็จะพาลูกหลานมาเข้าชมเนื่องจากอยากให้เด็กมีความรู้และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ อีกทั้งยังต้องการสร้างแรงบันดาลใจให้เด็ก ๆ อยากทำอาชีพเป็นแพทย์ / บุคลากรทางการแพทย์ 4) พาหนะที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ใช้การเดินทางโดยรถสาธารณะ เนื่องจากเดินทางสะดวกและรวดเร็วกว่าการนำเอาพาหนะส่วนตัวมายังโรงพยาบาลศิริราช อีกทั้งการเดินทางมายังโรงพยาบาลโดยรถสาธารณะมีทางเลือกหลายรูปแบบทั้งทางบกและทางน้ำ 5) การกลับมาเยี่ยมชมอีกครั้ง ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่ามีครั้งเดียวก็พอแล้ว เนื่องจากสิ่งแสดงต่าง ๆ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่มีการหมุนเวียน แต่หากทราบว่าเมื่อใดมีการหมุนเวียนและเป็นเรื่องที่อยู่ในกระแสสังคมหรือเรื่องที่ตนเองสนใจก็จะกลับมาชมอีกครั้ง อีกทั้งสิ่งแสดงมีความน่ากลัว และไม่ได้สวยงามน่ารื่นเริงใจ ถึงแม้ว่าเนื้อหาจัดแสดงมีสาระและให้ประโยชน์ในการดูแลตนเองก็ตาม

พัชรินทร์ จังประเวศน์ (2560, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาตลาดคลองสวนร้อยปี อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า คนในชุมชนคลองสวนมีความต้องการพัฒนาศักยภาพชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ มีการจัดระบบจราจร โดยมีป้ายบอกทางที่ชัดเจนและติดตั้งป้ายบอกทางเพิ่มเติม มีที่นั่งพักผ่อนให้กับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ มีมาตรการรักษาความปลอดภัยที่มีประสิทธิภาพและมีการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ส่วนการพัฒนา ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คนในชุมชนคลองสวนต้องการพัฒนา ได้แก่ คนในชุมชนมีการเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับความรู้ด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวมีการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นและระบบนิเวศแก่คนในชุมชน และนักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชุมชนหรือกิจกรรมประจำวันของชุมชน ซึ่งเป็นการแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ในด้านการวางแผน คือ ได้เข้าร่วมประชุมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้านการดำเนินการ คือ ได้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิม และประเพณีของคนในท้องถิ่น ด้านการใช้ประโยชน์ คือ มีรายได้จากการท่องเที่ยว เช่น การขายอาหาร สินค้าพื้นเมือง การนำเที่ยว การแสดง ศิลปะพื้นเมือง ของที่ระลึก ด้านประเมินผลและติดตามผล คือ มีส่วนร่วมในการติดตามพร้อมหา แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนทั้งนี้คนในชุมชนต้องการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตดั้งเดิม

และยังต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองโดยการอบรมหลักสูตรด้านอาชีพ ด้านอาสาสมัคร มัคคุเทศก์และด้านภาษาเพื่อพัฒนาตลาดคลองสวนร้อยปีให้เกิดความยั่งยืน

พินิจ บุญธรรม และคณะ (2560) ศึกษาเรื่องการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และเชิงวัฒนธรรมของอารยธรรมล้านนา (พะเยา แพร่ น่าน) และสุโขทัย (กำแพงเพชร สุโขทัย) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอารยธรรมล้านนา (พะเยา แพร่ น่าน) และสุโขทัย (กำแพงเพชร สุโขทัย) ใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมที่การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และเชิงวัฒนธรรมของอารยธรรมและ การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง จากผลการวิจัย พบว่าศักยภาพเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และเชิง วัฒนธรรมของอารยธรรมล้านนา โดยมีประเด็นด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ด้านคุณค่าและความสำคัญทางวัฒนธรรม ด้านการต้อนรับของประชาชนในท้องถิ่น และด้านการบริหารจัดการ ในพื้นที่ 5 จังหวัด เรียงลำดับจากค่าคะแนนจากมากไปน้อย ได้แก่ (1) อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสุโขทัย (2) กว๊าน พะเยา/อนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง (3) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติรามคำแหง (4) อุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย และ (5) วัดภูมินทร์ จ.น่าน ทั้งนี้ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยและกำแพงเพชรนั้นเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ควรค่าแก่การอนุรักษ์ เรียนรู้ ในส่วนของการต้อนรับของประชาชนในท้องถิ่นนั้น เจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตลอดจนคนในท้องถิ่นต้องการให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งหน่วยงานในหลายภาคส่วนทั้งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (อพท.) นั้นมีการรณรงค์และพัฒนาให้กลายเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวทั่วทั้งจังหวัด สอดคล้องกับการบริหารจัดการของภาคส่วนจังหวัดที่เน้นการประชาสัมพันธ์และแสวงหากิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ๆ บนพื้นฐานของทรัพยากรที่จังหวัดมี อยู่เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจภาคการท่องเที่ยวให้ขยับตัวสูงขึ้น ส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันรักษา สิ่งแวดล้อมอีกทั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตน

นุชประวีณ์ ลิขิตศรีณย์ (2562) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวและวิเคราะห์สภาพสถานการณ์การท่องเที่ยว ปัญหา และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดพิจิตร โดยผู้วิจัยได้ใช้ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการตรวจสอบศักยภาพบริบทพื้นที่ทางการท่องเที่ยว และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพิจิตร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว และแบบ

สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยจากการตรวจสอบบริบทพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตร พบว่า

1. ด้านทำเล ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ได้ตั้งอยู่บนถนนสายหลัก
2. ด้านสภาพของแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวภายในจังหวัดพิจิตร เนื่องจากมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่พนักบริเวณแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว แต่มีบางแห่งยังขาดการจัดการด้านที่พักให้ได้มาตรฐาน
4. ด้านระบบสาธารณูปโภคของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา มีศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก
5. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนในพื้นที่ที่มีความตื่นตัวและสนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยวในระดับมาก
6. ด้านโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดพิจิตรมีบทบาทในการพัฒนาและบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวภายในพื้นที่
7. การท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตรยังขาดการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในเรื่องการเผยแพร่ข้อมูลที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดสู่สายตานักท่องเที่ยวและผู้เยี่ยมชม จึงส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวยังไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

จิรัฐ ขวนชม และคณะ (2562) ศึกษาเรื่องศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทวารวดีและหาแนวทางพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทวารวดีโดยการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่อารยธรรมทวารวดี การสุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป จนถึงอายุ 60 ปี การคำนวณกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งหมด จำนวน 400 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การหาค่า ร้อยละ การหาค่าคะแนนเฉลี่ย และการหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่ใช้ในการทดสอบความเชื่อมั่น ของแบบสอบถามของครอนบาค ผลการทดสอบได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมีค่าเท่ากับ .969 สถิติที่ใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทวารวดีการ วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม

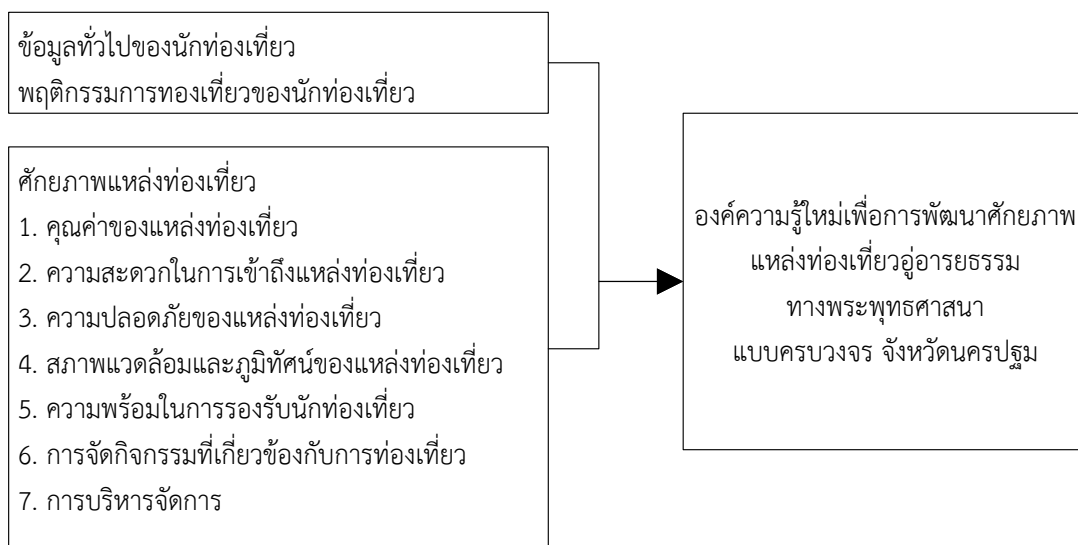
ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทวารวดีในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการเข้าถึงแหล่งพื้นที่มาเป็นอันดับแรก รองลงมาด้านสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว และด้านความปลอดภัยแหล่งท่องเที่ยวมาเป็นอันดับสุดท้าย สำหรับความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการท่องเที่ยวอารยธรรม ทวารวดีผลการทดสอบมีความสัมพันธ์เท่ากับ .707 ซึ่งมีความสัมพันธ์ในระดับสูงและ

ปัจจัยการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทวารวดีส่งเสริมให้ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทวารวดีเพิ่มขึ้นที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 สำหรับแนวทางพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทวารวดีเชิงนโยบายการวางแผน เพื่อการพัฒนาประกอบไปด้วยแผนการพัฒนาศักยภาพการบริหารแหล่งท่องเที่ยว การจัดการการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการกระจายนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและการเฝ้าระวัง และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทวารวดีให้ยั่งยืนและเอกลักษณ์ของ แหล่งท่องเที่ยว

จากการสำรวจแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การศึกษาถึงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการให้ความหมายของการเที่ยวเที่ยวและศักยภาพของการท่องเที่ยวในบริบทของแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม โดยที่การวิจัยนี้ได้มุ่งศึกษารูปแบบการท่องเที่ยว 3 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural And Traditional Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรในจังหวัดนครปฐม ซึ่งจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพการท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลตัวแปรต่าง ๆ ที่มีความเหมือนกันจาก แนวคิดของนักวิชาการ และผู้ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของศักยภาพของการท่องเที่ยว เพื่อนำมาศึกษาการพัฒนาพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม ในประเด็นศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย (1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว (2) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (3) ความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว (4) สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว (5) ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว (6) การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และ (7) การบริหารจัดการ รวมไปถึงการศึกษาในประเด็นของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และแนวคิดเกี่ยวกับโมเดลเศรษฐกิจใหม่ ซึ่งการพัฒนาพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จะส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพ การจ้างงานและเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการส่งเสริมให้คนในผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้รับรู้ถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พร้อมกับการส่งเสริมให้เกิดคุณค่าทางประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นตามมา ตลอดจนวางมาตรการป้องกันผลกระทบต่อแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต่อไป

2.9 สรุปกรอบแนวความคิด

ในการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 2.2 สรุปกรอบแนวความคิด

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ประกอบด้วย เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม และเพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม ดังนั้นเพื่อให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยมีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม

3.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ไว้ดังนี้

3.2.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ (Arts and Sciences Educational Attraction Standard) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Attraction) และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction) ในจังหวัดนครปฐม อาทิ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร วัดพระงาม พระอารามหลวง วัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร พิพิธภัณฑ์ทวารวดี เจดีย์จุลประโทน โบราณสถานวัดพระเมรุ วัดกลางบางแก้ว เมืองเก่ากำแพงแสน พุทธมณฑล เป็นต้น

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง และการสุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม โดยสถิตินักท่องเที่ยวจังหวัดนครปฐม ประจำปี 2563 มีจำนวน 1,675,639 ราย (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) คณะผู้วิจัยคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) ที่ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ร้อยละ 0.05 จะทำให้ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณตามสูตร ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดย	n	=	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
	N	=	จำนวนประชากรทั้งหมด
	e	=	ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

แทนค่า	=	1,675,639
	=	$1 + [(1,675,639) (0.05)^2]$
	=	399.82 (400)

ดังนั้น จะทำให้ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณตามสูตรอยู่ที่ 400 คน หลังจากนั้นผู้คณะผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ในการเก็บข้อมูล

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ คือแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่คณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว เพื่อได้มาซึ่งข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอยู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว จำนวน 10 ข้อ จาก 6 ประเด็น ประกอบด้วย 1. วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว 2. กิจกรรมระหว่างการท่องเที่ยว 3. การ

วางแผนในการเดินทางมาท่องเที่ยว 4. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาท่องเที่ยว 5. ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยว 6. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกมาท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 38 ข้อ จาก 7 ด้าน ประกอบด้วย 1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว 2. ความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว 3. สิ่งอำนวยความสะดวก 4. สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว 5. ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว 6. การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว 7. การบริหารจัดการ

โดยตอนที่ 2 และ 3 เป็นมาตราส่วนแบบประมาณค่า (Rating Scale) ของ Likert (1932, 42-48) โดยกำหนดค่าน้ำหนักของคะแนน 5 ระดับ ซึ่งมีเกณฑ์การวัดดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับมาก

ระดับ 3 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับน้อย

ระดับ 1 หมายถึง ความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 คำถามปลายเปิดสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ

3.4 การสร้างเครื่องมือ และการวัดคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือในที่นี้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัย คือแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยการสร้างแบบสอบถาม และการหาคุณภาพของแบบสอบถาม เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. ค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิซึ่งเป็นเอกสารและงานวิจัยจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว และศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว จากตำราทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตลอดจนเอกสารอื่น ๆ เช่น บทความทางวารสาร บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามการวิจัย

2. กำหนดขอบข่ายด้านตัวแปรที่ต้องการศึกษา และสร้างแบบสอบถาม เพื่อเสนอต่อที่ประชุมคณะผู้วิจัย เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ ถูกต้อง พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์

3. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์เรียบร้อยแล้วไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Analysis) ความถูกต้องเหมาะสม ความครอบคลุมและข้อเสนอแนะเพื่อนำมาพัฒนาแบบสอบถามให้ถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้น โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามนั้นกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดคะแนนไว้ ดังนี้

- +1 เมื่อเห็นว่าตรงกับขอบข่ายเนื้อหาตามที่ระบุไว้
 - 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าตรงกับขอบข่ายเนื้อหาตามที่ระบุไว้
 - 1 เมื่อแน่ใจว่าไม่ตรงกับขอบข่ายเนื้อหาตามที่ระบุไว้
- โดยค่า $IOC \geq .50$ หมายความว่า ข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- $IOC \leq .50$ หมายความว่า ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนที่มาใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน เพื่อนำมาหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ โดยใช้สูตรเป็นสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของ Cronbach (Cronbach, 1947) โดยผู้วิจัยกำหนดค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .60 ขึ้นไป จึงจะถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม โดยจากผลการหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือพบว่าได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .973 ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานี้มีเกณฑ์ที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างได้

5. นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้และพัฒนาแก้ไขเสร็จแล้ว นำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยกำหนดไว้

3.5 การรวบรวมข้อมูล

ในการรวบรวมข้อมูลในการศึกษาเชิงปริมาณคณะผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง คณะผู้วิจัยได้ทำหนังสือถึงหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการศึกษาวิจัย

ขั้นตอนที่สอง คณะผู้วิจัยประสานงานกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อแนะนำตนเอง แนะนำโครงการ พร้อมทั้งส่งแบบสอบถาม ชี้แจงรายละเอียดตามหลักเกณฑ์ของคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รวมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างคณะผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน

ขั้นตอนที่สาม นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน และให้คะแนนตามค่าน้ำหนักตามที่กำหนดไว้ บันทึกลงในคอมพิวเตอร์ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติต่อไป

ขั้นตอนที่สี่ นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ มาอธิบายตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยต่อไป

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ของแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว จึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (SPSS) มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ และนำเสนอในรูปแบบของตารางแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

2) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ และนำเสนอในรูปแบบของตารางแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ในการวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและนำเสนอในรูปแบบของค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean) และการหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อใช้แปลความหมายของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดจำนวน 7 ด้าน ประกอบด้วย (1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว (2) ความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว (3) สิ่งอำนวยความสะดวก (4) สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว (5) ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว (6) การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และ (7) การบริหารจัดการ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยในศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอุ่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม จำนวน 400 คน โดยการใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายในการเก็บข้อมูล โดยการประมวลผลข้อมูลผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive) ในการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอในรูปแบบของค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean) และการหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อใช้แปลความหมายของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์และเสนอผลการวิจัย ดังนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอุ่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม

การศึกษาถึงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอุ่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม ในส่วนของศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอุ่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ทำการนำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังนี้

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในการศึกษาถึงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอุ่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม มีข้อมูลดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	210	52.5
หญิง	187	46.8
อื่น ๆ	3	.8
	400	100.0

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
2. อายุ		
ไม่เกิน 30 ปี	96	24.0
31 – 40 ปี	138	34.5
41 – 50 ปี	70	17.5
51 – 60 ปี	35	8.8
61 ปีขึ้นไป	52	13.0
	9	2.3
3. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	127	31.8
ปริญญาตรี	235	58.8
สูงกว่าปริญญาตรี	38	9.5
	400	100.0
4. อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	130	32.5
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	82	20.5
พนักงานเอกชน	68	17.0
ธุรกิจส่วนตัว	62	15.5
เกษตรกร	40	10.0
อื่น ๆ	18	4.5
	400	100.0
5. รายได้/ต่อเดือน (บาท)		
ต่ำกว่า 15,000	169	42.3
15,001 – 20,000	139	34.8
20,001- 25,000	43	10.8
25,001 – 30,000	24	6.0
30,001 – 35,000	21	5.3
35,001 ขึ้นไป	4	1.0
	400	100.0

จากตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ของผู้ตอบแบบสอบถาม ในการศึกษาถึงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม มีข้อมูลดังต่อไปนี้

เพศของกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย จำนวน 210 คน คิดเป็นร้อยละ 52.5 เพศหญิง จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 46.8 และเพศอื่น ๆ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.8

อายุของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น อายุไม่เกิน 30 ปี จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 24.0 อายุ 31 – 40 ปี จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 34.5 อายุ 41 – 50 ปี จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 อายุ 51 – 60 ปี จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 และอายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 13.0

ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 31.8 ระดับปริญญาตรี จำนวน 235 คน คิดเป็นร้อยละ 58.8 และระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.5

อาชีพของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น นักเรียน/นักศึกษา จำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 อาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 20.5 อาชีพพนักงานเอกชน จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 17.0 อาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 15.5 อาชีพเกษตรกร จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และอาชีพอื่น ๆ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5

รายได้/ต่อเดือน ของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น รายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวน 169 คน คิดเป็นร้อยละ 42.3 รายได้ 15,001 – 20,000 บาท จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 34.8 รายได้ 20,001- 25,000 บาท จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 10.8 รายได้ 25,001 – 30,000 บาท จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 6.0 รายได้ 30,001 – 35,000 บาท จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 5.3 และ รายได้ 35,001 บาท ขึ้นไป จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0

4.1.2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม

พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ในการศึกษาถึงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม มีข้อมูลดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม

พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอารยธรรม ทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม	จำนวน	ร้อยละ
1. ท่านเคยเดินทางมาที่แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม มาก่อนหรือไม่		
ไม่เคย	20	5.0
เคย	380	95.0
	400	100.0
2. วัตถุประสงค์ของท่านในการท่องเที่ยว		
ท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน	269	67.3
สัมผัสและชื่นชมธรรมชาติ	27	6.8
ท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้	29	7.2
ท่องเที่ยวเพื่อหลีกเลี่ยงชีวิตประจำวัน	7	1.8
ทำสารคดีและทำรายการท่องเที่ยว	2	.5
ท่องเที่ยวเพื่อทำบุญ	62	15.5
อื่น ๆ	4	1.0
	400	100.0
3. กิจกรรมของท่านระหว่างการท่องเที่ยว		
การศึกษาวัฒนธรรม	295	73.8
การศึกษาโบราณคดี	34	8.5
การศึกษาประวัติศาสตร์	47	11.8
อื่น ๆ	24	6.0
	400	100.0
4. ท่านมีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจากแหล่งใด		
อินเทอร์เน็ต	299	74.8
วารสารด้านการท่องเที่ยว	11	2.8
เพื่อน/ญาติ/คนรู้จัก	59	14.8
เอกสารแผ่นพับจากแหล่งท่องเที่ยว	9	2.3

ป้ายประชาสัมพันธ์บริเวณแหล่งท่องเที่ยว	18	4.5
อื่น ๆ	4	1.0
	400	100.0
5. พฤติกรรมการพักค้างคืน		
ค้างคืน	359	89.8
ไม่ค้างคืน	41	10.2
	400	100.0
6. ผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยว		
เดินทางคนเดียว	67	16.8
มากับกลุ่มเพื่อน / คู่รัก	161	40.3
มากับครอบครัว	163	40.8
อื่น ๆ	9	2.3
	400	100.0
7. จำนวนคนร่วมเดินทาง (คน)		
2 – 4	266	66.5
5 – 6	91	22.8
7 – 8	14	3.5
9 – 10	8	2.0
11 คนขึ้นไป	21	5.3
	400	100.0
8. ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยว		
รถยนต์ส่วนบุคคล	315	78.8
รถยนต์เช่า	24	6.0
รถโดยสารประจำทาง	51	12.8
อื่น ๆ	10	2.5
	400	100.0
9. ค่าใช้จ่ายของท่านในการท่องเที่ยว (บาท)		
ต่ำกว่า 3,000	222	55.5
3,001 – 6,000	127	31.8
6,001- 9,000	27	6.8

9,001 – 12,000	12	3.0
12,001 – 15,000	6	1.5
15,001 ขึ้นไป	6	1.5
	400	100.0
10. สาเหตุที่เดินทางมาท่องเที่ยว		
ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว	164	41.0
ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว	73	18.3
การเดินทางอยู่ไม่ไกลจากถิ่นที่พำนัก	75	18.8
ความคุ้มค่าของการท่องเที่ยว	18	4.5
มีบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก	8	2.0
อยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น	30	7.5
ได้รับคำแนะนำจากเพื่อน/ญาติ/คนรู้จัก	28	7.0
อื่น ๆ	4	1.0
	400	100.0

จากตารางที่ 4.2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ของผู้ตอบแบบสอบถามในการศึกษาถึงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม มีข้อมูลดังต่อไปนี้

การเคยได้เดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็นไม่เคย จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 และเคย จำนวน 380 คน คิดเป็นร้อยละ 95.0

วัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน จำนวน 269 คน คิดเป็นร้อยละ 67.3 การสัมผัสและชื่นชมธรรมชาติ จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 6.8 การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้ จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 7.2 การท่องเที่ยวเพื่อหลีกเลี่ยงชีวิตประจำวัน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8 การทำสารคดีและทำรายการท่องเที่ยว จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.5 การท่องเที่ยวเพื่อทำบุญ จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 15.5 และอื่น ๆ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0

กิจกรรมของกลุ่มตัวอย่างระหว่างการท่องเที่ยว แบ่งเป็น การศึกษาวัฒนธรรม จำนวน 295 คน คิดเป็นร้อยละ 73.8 การศึกษาโบราณคดี จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 8.5 การศึกษาประวัติศาสตร์ จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 11.8 และอื่น ๆ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 6.0

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น ศึกษาจากอินเทอร์เน็ต จำนวน 299 คน คิดเป็นร้อยละ 74.8 ศึกษาจากวารสารด้านการท่องเที่ยว จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 2.8 ศึกษาจากเพื่อน/ญาติ/คนรู้จัก จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 14.8 ศึกษาจากเอกสารแผ่นพับจากแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 2.3 ศึกษาจากป้ายประชาสัมพันธ์บริเวณแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5 และอื่น ๆ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0

พฤติกรรมกรรมการพักค้างคืนของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น ไม่ค้างคืน จำนวน 359 คน คิดเป็นร้อยละ 89.8 และค้างคืน จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 10.2

รูปแบบผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น เดินทางคนเดียว จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 16.8 มากับกลุ่มเพื่อน / คู่รัก จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 40.3 มากับครอบครัว จำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 40.8 และอื่น ๆ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 2.3

โดยมีจำนวนคนร่วมเดินทางในกรณีทีกลุ่มตัวอย่างไม่ได้มาคนเดียว แบ่งเป็น 2 – 4 คน จำนวน 266 คน คิดเป็นร้อยละ 66.5 เดินทาง 5 – 6 คน จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 22.8 เดินทาง 7 – 8 คน จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.5 เดินทาง 9 – 10 คน จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0 และ 11 คนขึ้นไป จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 5.3

ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น รถยนต์ส่วนบุคคล จำนวน 315 คน คิดเป็นร้อยละ 78.8 รถยนต์เช่า จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 6.0 รถโดยสารประจำทาง จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 12.8 และอื่น ๆ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

ค่าใช้จ่ายของกลุ่มตัวอย่างในการท่องเที่ยว แบ่งเป็น ต่ำกว่า 3,000 บาท จำนวน 222 คน คิดเป็นร้อยละ 55.5 ใช้จ่าย 3,001 – 6,000 บาท จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 31.8 ใช้จ่าย 6,001- 9,000 บาท จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 6.8 ใช้จ่าย 9,001 – 12,000 บาท จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 3.0 ใช้จ่าย 12,001 – 15,000 บาท จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 และใช้จ่าย 15,001 ขึ้นไป จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5

สาเหตุที่กลุ่มตัวอย่างเดินทางมาท่องเที่ยว แบ่งเป็น ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 164 คน คิดเป็นร้อยละ 41.0 ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 18.3 การเดินทางอยู่ไม่ไกลจากถิ่นที่พำนัก จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 18.8 ความคุ้มค่าของการท่องเที่ยว จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5 มีบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0 อยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 การได้รับคำแนะนำจากเพื่อน/ญาติ/คนรู้จัก จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 7.0 และอื่น ๆ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0

4.1.3 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐมในการศึกษาถึงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม มีข้อมูลดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.3 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม

ข้อ ที่	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว	n = 400			ลำดับ ที่
		$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย	
1	ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว	4.38	0.05	มาก	1
2	ด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว	4.26	0.03	มาก	2
3	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	4.08	0.07	มาก	7
4	ด้านสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่ง ท่องเที่ยว	4.17	0.02	มาก	3
5	ด้านความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว	4.09	0.05	มาก	6
6	ด้านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	4.15	0.02	มาก	4
7	ด้านการบริหารจัดการ	4.11	0.04	มาก	5
รวมเฉลี่ย		4.16	0.06	มาก	

จากตารางที่ 4.3 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม พบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และมีผลการศึกษา ดังนี้

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.16$, S.D. = 0.06) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.05) รองลงมาคือด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.26$, S.D. = 0.03) ด้านสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.17$, S.D. = 0.02) ด้านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.15$, S.D. = 0.02) ด้านการบริหารจัดการ ($\bar{x} = 4.11$, S.D. = 0.04) ด้านความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.09$, S.D. = 0.05) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{x} = 4.08$, S.D. = 0.07)

ตารางที่ 4.4 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

ข้อ ที่	ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว	n = 400			ลำดับ ที่
		$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย	
1	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและความสำคัญทางประวัติศาสตร์	4.42	0.70	มาก	1
2	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเป็นเอกลักษณ์ และทรงคุณค่า	4.37	0.68	มาก	3
3	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเป็นดั้งเดิม สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีต	4.41	0.68	มาก	2
4	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีชื่อเสียงและการยอมรับ	4.31	0.75	มาก	4
รวมเฉลี่ย		4.38	0.05	มาก	

จากตารางที่ 4.4 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และมีผลการศึกษาดังนี้

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.05) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.42$, S.D. = 0.70) รองลงมาคือ แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเป็นดั้งเดิม สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีต ($\bar{x} = 4.41$, S.D. = 0.68) แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเป็นเอกลักษณ์ และทรงคุณค่า ($\bar{x} = 4.37$, S.D. = 0.68) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีชื่อเสียงและการยอมรับ ($\bar{x} = 4.31$, S.D. = 0.75)

ตารางที่ 4.5 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว

ข้อ ที่	ด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว	n = 400			ลำดับ ที่
		$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย	
1	การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความสะดวก เช่น ถนน ป้ายบอกทาง	4.29	0.71	มาก	1
2	การทางเดินไปแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความสะดวก	4.264	0.69	มาก	3
3	การทางเดินขึ้นไปแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความปลอดภัย	4.21	0.71	มาก	4
4	ทางเดินเพื่อชมแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความเหมาะสม	4.265	0.70	มาก	2
รวมเฉลี่ย		4.26	0.03	มาก	

จากตารางที่ 4.5 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และมีผลการศึกษา ดังนี้

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.26$, S.D. = 0.03) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความสะดวก เช่น ถนน ป้ายบอกทาง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.29$, S.D. = 0.71) รองลงมาคือ ทางเดินเพื่อชมแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความเหมาะสม ($\bar{x} = 4.265$, S.D. = 0.70) การทางเดินไปแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความสะดวก ($\bar{x} = 4.264$, S.D. = 0.69) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การทางเดินขึ้นไปแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความปลอดภัย ($\bar{x} = 4.21$, S.D. = 0.71)

ตารางที่ 4.6 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ข้อ ที่	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	n = 400			ลำดับ ที่
		$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย	
1	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามี จุดบริการนักท่องเที่ยวที่เพียงพอในการให้บริการ นักท่องเที่ยว	4.18	0.80	มาก	1
2	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามี การจัดตั้งจุดตรวจของเจ้าหน้าที่บริเวณเส้นทาง ท่องเที่ยว	4.10	0.84	มาก	2
3	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามี การกำหนดพื้นที่ที่เป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยว	4.07	0.89	มาก	3
4	การพักค้างแรมในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอารย ธรรมทางพระพุทธศาสนามีความปลอดภัย	4.00	0.85	มาก	5
5	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามี การจัดเตรียมบุคลากรและอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือ นักท่องเที่ยว	4.04	0.85	มาก	4
รวมเฉลี่ย		4.08	0.07	มาก	

จากตารางที่ 4.6 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และมีผลการศึกษา ดังนี้

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.08$, S.D. = 0.07) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีจุดบริการนักท่องเที่ยวที่เพียงพอในการให้บริการนักท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.18$, S.D. = 0.80) รองลงมาคือ แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการจัดตั้งจุดตรวจของเจ้าหน้าที่บริเวณเส้นทางท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.10$, S.D. = 0.84) แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการกำหนดพื้นที่ที่เป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.07$, S.D. = 0.89) แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามี

การจัดเตรียมบุคลากรและอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.04$, S.D. = 0.85) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การพักค้างแรมในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความปลอดภัย ($\bar{x} = 4.00$, S.D. = 0.85)

ตารางที่ 4.7 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว

ข้อ ที่	ด้านสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่ง ท่องเที่ยว	n = 400			ลำดับ ที่
		$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย	
1	สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในแหล่ง ท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความ สวยงาม	4.21	0.79	มาก	1
2	สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติภายในแหล่ง ท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา ยังคงมี ความอุดมสมบูรณ์	4.19	0.78	มาก	2
3	บริเวณแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทาง พระพุทธศาสนามีการดูแลรักษาความสะอาด	4.157	0.79	มาก	5
4	อากาศภายในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทาง พระพุทธศาสนาบริสุทธิ์ สดชื่น ปราศจาก มลภาวะ	4.15	0.79	มาก	6
5	บริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอารยธรรมทาง พระพุทธศาสนามีการจัดบรรยากาศที่ดี	4.18	0.77	มาก	3
6	การตกแต่งอาคารสร้างใหม่มีความกลมกลืนไป กับอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา	4.14	0.78	มาก	7
7	มีการพัฒนา หรือปรับปรุงบริเวณแหล่งท่องเที่ยว อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง และเหมาะสม	4.160	0.76	มาก	4
รวมเฉลี่ย		4.17	0.02	มาก	

จากตารางที่ 4.7 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และมีผลการศึกษา ดังนี้

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.17$, S.D. = 0.02) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความสวยงาม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.21$, S.D. = 0.79) รองลงมาคือ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติภายในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนายังคงมีความอุดมสมบูรณ์ ($\bar{x} = 4.19$, S.D. = 0.78) บริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการจัดบรรยากาศที่ดี ($\bar{x} = 4.18$, S.D. = 0.77) มีการพัฒนา หรือปรับปรุงบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง และเหมาะสม ($\bar{x} = 4.16$, S.D. = 0.76) บริเวณแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการดูแลรักษาความสะอาด ($\bar{x} = 4.157$, S.D. = 0.79) อากาศภายในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาบริสุทธิ์ สดชื่น ปราศจากมลภาวะ ($\bar{x} = 4.15$, S.D. = 0.79) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การตกแต่งอาคารสร้างใหม่มีความกลมกลืนไปกับอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา ($\bar{x} = 4.14$, S.D. = 0.78)

ตารางที่ 4.8 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว

ข้อ ที่	ด้านความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว	n = 400			ลำดับ ที่
		$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย	
1	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีเจ้าหน้าที่ตรวจตราและให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนแก่นักท่องเที่ยว	4.10	0.79	มาก	4
2	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว	4.12	0.81	มาก	3

3	สถานที่จอดรถบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีเพียงพอต่อการให้บริการของนักท่องเที่ยว	4.132	0.82	มาก	1
4	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีห้องน้ำให้บริการเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ	4.127	0.85	มาก	2
5	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการจัดเตรียมถังขยะหรือจุดทิ้งขยะไว้เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ	4.127	0.82	มาก	2
6	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความพร้อมของสาธารณูปโภคในการให้บริการนักท่องเที่ยว (น้ำ ไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต)	4.04	0.89	มาก	5
7	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการจัดการเตรียมความพร้อมในการปฐมพยาบาลให้กับนักท่องเที่ยว	4.00	0.89	มาก	6
รวมเฉลี่ย		4.09	0.05	มาก	

จากตารางที่ 4.8 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว พบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และมีผลการศึกษา ดังนี้

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.09$, S.D. = 0.05) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ สถานที่จอดรถบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีเพียงพอต่อการให้บริการของนักท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.132$, S.D. = 0.82) รองลงมาคือ แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีห้องน้ำให้บริการเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ ($\bar{x} = 4.127$, S.D. = 0.85) ซึ่งเท่ากับแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการจัดเตรียมถังขยะหรือจุดทิ้งขยะไว้เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ ($\bar{x} = 4.127$, S.D. = 0.82) แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีเจ้าหน้าที่มีความรู้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.12$, S.D. = 0.81) แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีเจ้าหน้าที่ตรวจตราและให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนแก่นักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.10$, S.D. = 0.79)

แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความพร้อมของสาธารณูปโภคในการให้บริการนักท่องเที่ยว (น้ำ ไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต) ($\bar{x} = 4.04$, S.D. = 0.89) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการจัดการเตรียมความพร้อมในการปฐมพยาบาลให้กับนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.00$, S.D. = 0.89)

ตารางที่ 4.9 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ข้อ ที่	ด้านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยว	n = 400			ลำดับ ที่
		$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย	
1	กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้เกิดการเรียนรู้	4.17	0.77	มาก	1
2	กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้เกิดการรักศาสนาและวัฒนธรรม	4.129	0.83	มาก	4
3	กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน	4.13	0.81	มาก	3
4	กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้นักท่องเที่ยวได้ประสบการณ์ใหม่	4.17	0.83	มาก	2
รวมเฉลี่ย		4.15	0.02	มาก	

จากตารางที่ 4.9 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว พบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และมีผลการศึกษา ดังนี้

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.15$, S.D. = 0.02) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้เกิดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.17$, S.D. = 0.77) รองลงมาคือ กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว

อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้นักท่องเที่ยวได้ประสบการณ์ใหม่ ($\bar{x} = 4.17$, S.D. = 0.83) กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ($\bar{x} = 4.135$, S.D. = 0.81) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้เกิดการรักศาสนาและวัฒนธรรม ($\bar{x} = 4.129$, S.D. = 0.83)

ตารางที่ 4.10 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านการบริหารจัดการ

ข้อ ที่	ด้านการบริหารจัดการ	n = 400			ลำดับ ที่
		$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย	
1	มีการจัดทำเอกสาร/ป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทาง พระพุทธศาสนา	4.09	0.85	มาก	6
2	มีการแนะนำนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตาม กฎระเบียบของแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทาง พระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด	4.11	0.77	มาก	4
3	มีการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับการ อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทาง พระพุทธศาสนา	4.05	0.80	มาก	7
4	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จัดเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยให้กับ นักท่องเที่ยว	4.136	0.83	มาก	3
5	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามี เจ้าหน้าที่ตรวจตราและให้คำแนะนำในการ ปฏิบัติตนแก่นักท่องเที่ยว	4.17	0.85	มาก	1
6	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามี ห้องน้ำที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมีความ สะอาด	4.141	0.85	มาก	2
7	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามี การจัดบริเวณสำหรับนักท่องเที่ยวนั่งพักผ่อนหรือ รับประทานอาหารอย่างเหมาะสม	4.10	0.87	มาก	5
รวมเฉลี่ย		4.11	0.04	มาก	

จากตารางที่ 4.10 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ด้านการบริหารจัดการ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และมีผลการศึกษา ดังนี้

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านการบริหารจัดการ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.11$, S.D. = 0.04) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีเจ้าหน้าที่ตรวจตราและให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนแก่นักท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.17$, S.D. = 0.85) รองลงมาคือ แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีห้องน้ำสำหรับบริการนักท่องเที่ยวมีความสะอาด ($\bar{x} = 4.141$, S.D. = 0.85) แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาจัดเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.136$, S.D. = 0.83) มีการแนะนำนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ($\bar{x} = 4.11$, S.D. = 0.77) แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการจัดบริเวณสำหรับนักท่องเที่ยวนั่งพักผ่อนหรือรับประทานอาหารอย่างเหมาะสม ($\bar{x} = 4.10$, S.D. = 0.87) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ มีการจัดทำเอกสาร/ป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา ($\bar{x} = 4.09$, S.D. = 0.85)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร โดยจังหวัดนครปฐมเป็นกรณีศึกษา ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) แหล่งท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural And Traditional Tourism) และแหล่งท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) โดยมีจุดมุ่งเน้นที่การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม

รูปแบบการวิจัย เป็นวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถิติเพื่อวิเคราะห์ผลการศึกษา โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่คณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive) ในการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอในรูปแบบของค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean) และการหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อใช้แปลความหมายของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยปรากฏผลของการศึกษาที่สามารถสรุปเป็นผลการวิจัยและข้อเสนอแนะได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาถึงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม ในส่วนของศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ทำการนำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังนี้

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในการศึกษาถึงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม พบว่า

เพศของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 210 คน คิดเป็นร้อยละ 52.5 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะมีอายุ 31 – 40 ปี จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 34.5 มีระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ระดับปริญญาตรี จำนวน 235 คน คิดเป็นร้อยละ 58.8 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 โดยมีรายได้/ต่อเดือน ของกลุ่มตัวอย่างที่ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ระดับรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวน 169 คน คิดเป็นร้อยละ 42.3

5.1.2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม

พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐมในการศึกษาถึงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐม พบว่า

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยได้เดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม โดยมีจำนวน 380 คน คิดเป็นร้อยละ 95.0 วัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน จำนวน 269 คน คิดเป็นร้อยละ 67.3 กิจกรรมของกลุ่มตัวอย่างระหว่างการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นการศึกษาวัฒนธรรม จำนวน 295 คน คิดเป็นร้อยละ 73.8 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เลือกจะศึกษาข้อมูลการท่องเที่ยวจากอินเทอร์เน็ต จำนวน 299 คน คิดเป็นร้อยละ 74.8 และมีพฤติกรรมเลือกเที่ยวแบบไม่พักค้างคืน จำนวน 359 คน คิดเป็นร้อยละ 89.8 รูปแบบผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะเป็นการเดินทางมาแบบครอบครัว จำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 40.8 โดยมีจำนวนคนร่วมเดินทางในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างไม่ได้มาคนเดียวเป็น 2 – 4 คน จำนวน 266 คน คิดเป็นร้อยละ 66.5 ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะใช้รถยนต์ส่วนบุคคล จำนวน 315 คน คิดเป็นร้อยละ 78.8 ค่าใช้จ่ายของกลุ่มตัวอย่างในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะอยู่ที่ต่ำกว่า 3,000 บาท จำนวน 222 คน คิดเป็นร้อยละ 55.5 และสาเหตุที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวเกิดจากความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 164 คน คิดเป็นร้อยละ 41.0

5.1.3 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐมในการศึกษาถึงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจังหวัดนครปฐมพบว่า

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววัดโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการ ด้านความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม มีศักยภาพครบทุกด้าน และมีผลอยู่ในระดับมากทั้ง 7 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว โดยในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีความเป็นดั้งเดิม สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีต มีความเป็นเอกลักษณ์และทรงคุณค่า ซึ่งมีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ ญาณกร โท้ประยูร และคณะ ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยและเปรียบเทียบกลยุทธ์การท่องเที่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของเมืองท่องเที่ยวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน และประเทศไทย โดยได้อธิบายถึงกลยุทธ์ทางด้านการท่องเที่ยวของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่พบว่า กลยุทธ์ของ สปป.ลาว เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรม และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและพื้นถิ่น ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเป็นการจัดการท่องเที่ยวภายใต้วัฒนธรรมทางศาสนา ประเพณี วิถีชีวิตและธรรมชาติ ซึ่งเป็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเอาไว้ได้อย่างสมบูรณ์ (ญาณกร โท้ประยูร และคณะ, 2563)

2. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว โดยในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม มีการจัดการด้านการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสะดวก เช่น ถนน ป้ายบอกทาง การจัดทางเดินเพื่อชมแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสม รวมไปถึงทางเดินขึ้นไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย สอดคล้องกับ พัทธรินทร์ จังประเวศน์ ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาตลาดคลองสวนร้อยปี อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

ผลการวิจัยพบว่า คนในชุมชนคลองสวนมีความต้องการพัฒนาศักยภาพชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ มีการจัดระบบจราจร โดยมีป้ายบอกทางที่ชัดเจนและติดตั้งป้ายบอกทางเพิ่มเติม มีที่นั่งพักผ่อนให้กับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ มีมาตรการรักษาความปลอดภัยที่มีประสิทธิภาพและมีการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (พัชรินทร์ จังประเวศน์, 2560)

3. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยในแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม โดยการจัดให้มีจุดบริการนักท่องเที่ยวที่เพียงพอในการให้บริการ การจัดตั้งจุดตรวจของเจ้าหน้าที่บริเวณเส้นทางท่องเที่ยว การกำหนดพื้นที่ที่เป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยว การจัดเตรียมบุคลากรและอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว และการพักค้างแรมในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความปลอดภัย สอดคล้องกับ ญาณกร โท้ประยูร และคณะ ซึ่งได้อธิบายถึงกลยุทธ์การท่องเที่ยวของ สปป.ลาว กับการเน้นความรับผิดชอบต่อหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น เป็นการริเริ่มการพัฒนา ศักยภาพ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการเพิ่มความรู้และทักษะของข้าราชการ และการปรับปรุงขีดความสามารถขององค์กรที่จำเป็นเพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพเพื่อการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว (ญาณกร โท้ประยูร และคณะ, 2563)

4. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว โดยในแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม โดยในด้านสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในแหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามและยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ ในบริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยวมีการจัดบรรยากาศที่ดี ทางแหล่งท่องเที่ยวได้มีการพัฒนาหรือปรับปรุงบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม มีการดูแลรักษาความสะอาด มีอากาศภายในแหล่งท่องเที่ยวที่บริสุทธิ์ สดชื่น ปราศจากมลภาวะ และการตกแต่งอาคารสร้างใหม่ที่มีความกลมกลืนไปกับอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดในการสร้างความน่าหลงใหลในจุดหมายปลายทาง (Destination Fascination Scale) ที่นิยมนำมาใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในปัจจุบัน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ซึ่งให้ความสำคัญกับทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแข่งขันในแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์กระตุ้นการกลับมาเยือนอีกครั้ง (Kaplan, S., 1995)

5. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว โดยในแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม ได้มีการจัดการให้มีสถานที่จอดรถบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่เพียงพอต่อการให้บริการของนักท่องเที่ยว การมีห้องน้ำไว้บริการเพียงพอให้กับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ รวมไปถึงการจัดเตรียมถังขยะหรือจุดทิ้งขยะไว้เพียงพอ การจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว การมีเจ้าหน้าที่ตรวจตราและให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนแก่นักท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมของสาธารณูปโภค

ในการให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น น้ำ ไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต และการจัดการเตรียมความพร้อมในการปฐมพยาบาลให้กับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ นุชประวีณ์ ลิขิตศรีณย์ ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตร โดยจากผลการวิจัยจากการตรวจสอบบริบทพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตร พบว่า ศักยภาพด้านความพร้อมที่มีความจำเป็นคือด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่พึงปรารถนาแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่ควรต้องเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงด้านระบบสาธารณูปโภคของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา ที่มีศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน (นุชประวีณ์ ลิขิตศรีณย์, 2562)

6. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยในแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม ได้มีกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ให้นักท่องเที่ยวได้ประสบการณ์ใหม่ สร้างให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และการทำให้เกิดการรักศาสนาและวัฒนธรรม สอดคล้องกับ ธนกฤต ยอดอุดม และคณะ ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวของในจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้สนับสนุนแนวคิดการจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยการนำจุดแข็งจากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนได้พัฒนาหรือได้ใช้ศักยภาพหรือความสามารถด้านแนวคิดสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ซึ่งการมีส่วนร่วมดังกล่าวสามารถป้องกันความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและยังเป็นส่วนช่วยสนับสนุนให้เกิดการรักในศาสนาและวัฒนธรรม (ธนกฤต ยอดอุดม และคณะ, 2564)

7. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านการบริหารจัดการ โดยในแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม โดยจัดการให้มีเจ้าหน้าที่ตรวจตราและให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนแก่นักท่องเที่ยว การจัดการให้มีห้องน้ำที่สำหรับบริการนักท่องเที่ยวมีความสะอาด การจัดเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว มีการแนะนำนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด มีการจัดบริเวณสำหรับนักท่องเที่ยวนั่งพักผ่อนหรือรับประทานอาหารอย่างเหมาะสม และมีการจัดทำเอกสาร/ป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างหรือสิ่งปลูกสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับกิจกรรมของนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมและมีการบริหารจัดการพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวก (Collier, A. & Harraway, S., 1997)

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม มีศักยภาพครบทุกด้าน และมีผลอยู่ในระดับมากทั้ง 7 ด้าน ซึ่งประกอบไปด้วย 1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว 2) ความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว 3) สิ่งอำนวยความสะดวก 4) สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว 5) ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว 6) การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว 7) การบริหารจัดการ

ซึ่งการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนถึงพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวไปพร้อมกับการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบหลายด้านอยู่ในสถานที่แหล่งเดียว เช่น การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งมีประวัติ ความเป็นมา และมีคุณค่าที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา รวมไปถึงเป็นสถานที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องมีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม พร้อมกับความจำเป็นในการพัฒนาเพื่อรักษาไว้ซึ่งการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะให้ความสนใจในการกลับมาเยือนซ้ำอีกครั้ง ซึ่งการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้ครบทั้งองค์ประกอบ 7 ด้าน เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งจะทำให้เกิดความพึงพอใจและทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีความสามารถในการดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งผู้ที่เคยมาเที่ยวและผู้ที่ยังไม่เคยมาเที่ยว ณ แหล่งท่องเที่ยวนั้นมาก่อน ซึ่งการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จะยังช่วยส่งเสริมชุมชนและพื้นที่โดยรอบให้มีการพัฒนาและมีความเข้มแข็งมากขึ้น ทั้งในแง่ของเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีความยั่งยืน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2552). *คู่มือการประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์*. สืบค้นวันที่ 15 พฤศจิกายน 2563 จาก <http://www.tourism.go.th/>.
- กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2557). *คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรมิฟองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์
- กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). *คู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2547. *คู่มือการปฏิบัติงานการท่องเที่ยวและกีฬา สำหรับข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา*. กรุงเทพฯ: สำนักปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563) (9 ตุลาคม). *สรุปรายได้และค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศไทย ปี 2562*. สืบค้นวันที่ 12 พฤศจิกายน 2563 จาก https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=615
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). *สรุปรายได้และค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศไทย ปี 2562*. เรียกใช้เมื่อ 12 พฤศจิกายน 2563 จาก https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=615
- กฤษฎา พินศรี และคณะ. (2550). *ศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- เกร็ก ริชาร์ดส, จุฑามาศ วิศาลสิงห์, เอเลนา พาสชินเจอร์ และคณะทำงาน อพท.. (2561). *คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: : องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).
- จิตตินันท์ ติกุล, สฤณี ศรีขาว, พิกุล ปรับศรี, จุไรรัตน์ วิสัยดี และ สุวรรณิ แพงดาวงษ์. (2550). *ศักยภาพและความพร้อมของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
- จิราภา สนิทจันทร์. (2564). *ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวกรณีศึกษาตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการ*. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิตศึกษานบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- จิราณูช โสภาก. (2554). ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกของประเทศไทย
กรณีศึกษา:อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชรและอุทยานประวัติศาสตร์
พระนครศรีอยุธยาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
จุฬามาศ ไชยศร. (2536). การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัด
แม่ฮ่องสอน. (วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสาน
มิตร).
- ญาณกร ไพบ์ประยูร และคณะ (2563). การวิเคราะห์ปัจจัยและเปรียบเทียบกลยุทธ์การท่องเที่ยวกับ
ความเปลี่ยนแปลงของเมืองท่องเที่ยวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สิบสองปี
นา สาธารณรัฐประชาชนจีน และประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิง
พุทธ, 5(11), 90-108.
- ทินกฤต รุ่งเมือง. (2557). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริม เครือข่าย
กิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด. วารสารร่วมพฤษภ, 33 (1), 137-160.
- ธนกฤต ยอดอุดม และคณะ. (2564). การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยว
ของอำเภอพรหมคีรี อำเภอนบพิตำ และอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสาร
สังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(3), 209-220.
- นงลักษณ์ จันทาภากุล, และ นรินทร์ สังข์รักษา. (2556). การศึกษาศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาจีน จังหวัดราชบุรี. วารสารวิทยบริการ. 28(2) (เมษายน-
มิถุนายน 2556)
- นิจิรา คลังสมบัติ. (2557). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นุชประวีณ์ ลิขิตศรีณย์. (2562). ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตร. วารสารการบริการและ
การท่องเที่ยวไทย, 14(1), 28-41.
- บริษัท เทสโก้ จำกัด และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2545). แผนปฏิบัติการ
พัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี. กรุงเทพฯ:
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ปิยะพงศ์ มั่นกลั่น. (2554). ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ตลาดน้ำในจังหวัดนนทบุรีเพื่อการจัดการ
ทรัพยากรการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พระครูปลัดประวิทย์ วรรณโม. (2563). แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่ส่งผลต่อการ
ตัดสินใจของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยววัดไร่ขิงจังหวัดนครปฐม. วารสาร
สังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(6), 389-404.

- พัชรินทร์ จังประเวศน์. (2560). ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: กรณีศึกษาตลาดคลองสวนร้อยปี อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 12(1), 36-49.
- เมตตา ธนิตนนท์. (2560). การศึกษาแรงจูงใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวบ้านบางเขน. การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- รติมา คชนันท์. (2558). *เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy)*. สืบค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2565, จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl
- วรรณา วงษ์วานิช. (2546). *ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิวัฒน์ชัย บุญยักดิ์. (2550). ผลกระทบอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อมรดกศิลปวัฒนธรรม. *จุลสารการท่องเที่ยว*. 5 (2)
- สมชาย เลี้ยงพรพรรณ. (2547) *การศึกษาศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในบริเวณทะเลสาบสงขลา*. ภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ: สงขลา.
- สมประสงค์ อ่อนแสง. (2551). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2560). *บรรยายสรุปจังหวัดนครปฐม 2560*. เรียกใช้เมื่อ 12 พฤศจิกายน 2563 จาก http://www.nakhonpathom.go.th/files/com_news_describe/2017-11_d47c24414a18dec.pdf
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2564ก). *โมเดลเศรษฐกิจใหม่ BCG*. สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2565, จาก <https://www.bcg.in.th/bcg-by-nstda/>
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2564ข). *เศรษฐกิจสีเขียว GREEN ECONOMY*. สืบค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2565, จาก <https://www.bcg.in.th/bioeconomy/>
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2561). *เศรษฐกิจชีวภาพ*. ปทุมธานี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *ความก้าวหน้าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย พ.ศ. 2559-2563*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลชีทวน. (ม.ป.ป.). *ศูนย์รวมแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุตำบลชีทวน*. สืบค้นวันที่ 15 พฤศจิกายน 2563 จาก <http://www.cheethuanlocal.org/>
- Collier, A. & Harraway, S. (1997). *Tourism Industry Principles of Tourism*. Auckland: Longman Paul Ltd.

- Creswell, John W., et al. (2007). Qualitative research designs: Selection and implementation. *The counseling psychologist*, 35(2), 236-264.
- Dai, J., & Menhas, R. (2020). Sustainable development goals, sports and physical activity: the localization of health-related sustainable development goals through sports in China: a narrative review. *Risk management and healthcare policy*, 13, 1419.
- Inskip, E. 1991. *Tourism Planning: An integrated and sustainable development approach*. New York: Van Nostrand Reinhold
- Kaplan, S. (1995). The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework. *Journal of environmental psychology*, 15(3), 169-182.
- Kozak, M., & Decrop, A. (2009). *Handbook of tourist behavior: theory and practice*. New York: Routledge.
- Likert, R. A. (1932). Technique for the Measurement of Attitude. *Archives Psychological*. 3(1), 42-48.
- Mill, R. C. & Morrison, A. M. (1992). *The tourism system: an introductory text*. Prentice Hall International: Englewood Cliffs, New Jersey, USA.
- Nastasi, Bonnie K., and Stephen L. Schensul. (2005). Contributions of qualitative research to the validity of intervention research. *Journal of school psychology* 43(3), 177-195.
- Warach Madhyamapurush, 2562. โครงสร้างของระบบการท่องเที่ยว. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 14(1), 96-97.
- World Economic Forum . 2019. *Travel & Tourism Competitiveness Report 2019*. (September 4) Retrieved November 9, 2020. From <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2019>
- Yamane, T. (1973) *Statistics An Introductory Analysis. 3rd Edition*, Harper & Row Ltd., New York.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย
(Index of item objective congruence: IOC)

1. รองศาสตราจารย์ ดร. สัณญา เคนาภูมิ	ผู้เชี่ยวชาญด้านระเบียบวิธีวิจัย ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
2. พระปลัดสมชาย ปโยโค, ผศ.ดร.	ผู้เชี่ยวชาญด้านระเบียบวิธีวิจัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. รองศาสตราจารย์ ประจวบ ประเสริฐสังข์	ผู้เชี่ยวชาญด้านระเบียบวิธีวิจัย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

คำชี้แจง

เนื่องด้วยข้าพเจ้านายชนะชัย สามล อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อนำเสนอกลไกการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม

ซึ่งท่านจะไม่ได้ผลประโยชน์โดยตรงจากการศึกษาครั้งนี้ แต่จะได้ผลประโยชน์ทางอ้อมเนื่องจากผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร จังหวัดนครปฐม

หากท่านตัดสินใจตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยขอให้ท่านตอบแบบสอบถามฉบับนี้ โดยใช้เวลาประมาณ 15 นาที โดยแบบสอบถามได้แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว จำนวน 10 ข้อ จาก 6 ประเด็น ประกอบด้วย 1. วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว 2. กิจกรรมระหว่างการท่องเที่ยว 3. การวางแผนในการเดินทางมาท่องเที่ยว 4. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาท่องเที่ยว 5. ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยว 6. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกมาท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 38 ข้อ จาก 7 ด้าน ประกอบด้วย 1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว 2. ความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว 3. สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว 4. ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว 5. การจัดการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว 6. การบริหารจัดการ

ตอนที่ 4 คำถามปลายเปิดสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ

ในระหว่างการตอบแบบสอบถาม ถ้าท่านรู้สึกไม่สบายใจในการตอบคำถามบางคำถาม ท่านสามารถปฏิเสธไม่ตอบคำถามนั้นได้ รวมถึงมีสิทธิ์ถอนตัวจากการตอบแบบสอบถามได้ตลอดเวลา โดย

ไม่ต้องแจ้งให้ผู้วิจัยทราบล่วงหน้า และไม่มีผลกระทบใด ๆ ทั้งสิ้น ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้อย่างดี โดยไม่เปิดเผยข้อมูลรายบุคคลต่อสาธารณะ ยกเว้นการรายงานผลการวิจัยในภาพรวมเท่านั้น

หากท่านมีข้อสงสัยเกี่ยวกับงานวิจัย โปรดติดต่อได้ที่ นายธนะชัย สามล คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โทร 083-6248212 และหากท่านได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือปฏิบัติตามไม่ตรงตามที่ระบุไว้ข้างต้น หรือต้องการทราบสิทธิของท่านขณะเข้าร่วมการตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ สามารถติดต่อได้ที่ คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โทร 02-444-6000 ต่อ 1126

ขอบคุณที่ได้ความร่วมมือ
นายธนะชัย สามล

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่อง
การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร
จังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง ☐ อื่น ๆ.....

2. อายุ

☐ ไม่เกิน 20 ปี ☐ 21 - 30 ปี ☐ 31 - 40 ปี
☐ 41 - 50 ปี ☐ 51 - 60 ปี ☐ 61 ปีขึ้นไป

3. ระดับการศึกษา

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี

4. อาชีพ

☐ นักเรียน/นักศึกษา ☐ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ☐ พนักงานเอกชน
☐ ธุรกิจส่วนตัว ☐ เกษตรกร ☐ อื่น ๆ

5. รายได้/ต่อเดือน (บาท)

☐ ต่ำกว่า 15,000 ☐ 15,001 - 25,000 ☐ 25,001- 35,000
☐ 35,001 - 45,000 ☐ 45,001 - 55,000 ☐ 55,001 ขึ้นไป

6. แหล่งท่องเที่ยวที่ท่านเคยทางมาเที่ยวในจังหวัดนครปฐม

.....

/ ตอนที่ 2 ...

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม
คำชี้แจง โปรดตอบแบบสอบถามโดยการทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน
มากที่สุด

1. ท่านเคยเดินทางมาที่แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม มาก่อน
หรือไม่

☐ ไม่เคย

☐ เคย ครั้งนี้เป็นครั้งที่

2. วัตถุประสงค์ของท่านในการท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน

☐ สัมผัสและชื่นชมธรรมชาติ

☐ ท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้

☐ ท่องเที่ยวเพื่อหลีกเลี่ยง

ชีวิตประจำวัน

☐ ทำสารคดีและทำรายการท่องเที่ยว

☐ ท่องเที่ยวเพื่อทำบุญ

☐ อื่น ๆ โปรดระบุ

3. กิจกรรมของท่านระหว่างการท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม

☐ การศึกษาโบราณคดี

☐ การศึกษาประวัติศาสตร์

☐ อื่น ๆ โปรดระบุ

4. ท่านมีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ อินเทอร์เน็ต

☐ วารสารด้านการท่องเที่ยว

☐ เพื่อน/ญาติ/คนรู้จัก

☐ เอกสารแผ่นพับจากแหล่งท่องเที่ยว

☐ ป้ายประชาสัมพันธ์บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

☐ อื่น ๆ โปรดระบุ

5. พฤติกรรมการพักค้างคืน

☐ ไม่ค้างคืน

☐ ค้างคืน จำนวนคืน

6. ผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยว

☐ เดินทางคนเดียว (ข้ามไปตอบข้อ 8)

☐ มากับกลุ่มเพื่อน / คู่รัก

☐ มากับครอบครัว

☐ อื่น ๆ โปรดระบุ

7. จำนวนคนร่วมเดินทาง (คน)

☐ 2 – 4 ☐ 5 – 6 ☐ 7 – 8 ☐ 9 – 10 ☐ 11 คนขึ้นไป

8. ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยว

☐ รถยนต์ส่วนบุคคล ☐ รถยนต์เช่า
☐ รถโดยสารประจำทาง ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ

9. ค่าใช้จ่ายของท่านในการท่องเที่ยว (บาท)/ต่อครั้ง

☐ ต่ำกว่า 3,000 ☐ 3,001 – 6,000 ☐ 6,001- 9,000
☐ 9,001 – 12,000 ☐ 12,001 – 15,000 ☐ 15,001 ขึ้นไป

10. สาเหตุที่เดินทางมาท่องเที่ยว

☐ ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว ☐ ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว
☐ การเดินทางอยู่ไม่ไกลจากถิ่นที่พำนัก ☐ ความคุ้มค่าของการท่องเที่ยว
☐ มีบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ☐ อยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น
☐ ได้รับคำแนะนำจากเพื่อน/ญาติ/คนรู้จัก ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ

ตอนที่ 3 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง โปรดตอบแบบสอบถามโดยการทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อ	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว						
1	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและความสำคัญทางประวัติศาสตร์					
2	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเป็นเอกลักษณ์ และทรงคุณค่า					
3	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเป็นดั้งเดิมสะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีต					

ข้อ	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
4	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีชื่อเสียงและการยอมรับ					
2) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว						
1	การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความสะดวก เช่น ถนน ป้ายบอกทาง					
2	ทางเดินภายในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความสะดวก					
3	การทางเดินขึ้นไปแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความปลอดภัย					
4	ทางเดินเพื่อชมแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความเหมาะสม					
3) ความปลอดภัยแหล่งท่องเที่ยว						
1	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีจุดบริการนักท่องเที่ยวที่เพียงพอในการให้บริการนักท่องเที่ยว					
2	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการจัดตั้งจุดตรวจของเจ้าหน้าที่บริเวณเส้นทางท่องเที่ยว					
3	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการกำหนดพื้นที่ที่เป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยว					
4	การพักค้างแรมในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความปลอดภัย					
5	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการจัดเตรียมบุคลากรและอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว					
4) สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว						
1	สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความสวยงาม					
2	สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติภายในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนายังคงมีความอุดมสมบูรณ์					
3	บริเวณแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการดูแลรักษาความสะอาด					

ข้อ	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
4	อากาศภายในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา บริสุทธิ์ สดชื่น ปราศจากมลภาวะ					
5	บริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามี การจัดบรรยากาศที่ดี					
6	การตกแต่งอาคารสร้างใหม่มีความกลมกลืนไปกับอารยธรรมทาง พระพุทธศาสนา					
7	มีการพัฒนา หรือปรับปรุงบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทาง พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง และเหมาะสม					
5) ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว						
1	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีเจ้าหน้าที่ตรวจ ตราและให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนแก่นักท่องเที่ยว					
2	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาเจ้าหน้าที่มีความรู้ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว					
3	สถานที่จอดรถบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทาง พระพุทธศาสนามีเพียงพอต่อการใช้บริการของนักท่องเที่ยว					
4	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีห้องน้ำไว้บริการ เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ					
5	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการจัดเตรียมถัง ขยะหรือจุดทิ้งขยะไว้เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้ บริการ					
6	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีความพร้อมของ สาธารณูปโภคในการให้บริการนักท่องเที่ยว (น้ำ ไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต)					
7	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีการจัดการ เตรียมความพร้อมในการปฐมพยาบาลให้กับนักท่องเที่ยว					
6) การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว						
1	กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้ เกิดการเรียนรู้					

ข้อ	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
2	กิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้เกิดการรักศาสนาและวัฒนธรรม					
3	กิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน					
4	กิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้นักท่องเที่ยวได้ประสบการณ์ใหม่					
7) การบริหารจัดการ						
1	มีการจัดทำเอกสาร/ป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา					
2	มีการแนะนำนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด					
3	มีการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา					
4	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาจัดเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว					
6	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีเจ้าหน้าที่ตรวจตราและให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนแก่นักท่องเที่ยว					
7	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนามีห้องน้ำสำหรับบริการนักท่องเที่ยวมีความสะอาด					
8	มีการจัดบริเวณสำหรับนักท่องเที่ยวนั่งพักผ่อนหรือรับประทานอาหารอย่างเหมาะสม					

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย
(Index of item objective congruence: IOC)
โดยผู้เชี่ยวชาญ

ค่าความเชื่อมั่นเครื่องมือวิจัย (Reliability) แบบรายด้าน

ประเด็นการประเมิน	IOC	ความหมาย
1) พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม (tla)	.967	ใช้ได้
2) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว (tlb)	.918	ใช้ได้
3) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (tlc)	.835	ใช้ได้
4) ความปลอดภัยแหล่งท่องเที่ยว (tld)	.868	ใช้ได้
5) สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว (tle)	.945	ใช้ได้
6) ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว (tlf)	.953	ใช้ได้
7) การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (tlg)	.918	ใช้ได้
8) การบริหารจัดการ (tlh)	.953	ใช้ได้
รวม	.920	ใช้ได้

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
tla	31.2454	20.640	.719	.967
tlb	31.3171	20.003	.843	.918
tlc	31.3004	20.090	.822	.835
tld	31.3393	19.998	.920	.868
tle	31.1861	20.122	.909	.945
tlf	31.2871	19.671	.926	.953

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
tla	31.2454	20.640	.719	.967
tlg	31.2471	19.450	.894	.918
tlh	31.2790	20.015	.873	.953

ค่าความเชื่อมั่นเครื่องมือวิจัย (Reliability) แบบรายข้อ

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC	ความ หมาย
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
1	ท่านเคยเดินทางมาที่แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม มาก่อนหรือไม่ ☐ ไม่เคย ☐ เคย ครั้งนี้เป็นครั้งที่	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
2	วัตถุประสงค์ของท่านในการท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ☐ ท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน ☐ สัมผัสและชื่นชมธรรมชาติ ☐ ท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้ ☐ ท่องเที่ยวเพื่อหลีกเลี่ยงชีวิตประจำวัน ☐ ทำสารคดีและทำรายการท่องเที่ยว ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
3	กิจกรรมของท่านระหว่างการท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้

	☐ การศึกษาวัฒนธรรม ☐ การศึกษาโบราณคดี ☐ การศึกษาประวัติศาสตร์ ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ						
4	<p>ท่านมีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)</p> ☐ อินเทอร์เน็ต ☐ วารสารด้านการท่องเที่ยว ☐ เพื่อน/ญาติ/คนรู้จัก ☐ เอกสารแผ่นพับจากแหล่งท่องเที่ยว ☐ ป้ายประชาสัมพันธ์บริเวณแหล่งท่องเที่ยว ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
5	<p>พฤติกรรมการพักค้างคืน</p> ☐ ค้างคืน จำนวนคืน ☐ ไม่ค้างคืน	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
6	<p>ผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยว</p> ☐ เดินทางคนเดียว (ข้ามไปตอบข้อ 8) ☐ มากับกลุ่มเพื่อน / คู่รัก ☐ มากับครอบครัว ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
7	<p>จำนวนคนร่วมเดินทาง (คน)</p> ☐ 2 – 4 ☐ 5 – 6 ☐ 7 – 8 ☐ 9 – 10 ☐ 11 คนขึ้นไป	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
8	<p>ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยว</p> ☐ รถยนต์ส่วนบุคคล	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้

	☐ รถยนต์เช่า ☐ รถโดยสารประจำทาง ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ						
9	ค่าใช้จ่ายของท่านในการท่องเที่ยว (บาท) ☐ ต่ำกว่า 3,000 ☐ 3,001 – 6,000 ☐ 6,001- 9,000 ☐ 9,001 – 12,000 ☐ 12,001 – 15,000 ☐ 15,001 ขึ้นไป	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
10	สาเหตุที่เดินทางมาท่องเที่ยว ☐ ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว ☐ ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว ☐ การเดินทางอยู่ไม่ไกลจากถิ่นที่พำนัก ☐ ความคุ้มค่าของการท่องเที่ยว ☐ มีบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ☐ อยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ☐ ได้รับคำแนะนำจากเพื่อน/ญาติ/คนรู้จัก ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ	+1	+1	0	2	0.67	ใช้ได้

ตอนที่ 3 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC	ความ หมาย
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว					11	.918	ใช้ได้
1	แหล่งท่องเที่ยวมีความเป็นมาที่ยาวนานและความสำคัญทางประวัติศาสตร์	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
2	แหล่งท่องเที่ยวมีความเป็นเอกลักษณ์ และทรงคุณค่า	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
3	แหล่งท่องเที่ยวมีความเป็นดั้งเดิม สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีต	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
4	แหล่งท่องเที่ยวมีชื่อเสียงและการยอมรับ	+1	+1	0	2	0.67	ใช้ได้
2) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					10	.835	ใช้ได้
1	การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว มีความสะดวก เช่น ถนน ป้ายบอกทาง	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
2	การทางเดินไปแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
3	การทางเดินไปแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
4	ทางเดินเพื่อชมแหล่งท่องเที่ยวมีความเหมาะสม	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
3) ความปลอดภัยแหล่งท่องเที่ยว					13	.868	ใช้ได้
1	มีจุดบริการนักท่องเที่ยวที่เพียงพอในการให้บริการนักท่องเที่ยว	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
2	มีการจัดตั้งจุดตรวจของเจ้าหน้าที่บริเวณเส้นทางท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
3	มีการกำหนดพื้นที่ที่เป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC	ความ หมาย
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
4	การพักค้างแรมในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย	+1	+1	0	2	0.67	ใช้ได้
5	มีการจัดเตรียมบุคลากรและอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
4) สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว					17	.945	ใช้ได้
1	สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในแหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงาม	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
2	สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติภายในแหล่งท่องเที่ยวยังคงมีความอุดมสมบูรณ์	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
3	บริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีการดูแลรักษาความสะอาด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
4	อากาศภายในแหล่งท่องเที่ยวบริสุทธิ์ สดชื่น ปราศจากมลภาวะ	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
5	บริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยวมีการจัดบรรยากาศที่ดี	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
6	การตกแต่งอาคารสร้างใหม่มีความกลมกลืนไปกับธรรมชาติ	+1	+1	0	2	0.67	ใช้ได้
5) ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว					20	.953	ใช้ได้
1	มีเจ้าหน้าที่ตรวจตราและให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนแก่นักท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
2	เจ้าหน้าที่มีความรู้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
3	สถานที่จอดรถมีเพียงพอต่อการใช้บริการของนักท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
4	มีห้องน้ำไว้บริการเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC	ความ หมาย
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
5	มีการจัดเตรียมถังขยะหรือจุดทิ้งขยะไว้เพียงพอ	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
6	มีความพร้อมของสาธารณูปโภคในการให้บริการนักท่องเที่ยว (น้ำ ไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต)	+1	+1	0	2	0.67	ใช้ได้
7.	มีการจัดการเตรียมความพร้อมในการปฐมพยาบาลให้กับนักท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
6) การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว					11	.918	ใช้ได้
1	กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
2	กิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดการรักษาวัฒนธรรม	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
3	กิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน	+1	+1	0	2	0.67	ใช้ได้
4	กิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวได้ประสบการณ์ใหม่	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
7) การบริหารจัดการ					20	.93	ใช้ได้
1	มีการจัดทำเอกสาร/ป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
2	มีการแนะนำนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของแหล่งท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
3	มีการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
4	เจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
5	มีเจ้าหน้าที่ตรวจตราและให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนแก่นักท่องเที่ยว	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC	ความ หมาย
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
6	ห้องน้ำสำหรับบริการนักท่องเที่ยวมีความ สะอาด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
7	มีการจัดบริเวณสำหรับนักท่องเที่ยวนั่ง พักผ่อนหรือรับประทานอาหารอย่าง เหมาะสม	+1	+1	0	2	0.67	ใช้ได้

ประวัตินักวิจัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ	นายชนะชัย สามล (หัวหน้าโครงการวิจัย/นักวิจัย)
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประวัติการศึกษา	ปี 2558 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม) (การปกครองท้องถิ่น) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ปี 2554 รัฐศาสตรบัณฑิต (รบ.) (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยนเรศวร
ประวัติการทำงาน	2559 – 2561 อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ปี 2561 -ถึงปัจจุบัน อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผลงานทางวิชาการ	1) กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์, ชนะชัย สามล, สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์. (2562) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. รายงานผลการวิจัย/บทความทางวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 17 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย: 1053-1056 2) ชนะชัย สามล. (2563). ปัญหาและปัจจัยความสำเร็จต่อการกระจายอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: กรณีศึกษา ประเทศฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และไทย. การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 12 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ปีที่ 12 (ฉบับที่ 1): 510. 3) ชนะชัย สามล. (2564). การจัดการเครือข่ายการให้บริหารสาธารณะแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 : กรณีศึกษาวัดมหรณพารามวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร. รายงานการประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 9. มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี 4) ชนะชัย สามล. (2565). คุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดอาวุธ วิภลิตาราม ในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. 5 (1) :124-139 [TCI2]

- 5) ธนะชัย สามล และกิตติพงษ์ เพียรพิทักษ์. (2563). การร่วมกันผลิตบริการสาธารณะระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 5 (1) :143-184 [TCI2]
 - 6) พระมนตรีย์ ฐิตปรุกโกโม และธนะชัย สามล. ผลกระทบจากการจัดการศึกษาทางไกลในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - 7) พระสัมฤทธิ์ กติทธิโก และธนะชัย สามล. (2563) กระบวนการความร่วมมือในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ จากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยในวัดเป็นฐาน. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - 8) สุริยาทิศ โพธิ์ประสิทธิ์, วชิรบุญแมน, ชัยยะ ทองชู และธนะชัย สามล. (2565). การประเมินโครงการศุภกิจถึงธรรม สุขถึงใจ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนกลาง จังหวัดนครปฐม. การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 10 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 5 มหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร : 279-2912)
- ผลงานวิจัย**
- 1) หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง กระบวนการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชุมชน โดยใช้วัดเป็นฐาน: กรณีศึกษา วัดในจังหวัดนครปฐม. สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2565
 - 2) หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาสมรรถนะของอาจารย์ผู้สอนออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2564
 - 3) นักวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ 2563
 - 4) นักวิจัย เรื่อง การใช้หลักวิริยะและอหิงสาเพื่อได้มาซึ่งโฉนดชุมชนกลุ่มชุมชนคลองโยง จังหวัดนครปฐม. งบประมาณการวิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2561

สถานที่ทำงานปัจจุบัน ภาควิชารัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ	นายอัยรวี วีระพันธ์พงศ์
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำแขนงวิชาการปกครองท้องถิ่น กลุ่มสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ประวัติการศึกษา	ปี 2554 ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี 2557 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การปกครองท้องถิ่น) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ปี 2564 รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (นโยบายสาธารณะ) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ประวัติการทำงาน	ปี 2558 -ปัจจุบัน อาจารย์ประจำแขนงวิชาการปกครองท้องถิ่น กลุ่มสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผลงานทางวิชาการ	1) อัยรวี วีระพันธ์พงศ์. 2563. แนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดความคุ้มค่า ทางการเงินในภาครัฐ: ประสบการณ์จากไทยและนานาชาติ. <i>วารสาร การบริหารท้องถิ่น</i> . 13(1) : 62-82. 2) นพพล อัครชาติ, อัยรวี วีระพันธ์พงศ์ และฐาปนี เวสารัชเวศย์. 2562. กลยุทธ์การจัดการแบบเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรม ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. <i>วารสารวิจัยสังคม</i> . 42(1) : 81-122. 3) นพพล อัครชาติ, อัยรวี วีระพันธ์พงศ์, ฐาปนี เวสารัชเวศย์, พิมพ์ลิขิต แก้วหานาม และอารียา ป้องศิริ. 2562. การพัฒนาตัวบ่งชี้การบริหาร จัดการแบบเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมผู้ไทในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ. <i>วารสารการบริหารปกครอง</i> . 8(2) : 416-440. 4) นพพล อัครชาติ และ อัยรวี วีระพันธ์พงศ์. 2561. การทำความเข้าใจ สถานการณ์ของการปฏิรูปการบริหารภาครัฐในศตวรรษที่ 21 : สังเคราะห์ คุณลักษณะร่วมระหว่างแนวคิดใหม่ 3 แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการจัดทำ บริการสาธารณะในปัจจุบัน. นำเสนอผลงานวิจัย ในการประชุมวิชาการรัฐ ประศาสนศาสตรระดับชาติ ครั้งที่ 6 ณ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- 5) อัยรวี วีระพันธ์พงศ์. 2560. สถานะทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษา เมืองพัทยา ประจำปีงบประมาณ 2555-2559. *รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1* มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- 6) อัยรวี วีระพันธ์พงศ์. 2560. การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษา ชุมชนคลองลัดมะยม แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. 4(2) : 210-229.
- 7) อัยรวี วีระพันธ์พงศ์. 2557. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งตนเองของชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนคลองลัดมะยม แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. *วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์*. 3(1) : 59-82.
- 8) Airawee Wiraphanphong. (2019). Evaluation of the Flood Management Project of a District in the Central Region of Thailand. *Proceeding of International forum for Management, Humanities, and Sustainability Research*. Lisbon, Portugal. P. 19-21.
- 9) Airawee Wiraphanphong. (2019). An Analysis of the Problems of the Rapid Bus Rapid Transit (BRT) Project in Bangkok, 2010- 2011. *Proceeding of International Conference on “ Social and Applied Sciences Research for Sustainable Future” (EARC : SARSF-2019)*. Athens, Greece. P. 33-41.
- 10) Airawee Wiraphanphong. (2018b). The fiscal status of Nong Prue local administrative organization, Samutprakarn province, Fiscal year 2013 – 2017. *Proceeding of ACN- International Conference on Recent Developments in Social Science and Business Management (ICRDSSBM)*. Kyoto, Japan. P. 15-19.
- 11) Airawee Wiraphanphong. (2018a). The Role of the Thai Government Towards Self- Governing of Local Communities. *Proceedings of International Journal of Management and Applied Science (IJMAS)*, Zurich, Switzerland. 4(4) : 30-32.

12) Airawee Wiraphanphong. (2017). Financial Status of Local Administrative Organization: A Case Study of Bangkok, Annual Budget 2008- 2012. *Proceedings of International Journal of Management and Applied Science (IJMAS)* 20th March 2017, San Francisco, USA. 3(5) : 150-152.

13) Airawee Wiraphanphong. (2016). The Study of Organizational Culture : A Case of One Unit in Thai Government Agencies. *Proceedings of International Conference on Business Economics, Social Science & Humanities (BESSH-2016)* 29th-30th August 2016, Osaka, Japan. 227(7) : 71-73.

ผลงานวิจัย

1) อัยรวี วีระพันธ์พงศ์ และ หัซซากร วงศ์สายัณห์. 2564. การสำรวจสถานะประเด็นปัญหาการคลังในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. รายงานการวิจัยงบประมาณรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2564. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา – นักวิจัย

2) อัยรวี วีระพันธ์พงศ์. 2563. การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านนวัตกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. รายงานการวิจัยงบประมาณรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2563. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา – นักวิจัย

3) หัซซากร วงศ์สายัณห์ และ อัยรวี วีระพันธ์พงศ์. 2562. การเมืองของกระบวนการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบ พิเศษ: ศึกษากรณีการจัดทำร่างพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการนครแม่สอด พ.ศ..... รายงานการวิจัยงบประมาณรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2562. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา – นักวิจัย

4) อัยรวี วีระพันธ์พงศ์. 2561. สถานะทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ: กรณีศึกษา เมืองพัทยา ประจำปีงบประมาณ 2555 - 2559. รายงานการวิจัยงบประมาณรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2561. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา – นักวิจัย

5) แนวทางการสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชาติพันธุ์พื้นเมืองในเขตภาค ตะวันออกเฉียงเหนือของไทย (Research Project on Paths to Create the Democratic Way of Life on the

Native Cultural Background in Thailand's North Eastern Region)

ประจำปีงบประมาณ 2561 – นักวิจัย

6) อัยรวี วีระพันธ์พงศ์. 2560. การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาชุมชนคลองลัดมะยม แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. รายงานการวิจัยงบประมาณรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2560. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา – นักวิจัย

7) โครงการเพิ่มพลังวิสัยทัศน์และพลังการคิดแบบสร้างสรรค์ในระดับผู้นำ: กรณีผู้นำองค์กรบริหารส่วนจังหวัด (The Empowerment of Visionary and Creative Leaderships: The Case of Provincial Administrative Organization's Leader. (EVCL Project) ประจำปีงบประมาณ 2557 – นักวิจัย

8) การศึกษาเพื่อแสวงหารูปแบบการพัฒนาและการปกครองท้องถิ่นที่เหมาะสมกับจังหวัดระยอง ประจำปีงบประมาณ 2556 – นักวิจัย

9) ผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อภาคส่วนต่างๆในจังหวัดระนอง ประจำปีงบประมาณ 2554 – นักวิจัย

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

แขนงวิชาการปกครองท้องถิ่น กลุ่มสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ	นางสาวจินดา อารังอาจริยกุล
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการรัฐกิจและการปกครองท้องถิ่น
ประวัติการศึกษา	ปี 2553 ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี 2558 รัฐศาสตรบัณฑิต (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปี 2551 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การปกครองท้องถิ่น) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ประวัติการทำงาน	ปี 2558-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการรัฐกิจและการ ปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผลงานทางวิชาการ	1) จินดา อารังอาจริยกุล. (2564). บทบาทเครือข่ายทางสังคมที่ส่งผลต่อ ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรอายุวัฒนะ ตำบลเกาะเกิด จังหวัด พระนครศรีอยุธยา. วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา. 13(1), (มกราคม- มิถุนายน), 100-118. [TCI2] 2) อัครวินท์ ศาสนพิทักษ์, สุกัลยา คงประดิษฐ์, จินดา อารังอาจริยกุล (2563). การสังเคราะห์มาตรการการจำกัดการเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในกลุ่มประเทศอาเซียน. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 22(2), 81-93. [TCI2] 3) Akarawin Sasanapitak, Jinda Thomrongajariyakul and Sukanlaya Kongpradi. 2018. Alcohol Policy in Muslim Countries in the ASEAN Community. The 130 th IRES international Conference, Taipei, Taiwan 4) อัครวินท์ ศาสนพิทักษ์, จินดา อารังอาจริยกุล และสุกัลยา คงประดิษฐ์. (2561). มาตรการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในประเทศ อินโดนีเซีย. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 4 มหาวิทยาลัยฟาตอนี 5) จินดา อารังอาจริยกุล, อัครวินท์ ศาสนพิทักษ์ และสุกัลยา คงประดิษฐ์. (2560). การควบคุมการค้าปลีกเพื่อจำกัดการเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในกลุ่มประเทศอาเซียน. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ด้าน

สังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1, 7 ธันวาคม 2560, (น.11-24). นครปฐม:
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

6) อัครวิทย์ ศาสนพิทักษ์, จินดา อารังอารีย์กุล และสุกัลยา คงประดิษฐ์.
(2559). การสังเคราะห์มาตรการการจำกัดการเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
ในกลุ่มประเทศอาเซียน. ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา

7) จินดา อารังอารีย์กุล และสุรศักดิ์ ศรีธรรมกุล. (2559). ทฤษฎีทางรัฐ
ประศาสนศาสตร์กับมิติทางการบริหารราชการแผ่นดิน. *วารสารวิชาการ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*,
4(1), 198-217

8) จินดา อารังอารีย์กุล. (2558). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
กับการผลักดันวาระนโยบายด้านปัญหาแรงงานต่างด้าว: กรณีศึกษา
เทศบาลนครสมุทรสาคร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*. 9(20), 59-
73

ผลงานวิจัย

1) ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การสังเคราะห์มาตรการการจำกัดการเข้าถึงเครื่องดื่ม
แอลกอฮอล์ในกลุ่มประเทศอาเซียน

2) ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบเชิงนโยบายการควบคุมบุหรี่
ไฟฟ้าในกลุ่มประเทศอาเซียน

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ	นางสาวนฤมล เจริญใจ
ตำแหน่ง	นักวิจัย
ประวัติการศึกษา	ปี 2560 ปริญญาโท ศิลปศาสตรบัณฑิต (วิจัยประชากรและสังคม) สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ปี 2555 ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ประวัติการทำงาน	ปัจจุบัน นักวิจัย สังกัดฝ่ายวิจัย คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2560 – 2565 อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปี พ.ศ.2556 – 2559 นักวิจัยผู้ช่วย โครงการการจัดการการตั้งครรภ์ วัยรุ่นในระดับตำบล มหาวิทยาลัยมหิดล ปีพ.ศ. 2555 – 2556 เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม มูลนิธิเพื่อความเข้าใจเด็ก (FOCUS) จังหวัดเชียงใหม่
ผลงานทางวิชาการ	กฤติกา ชนะกุล และนฤมล เจริญใจ. (2564). การบริหารจัดการศาสน สมบัติของวัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม. 6 (2): 173-185 พระมหาอรุณ ปญญารุโณ กัญจिरา วิจิตรวัชรารักษ์ รัชพล อ่ำสุข และนฤมล เจริญใจ. (2563). แนวทางการสร้างเสริมพลังอำนาจผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็น ฐานในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุในประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. 5 (1) :102-121
ผลงานวิจัย	หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดใน ประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและ นวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ 2563 นักวิจัย เรื่องการประเมินการจัดการเรียนการสอนกลุ่มวิชาเฉพาะสังคม วิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. สถาบันวิจัย ญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2563
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ฝ่ายวิจัย คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

